

مجموعه چکیده مقالات

اولین همایش بین‌المللی مطالعات
میان‌رشته‌ای قرآن کریم
و
ششمین همایش ملی
اعجاز قرآن کریم

۱۲-۱۱ اسفند ۱۴۰۰

مرکز همایش‌های بین‌المللی دانشگاه شهید بهشتی

تهران - ایران

شناسه کتاب

عنوان: مجموعه چکیده مقالات «اولین همایش بین المللی مطالعات میان رشته‌ای

قرآن و ششمین همایش ملی اعجاز قرآن کریم»

به کوشش: دکتر فرزانه تاج‌آبادی

نشانی: تهران، دانشگاه شهید بهشتی، ساختمان شهدا، طبقه اول، پژوهشکده

مطالعات میان رشته‌ای قرآن

شماره تماس: ۰۲۱-۲۲۹۰۵۴۱۹

کمیته برگزارکننده همایش	
رئیس همایش	دکتر سعدالله نصیری قیادری
دبیر همایش	دکتر قاسم درزی
دبیر کمیته علمی	دکتر فرزانه روحانی مشهدی
دبیر کمیته بین المللی	دکتر عباس احمدوند
دبیر کمیته اجرایی	دکتر مهدی پورمحمد

کمیته اجرایی همایش	
سایت و اطلاع رسانی	راضیه شریف زاده، ستایش برادران
دبیر خانه	راضیه شریف زاده، مرضیه پورمحمد، ملیحه علیزاده، لیلا طاهری فر
روابط عمومی	مرجان شهبازی، معصومه قاسمی

کمیته علمی همایش			
وابستگی سازمانی			نام و نام خانوادگی
دانشگاه شهید بهشتی	تاریخ	دانشیار	احمدوند، عباس
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی	علوم قرآن و حدیث	دانشیار	پارسا، فروغ
دانشگاه تهران	آناتومی	استاد	حسن‌زاده، غلامرضا
دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان	علوم قرآن و حدیث	دانشیار	خانی، حامد (مهروش، فرهنگ)
دانشگاه شهید بهشتی	علوم قرآن و حدیث	استادیار	درزی، قاسم
دانشگاه شهید بهشتی	علوم قرآن و حدیث	استاد	رضایی‌اصفهانی، محمدعلی
دانشگاه شهید بهشتی	علوم قرآن و حدیث	استادیار	روحانی‌مشهدی، فرزانه
دانشگاه مازندران	علوم قرآن و حدیث	استادیار	شاهمرادی، مهدی
دانشگاه علامه طباطبایی	علوم قرآن و حدیث	استادیار	شربفی، علی
آکادمی مطالعات ایرانی	فلسفه و دین	استاد	صفوی، سیدسلیمان
دانشگاه شهید بهشتی	هوش مصنوعی	دانشیار	طالب‌پور، علیرضا
دانشگاه تهران	علوم قرآن و حدیث	استاد	فقهی‌زاده، عبدالهادی
دانشگاه ادیان و مذاهب	شیعه‌شناسی	استادیار	محمدی‌مظفر، محمدحسن
دانشگاه امام صادق	علوم قرآن و حدیث	استاد	مصلائی‌پور، عباس
دانشگاه شهید بهشتی	روان‌شناسی	استاد	مظاهری، محمدعلی
دانشگاه تهران	علوم قرآن و حدیث	استاد	معارف، مجید
دانشگاه قم	علوم قرآن و حدیث	استاد	مؤدب، سیدرضا
دانشگاه شهید بهشتی	نجوم	استاد	نصیری‌قیداری، سعدالله
Griffith University	Islamic Studies	Senior Lecturer	Adis Duderija
Kufe University	History	Lecturer	Ali Sarraf
Saida University	Comparative Literature	Professor	Dallal Abbas
University of Helsinki	Islamic Theology	Lecturer	Ilkka Lindstedt

University of Kentucky	Philosophy and Judaic Studies	Professor	Oliver Leaman
---------------------------	----------------------------------	-----------	----------------------

برگزار کنندگان:

پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن دانشگاه شهید بهشتی

انجمن علمی اعجاز قرآن ایران

معاونت قرآن و عترت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

دانشگاه ادیان و مذاهب

دانشگاه کوفه

حامیان:

فهرست

- ۱..... سخن دبیر همایش
بررسی تأثیر آموزش هوش اخلاقی مبتنی بر داستان‌های قرآنی و نیایش بر سلامت معنوی دختران
بازپروری بهزیستی شهر اصفهان
الهه آبدار
اعظم آبدار
- ۳.....
ایده نفس‌آگاهی در قرآن و تأثیر آن بر گذار از وضع جاهلی به وضع مدنی
محمد هادی آریا پژوه
- ۴.....
خودآگاهی، محور سبک زندگی موفق از منظر قرآن کریم
اعظم ابراهیمی
- ۶.....
بازخوانی معنای "قوه" در قرآن کریم در پرتو علوم انسانی
سید مصطفی احمدزاده
- ۷.....
اعجاز تمدنی قرآن کریم
محمدعلی احمدی، محمدعلی رضایی اصفهانی
- ۸.....

- ۹ ربوبیت خداوند بر ستاره شعری: تأملی بر نظام نزول عذاب اقوام
 فرهاد احمدی‌آشتیانی، پیمان شریعت‌پناهی
- ۱۰ واگرایی مطالعات تفسیری معاصر از غایات انسان‌مدار قرآن کریم
 زهرا اخوان صراف
- ۱۱ چالهای استشراقی پیش روی مطالعات مدرن و روشمند قرآن
 زهرا اخوان صراف
- ۱۲ بازنگری در فوران آوایی و جاذبه‌های شنیداری قرآن به‌مثابه معجزه
 زهرا اخوان صراف
- ۱۳ مصادیق انواع انحراف حذفی وحی در جمع‌آوری و انتقال الفاظ مصحف تا اکنون
 کاظم استادی
- ۱۴ بررسی و نقد انگاره معلّمان موهوم در اندیشه مستشرقان
 حسن اصغرپور، سمیه امینی
- ۱۵ بررسی جایگاه فقر و ثروت در قرآن کریم با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا
 مهدی امامی میبیدی
- ۱۶ بازپژوهشی در هویت و تاریخ ذوالقرنین
 محمدرضا بشارتی، علیرضا طالب‌پور، حسین شجاعی
- ۱۷ بررسی تطبیقی علل درونی خودنمایی از دیدگاه قرآن کریم و دانش روانشناسی
 فاطمه بهروزبیاتی، زهرا شوقیان عزت، عاطفه مسعودی

آرایهٔ ایهام در قرآن کریم؛ با توجه به روایات تأویلی
رضا بیات

۱۸.....

قرآن و متن‌شناسی رویکرد اعجاز متن
مائده بیگم شیرازی، سیدحسین سیدی

۱۹.....

نسبت معنا و مفهوم و نقش آن در مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن کریم
احمد پاکتچی

۲۰.....

نسبت مفهوم پیامبر آمی در رجوع به قرآن کریم و آموختن از هستی در معماری
حسین پورمهدی قائم مقامی

۲۱.....

جایگاه فرهنگ کار و گونه‌شناسی و کاربرد صنعت در قرآن کریم
رضا تاج‌آبادی

۲۲.....

واکاوی کنشهای گفتاری تعهدی سور جمعه و منافقون بر اساس نظریه کارگفت سرل
فرزانه تاج‌آبادی، مرضیه پورمحمد

۲۳.....

تبیین نقش افزوده‌های تفسیری در درک مفهوم جبر و اختیار (مطالعه موردی: سورهٔ انعام)
فرزانه تاج‌آبادی، رقیه رنگین‌کمان

۲۵.....

سیر تطور دانش اعجاز قرآن کریم با تأکید بر جامعه‌شناسی معرفت در قرن چهاردهم هجری
حمید حاجی‌اسمعیلی اردکانی

۲۷.....

ارزیابی قرآنی اندیشه اعجاز از منظر منطق و مطلوبیت انکشاف معجزات
حجت الله حاجی کاظم

۲۸.....

۲۹.....	جستاری در طرحواره‌های تصویری معجزات انبیاء در قرآن کریم رویکردی شناختی فاطمه حبیبی
۳۰.....	فرضیه تکامل شیمیایی و آیات قرآنی مربوط به خلقت نخستین (نشأه الاولی) حیات قادر حبیبی
۳۱.....	تحلیل مکان‌مندی عوالم بعد از مرگ بر مبنای نظریه استعاره مفهومی سیده شیرین حجازی
۳۲.....	گفتمان روایت: پارادایمی برای مطالعه میان‌رشته‌ای وجوه گفتار و اندیشه در منتخب داستان‌ها قرآن ابوالفضل حری
۳۳.....	تفسیر موضوعی قرآن با قرآن با تأکید بر دقت، انسجام و فراعصری بودن متن: راهکاری برای فهم روشمندان قرآن فاطمه سادات حسینی
۳۴.....	تبیین ارتباط شرط و جزای آیه سوم سوره نساء با تمرکز بر ارتباط مضمونی و مفهومی آیات سوم و صد و بیست و هفتم فاطمه سادات حسینی
۳۵.....	آیات طلاق: نگرشی نو و قرآن محور فاطمه سادات حسینی
۳۶.....	تفسیر دو معجزه حضرت عیسی در قرآن با تکیه بر آیات انجیل نسرین حیدرزاده اصفهانی

تبیین دو مفهوم قرآنی کرامت و بهجت در معماری با استناد به اصل زوجیت ذیل مفهوم نظم
آزاده خاکی قصر

۳۷.....

ارائه مدل ارزیابی وابستگی فهم آیات الاحکام به فرهنگ عصر نزول
ریحانه خادمردی، فرزانه روحانی مشهدی، علیرضا طالب‌پور

۳۸.....

مطالعه میان‌رشته‌ای «اقشعرار» به‌عنوان نشانه‌ای قرآنی از هدایت الهی
محمد جواد دانیالی، علی اسماعیلی ایولی

۳۹.....

بررسی تحلیلی امکان‌پذیری کلامی - قرآنی وجود همجنس‌گرایی در بهشت
احمدرضا دردشتی، محمدکاظم حسینی کوهساری

۴۰.....

بررسی تحلیلی قرآنی - روان‌شناختی سنت گشایش برکت در قرآن کریم
احمدرضا دردشتی، رمضانعلی حسینی

۴۱.....

آسیب‌شناسی مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن
قاسم درزی

۴۲.....

قواعد مذاکره در آیات قرآن
علیرضا دهقان‌پور، بهناز صادقی‌گل

۴۳.....

تطبیق قانون پایستگی جرم انرژی با قاعده معدوم نشدن موجود برای رسیدن به پایداری اعمال
فاطمه دیباج

۴۴.....

بهداشت جنسی در قرآن: شگفتی یا اعجاز
حسن‌رضا رضایی، محمدکاظم حسینی کوهساری

۴۵.....

- بررسی قائلان به نظریه صرفه و تبیین چرایی اوج و فرود اعتقاد به آن
فاطمه رضایی، مریم طاهری‌زاده
- ۴۶.....
- مطالعه تطبیقی اصول حاکم بر روابط انسانی از دیدگاه قرآن و اعلامیه حقوق بشر
فرزانه روحانی‌مشهدی، زهرا عزیزی
- ۴۷.....
- امکان سنجی روانشناسی اسلامی بر مبنای عرفی‌بودن زبان متون دینی
آرشام زاده‌عبداللّهی، زهرا محققیان
- ۴۸.....
- بررسی کمی و آماری قصص قرآنی از منظر وجوه اعجاز قرآن با رویکرد تنزیلی
محمدعلی زکی
- ۴۹.....
- نشانه‌شناسی فرهنگی و مطالعه میان‌رشته‌ای قرآن به‌سوی رویکردی روش‌شناختی
حسین سرفراز
- ۵۰.....
- تحلیل مؤلفه مانع در نظریه قرآنی آزادی
اسحاق سلطانی
- ۵۱.....
- بررسی انتقادی شبهات مستشرقین بر اعجاز بیانی قرآن با تکیه بر نظرات جرج سیل
محمد سلطانیه
- ۵۲.....
- بررسی سبک ترجمه استاد آیتی مبتنی بر نظریه بیکر و گارسس (مطالعه موردی: جزء ۳۰)
زهرا سلیمی
- ۵۳.....
- شباهت‌سنجی ترجمه‌های معاصر قرآن به زبان فارسی
حسین سنمار
- ۵۴.....

- تقوا در قرآن و خودکنترلی در روان‌شناسی: نسبت و کارکردها (مطالعه موردی: سوره یوسف)
راضیه شریف‌زاده، قاسم درزی
- ۵۵.....
- تبیین مبانی تفسیر روان‌شناختی قرآن کریم
علیرضا شیرزاد
- ۵۷.....
- نقش اعتقاد به خدا در عدالت اجتماعی از دیدگاه قرآن کریم
حسن صادقی
- ۵۸.....
- کفر یا عداوت: بازخوانی مجوزهای جنگ در قرآن
یحیی صباغچی
- ۵۹.....
- معناشناسی اسم الهی الصمد: مسیرشناسی ساخت در پرتو رابطه بینامتنی قرآن و متون الهیاتی
یهودی/ مسیحی
وحید صفا
- ۶۰.....
- ارائه شبکه مفهومی واژگان مرتبط با کارکرد شناختی فهم در قرآن کریم با تأکید بر فرآیند آگاهی
لیلا طاهری‌فر، فرزانه روحانی‌مشهدی، محمدرضا بشارتی، شهریار غریب‌زاده
- ۶۱.....
- ابزار علوم‌انسانی دیجیتال و حاشیه‌نویسی نظام‌های قرآنی (مطالعه موردی: پلتفرم اینسپشن)
اکرم طیبی، علی کاظمی
- ۶۳.....
- تدوین بسته زوج‌درمانی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی و بررسی تأثیر آن بر رضایت زناشویی زوج‌های
مرکز مشاوره نجوی آرامش شهر اصفهان
محمد عابدینی
- ۶۴.....

- ارزیابی تجربی ادعای سیوطی در برشمردن الفاظ مشترک به‌عنوان یکی از بزرگترین وجوه اعجاز قرآن مقایسه وجوه معنایی لفظ امر در قرآن، إعجاز القرآن و أسرار التنزیل
سیدسعید علوی، مرضیه حسینی‌پور
۶۵.....
- تحلیل اصل رفق و مدارا در مواجهه با مخالفان نظام با تأکید بر آیات قرآن و سیره مدیریتی اهل‌بیت حسن غلامپور، فاطمه متینی
۶۶.....
- نقش کلان استعاره‌ها در فهم و انسجام استعاره‌های خرد (مطالعه موردی: حوزه گناه در قرآن کریم) فتحیه فتاحی‌زاده، فریده امینی
۶۷.....
- بومی‌سازی روش تحلیل گفتمان فرکلاف در تحلیل آیات قرآن با تمرکز بر موضوع نفاق فتحیه فتاحی‌زاده، فرشته معتمدلنگرودی
۶۸.....
- نگاهی نو به فصاحت آوایی در کلمات قرآنی محمدحسن فؤادیان، علی‌اکبر فراتی
۶۹.....
- کاربردی‌سازی الگوی قرآنی کرامت در گونه‌های رفتار ارتباطی مریم قاسم احمد، احدفرامرز قراملکی
۷۰.....
- دلالت‌های قرآنی و حدیثی برای تحلیل خط‌مشی عمومی با تأکید بر نقش تحلیل‌گر خط‌مشی محمود کریمی، علی عبدالله‌زاده، هاشم سوداگر
۷۲.....
- مبانی، موازین و مصادیق زبان ریاضی قرآن محمدحسین کمالی
۷۴.....

بررسی واژه فلق در قرآن کریم

زهره کوچک یزدی

۷۵.....

اعجاز تشریحی قرآن کریم در سوره انشراح

رضا ماستری‌فراهانی، محسن بهرامی

۷۶.....

تشریح اهمیّت عسل طبیعی در شیوه زندگی سالم بشر با تأکید بر تفاسیر قرآن کریم

احمد رضا محرابیان

۷۸.....

مبارزه طلبی قرآن با اعجاز بیانی از دیدگاه بنت الشاطی

طاهره محسنی، زهرا سادات میری، زهره سادات میری

۸۰.....

واکاوی مواجهه قرآن کریم با خشونت روانی در خانواده

مرضیه محمص، سمیه جمشیدی

۸۱.....

صیحه ویرانگر

مصطفی مرادی

۸۲.....

خوانش ترجمه سوره بقره و آل عمران بر اساس نظریه دریافت آیزر

سودابه مظفری، جمیله عتابی

۸۳.....

اسرار آهن در قرآن

علی مقدسی

۸۴.....

تحلیل محتوای کَمّی نعمت‌های بهشتی و کاربردی‌سازی در سبک زندگی اسلامی
سعیده سادات موسوی‌نیا

۸۶.....

تبیین نقش قرآن کریم در دستیابی به سلامت روانی و اجتماعی مطالعه موردی: مقایسه میان
نسلی بین زنان ۱۵ تا ۵۰ سال شهر تبریز)
محمد مهدوی، زینب احمدپور، فاطمه نگهبان قراملکی

۸۷

شگفتی علمی سوره توحید از منظر شیء‌گرایی در مهندسی سیستم‌های نرم‌افزاری
ابراهیم مه‌ری، محمدرضا بشارتی

۸۹.....

زمینه‌ها و ابعاد جامعه سالم در قرآن کریم
سید محسن میرسندسی

۹۰.....

قرآن و امر اجتماعی- فرهنگی: برخی ملاحظات نظری و روشی
سید محمود نجاتی حسنی (خراسانی)

۹۱.....

قرآن کریم و ادبیات انتقادی هنری
علی نجفی

۹۲.....

حکمت علمی سوگند به واژگان حاکی از اوقات در قرآن کریم
مهدی نظام‌آبادی، علی‌اصغر تجری، هادی واسعی

۹۳.....

بررسی کانون‌های معنایی سوره یوسف^(ع): رویکردی شناختی
راضیه نظری

۹۵.....

- اعجاز قرآن کریم در تربیت اسوه علوی یک بررسی بر اساس صحاح سته اهل سنت
 مریم هاشمی پرینچی، محمدرضا بشارتی
 ۹۶.....
- رویکرد مبتنی بر هم‌زیستی مسالمت‌آمیز قرآن در مواجهه با تنوع ادیان رویکردی نقادانه بر
 شمول‌گرایی کارل رانر
 سیده‌های هاشمی‌نیا
 ۹۷.....
- تأملی بر وجوه اعجاز قرآن با تأکید بر نظر آیت‌الله میرمحمدی
 سیدعلی محمد یثربی، سیده‌زینب یثربی
 ۹۹.....
- واکاوی سیر تاریخی نزول آیات تحدّی از منظر آیت‌الله جوادی آملی
 محمدهادی یدالله‌پور، رضا رستمعلی
 ۱۰۰.....
- بهره‌گیری از اعجاز مدیریتی در رشد فضایل اخلاقی
 محمدهادی یدالله‌پور، سیدناصر حسینی، عبدالله گل‌پرور
 ۱۰۱.....
- بررسی و مقایسه مشکلات ترجمه قرآن کریم در ترجمه‌های انگلیسی یوسفعلی و آربری
 فاطمه‌سادات صفوی، محبوبه یزدان‌پناه
 ۱۰۲.....
- معانی کان وعض أخوائها اللاتی أخبارها طبائع المخلوقات و صفات الخالق
 شکیب الحلفی
 ۱۰۳.....
- بین اسرائین (إسراء النبی موسی و إسراء النبی محمد^(ص)): دراسة قرآنیة تاریخیة مقارنہ
 عبدالإله عبدالوهاب هادی العرداوی، أمل سهیل عبدالحسینی
 ۱۰۵.....
- المعجزات النبویة من خوارق للعادة إلى أحداث طبيعية: بین تفاسیر الحدائیین والأحمدیة

١٠٧.....	قول ابن مسعود حول المعوذتين بين الشك و اليقين محمد نور حسين	
١٠٩.....	Emergency measures to address the COVID - ١٩ crisis in the application of Qur'ānic public interest metrics Seyyed Mohammad Akrami Mohammad Mehdi Valadkhani Mohammad Reza Besharati	١١١
	The concepts of hope and fear in the Islamic thought implications for spiritual health Fatemeh Bahmani	١١٢
	Explanations for the to write or not to write of "Al ALF" in the manuscript of the Qur'ān in light of the Tubingen manuscript Munshid Falih Wadi	١١٣
	Qur'ānic neglected allusion to the mission of the seventy-two disciples of Jesus Mohammad Ghandehari	١١٥
	Recent German publications on Mary in the Qur'ān Hajj Muhammad Legenhausen	١١٦
	Qur'ānic identity building a discourse analysis of Asmā' al-Qur'ān Fadhli Lukman	١١٧
	Translating the untranslatable: a discursive assessment of key political concepts in selected English translation of the Qur'ān by Indian sub continental scholars Owais Manzoor Dar	١١٨

Bāqir al-Ṣadr and epistemic decolonisation: the <i>tafsīr mawḍūʿī</i> , the Islamic alternative in <i>iqtiṣādunā</i> and the struggle for cultural hegemony Pietro Menghini	۱۱۹
The idea of female -angels in the Qurʾān: issues and challenges Zahra Mohagheghian	۱۲۰
A critical review of the theories on the scientific miracle of the Qurʾān AbdulQadir, Muhammad-Bello	۱۲۱
Human potential in the Quran: study on the potential of the heart and the level of ability in memory and understanding the meaning of the Quran Kharunnas Jamal Regar Sawaluddin	۱۲۲
Resolving Meccan / Medinan disputes in the Qurʾān Mahmoud Shokrollahi-far	۱۲۳
Qurʾānic aligned corpora Shafiqeh Tahmasebi Mahmoud Shokrollahi-Far	۱۲۵
The Hebrew Bible, the New Testament and the Qurʾan: A legal approach Holger Michael Zellentin	۱۲۷

سخن دبیر همایش

مطالعات میان‌رشته‌ای در زمره کاراترین و اثربخش‌ترین نوع مطالعات در دوران معاصر محسوب می‌شوند. اهمیت فزاینده این دست از مطالعات سبب شده است که هر روز بیش از گذشته مورد توجه مجامع آکادمیک و دانشگاهی قرار بگیرند. نباید از نظر دور داشت که مطالعات میان‌رشته‌ای از پیچیدگی بسیار بیشتری نسبت به تک‌رشته‌ای‌ها برخوردار هستند. همان‌طور که بسیاری از صاحب‌نظران در این حوزه نیز ابراز داشته‌اند، گفتگو و تلفیق، اصلی‌ترین ملاک برای تحقق میان‌رشته‌ای می‌باشند و به هر میزان که از تحقق آن کاسته شود با میان‌رشته‌ای ضعیف‌تری روبرو خواهیم بود. هرچقدر که میزان تمایز رشته‌ها با هم‌دیگر بیشتر باشد، برقراری ارتباط و پیوند نیز میان آنها پیچیده‌تر خواهد بود. بر این اساس مرتبط با مطالعات قرآنی، ارتباط و دیالوگ با حوزه‌های تجربی و مهندسی بسیار سخت‌تر و پیچیده‌تر از حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی است. این قرابت و دوری هم ناظر است به تمایز روشی و هم تمایز موضوعی این حوزه‌ها با هم‌دیگر. محوریت موضوعی قرآن کریم هدایت انسان است و متناسب با این موضوع اصلی نیز حوزه‌های تاریخ، علوم اجتماعی اهمیت پیدامی‌کنند. از طرف دیگر، متن‌بودگی قرآن (Textuality) سبب می‌شود ارتباط با آن، ما را ناچار به مراجعه به دانش‌هایی همچون زبان‌شناسی، هرمنوتیک و تفسیر گرداند. این حوزه‌های دانشی از بیشترین ارتباط و تلازم با مطالعات قرآنی برخوردارند. اما از طرف دیگر، حوزه‌های علوم طبیعی با فاصله بیشتری نسبت به این حوزه‌های دانشی قرار می‌گیرند و بالمآل روش تجربی نیز با سختی بیشتری در مطالعات قرآنی مورد نظر قرار می‌گیرد.

البته نباید از نظر دور داشت که هر چه به پیش آمده‌ایم ضرورت استفاده و بهره‌گیری از دیگر رشته‌های دانشی در مطالعات قرآنی بیشتر نمایان شده است. به شکل خاص، در دوران اخیر حوزه‌های فرارشته‌ای هم‌چون علوم‌شناختی در این ارتباط بسیار مورد توجه قرار گرفته و زیرشاخه‌های آن از قبیل عصب‌شناسی شناختی، روان‌شناسی شناختی و نظیر آن بیش از پیش در ارتباط با مطالعات قرآنی مورد نظر قرار گرفته‌اند. هم‌چنین به نظر می‌رسد که ضرورت توجه به حوزه‌های کاربردی در دهه‌های اخیر بیش از پیش مورد نظر قرار گرفته است. در ارتباط با قرآن می‌توان به شکل خاص به استخراج سبک زندگی مبتنی بر آموزه‌های قرآن و ضرورت توجه به راهکارهای قرآنی برای حل معضلات و مسائل اجتماعی و روان‌شناختی توجه نمود. جوامع اسلامی در دوران معاصر بیشتر متوجه نقایص و مشکلاتی که در شیوه حکمرانی و مدیریت اجتماعی داشته‌اند، شده و همین موضوع نیز ضرورت کاربردی‌سازی را بیشتر نشان می‌دهد. البته باید توجه نمود که کاستی‌های روش‌شناختی بنیادینی در توجه به حوزه‌های کاربردی در ارتباط با مطالعات قرآنی وجود داشته است و ساده‌انگاری در ایجاد تلفیق و استفاده از اصطلاحات دانش مدرن سبب شده است که با گونه‌های معیوبی از این مطالعات روبرو باشیم. به شکل خاص در حوزه سبک زندگی می‌توان فهرستی از آثار را مشاهده کرد

که تمایز ویژه‌ای با کتاب‌های فقهی و اخلاقی و توصیه‌های رایج در کتاب‌هایی همچون اخلاق ناصری ندارند. این که یک اصطلاح و ترم مشخص در علوم اجتماعی مثل «سبک زندگی» به توصیه‌های اخلاقی و فقهی فروکاسته می‌شود ناشی از کژفهمی و بدفهمی پژوهشگران از مطالعات میان‌رشته‌ای است.

مجموع این ضرورت‌ها و هم‌چنین آسیب‌ها سبب شد که موضوع «مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن کریم» به‌عنوان یک بحث کلیدی مورد توجه شورای سیاست‌گذاری همایش قرار بگیرد و در کنار «ششمین همایش ملی اعجاز قرآن کریم» و به شکل بین‌المللی برای فراخوان همایش در نظر گرفته شود. این سیاست‌گذاری سبب شد موضوعات و مسائل متنوعی که به اعجاز قرآن منجر نمی‌شوند همچون حوزه سبک زندگی، مسائل و معضلات فردی و اجتماعی و ابزارهای نوین و کاربرد آن در مطالعات قرآنی، در دایره موضوعات و محورهای فراخوان همایش جای‌بگیرند. این گونه موارد با وجود اهمیت بسیار زیادی که در نمایش هدایت‌گری قرآن کریم ایفای کنند، اما کمتر به اعجاز منجر می‌شوند و نمی‌توان ویژگی‌های اعجاز را بر آن‌ها مترتب دانست. با این رویکرد توانستیم به تعمیم موضوعی و گستره مخاطبین دست پیدا کنیم. هم‌چنین حوزه‌های کاربردی و بسیار مورد نیاز در جامعه نیز در محوریت کار همایش قرار گرفت.

خوش‌بختانه در این دوره از همایش اطلاع‌رسانی بسیار خوبی در حوزه بین‌الملل صورت پذیرفت و با مشارکت نهادها و شخصیت‌های برجسته‌ای در حوزه بین‌الملل روبرو بودیم. در مجموع، قریب به ۲۰ مقاله از کشورهای مختلف دنیا به دبیرخانه همایش ارسال شد که نیمی از آنها مورد پذیرش قرار گرفته و برای سخنرانی در روز همایش ارائه‌گردیدند. در حوزه داخلی نیز قریب به ۲۰۰ چکیده به دبیرخانه همایش ارسال شد که در مجموع ۶۴ مقاله مورد پذیرش قرار گرفت که از این میان نیز ۳۶ ارائه برای سخنرانی انتخاب شد.

شایان ذکر است که «اولین همایش بین‌المللی مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن و ششمین همایش ملی اعجاز قرآن» به اهتمام پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، انجمن علمی اعجاز قرآن ایران، معاونت قرآن و عترت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دانشگاه ادیان و مذاهب و با مشارکت بسیاری دیگر از دانشگاه‌ها و مراکز علمی کشور برگزار شد. دانشگاه کوفه در زمره مراکز مشارکت‌کنندگان خارجی و انجمن بین‌المللی مطالعات قرآنی (IQSA) نیز با حضور و سخنرانی رئیس هیأت مدیره خود، دکتر هولگر زلنتین در این همایش مشارکت نمود. در اینجا لازم می‌دانم از تمامی مراکز و نهادهای مشارکت‌کننده در این همایش و هم‌چنین تمامی اشخاصی که در کمیته اجرایی در پیشبرد همایش اثربخش بودند، تشکر ویژه داشته باشم.

قاسم درزی

Gh_darzi@sbu.ac.ir

بررسی تأثیر آموزش هوش اخلاقی مبتنی بر داستان‌های قرآنی و نیایش بر سلامت معنوی دختران بازپروری بهزیستی شهر اصفهان

الهه آبدار^۱

اعظم آبدار^۲

هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر آموزش هوش اخلاقی مبتنی بر داستان‌های قرآنی و نیایش بر سلامت معنوی دختران بازپروری بهزیستی شهر اصفهان است. روش انجام تحقیق حاضر، نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون، پس‌آزمون با گروه کنترل و از نوع هدف بنیادی-کاربردی است. جامعه آماری پژوهش، شامل کلیه دختران بازپروری بهزیستی شهر اصفهان در سال ۱۴۰۰ بود که با استفاده از نمونه‌گیری دردسترس، ۳۶ نفر از دخترانی که در مرکز بازپروری بهزیستی شهر اصفهان بودند، انتخاب شدند و به صورت تصادفی در دو گروه کنترل (۱۸ نفر) و گروه آزمایش (۱۸ نفر) قرار داده شدند. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه سلامت معنوی پولتزین والیسون (۱۹۸۳) بود. همچنین جلسات آموزش هوش اخلاقی مبتنی بر داستان‌های قرآنی در هشت جلسه ۹۰ دقیقه‌ای بر روی گروه آزمایش اجرا شد. داده‌های به‌دست‌آمده در دو سطح آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (تحلیل کواریانس) تجزیه و تحلیل شد. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که این مداخله بر سلامت معنوی و خرده‌مقیاس سلامت وجودی با سطح معناداری $p=0.01$ تأثیرگذار بوده و در خرده‌مقیاس سلامت مذهبی، تأثیر معناداری مشاهده نشده است.

کلیدواژه‌ها: آموزش هوش اخلاقی، داستان‌های قرآنی، معنویت، سلامت معنوی، دختران بازپروری.

۱. استاد، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد دولت‌آباد، اصفهان، ایران. elahe.abdar1398@gmail.com

۲. استاد، گروه معارف، دانشگاه آزاد تهران مرکز، تهران، ایران. abdarazam@gmail.com

ایده نفس‌آگاهی در قرآن و تأثیر آن بر گذار از وضع جاهلی به وضع مدنی

محمدهادی آریاپژوه^۱

ارتباط میان مفهوم نفس و مدینه (پولیس)، نخستین بار از سوی ارسطو مطرح شد و جمعی از فلاسفهٔ مسلمان نیز همین ایده را اقتباس کردند و با شرحی اسلامی از نفس که مأخوذ از قرآن و روایات اسلامی بود، به تشریح نسبت نفس و مدینه پرداختند. منظور این پژوهش از نفس‌آگاهی، رسیدن به مرحلهٔ خودآگاهی از نفس در معنای الهیاتی آن و کسب معرفت به بعدی پنهان از شخصیت انسان است. در این پژوهش درصدد بررسی این نکته هستیم که آیا در قرآن نسبتی میان نفس‌آگاهی و گذار از مرحلهٔ جاهلی به مرحلهٔ مدنی وجود دارد. به عبارت دیگر، این ایده که توسط برخی از متألهین و فلاسفهٔ مسلمان ذیل باب علم النفس مطرح شده است، بر این موضوع تأکید دارد که گذار از وضع جاهلی به وضع مدنی صرفاً رویدادی بیرونی نیست، بلکه مستلزم تحوُّلی درونی نیز هست. در این پژوهش وجه بیرونی وضع جاهلی را معادل وضع طبیعی و وضع مدنی (در معنای اسلامی مدینه) را معادل وضع مدنی (در معنای اجتماعی) در اصحاب قرارداد اجتماعی می‌دانیم، اما با شرح تفاوت‌های ظریفی که میان دو سنت فکری وجود دارد. نظریهٔ قرارداد اجتماعی توصیفی مهم از چگونگی تغییر وضعیت طبیعی به وضعیت مدنی در ادبیات سیاسی دوران مدرن است. محوریت این قرارداد، علت شکل‌گیری و درنهایت نتایج و پیامدهای آن در میان اصحاب قرارداد اجتماعی، متفاوت است. از مهم‌ترین انتقادات به آن نیز انتزاعی بودنش است. اما باید اذعان داشت که بخش مهمی از تجربه سیاسی مدرنیته، متأثر از آن شکل‌گرفت و ساختارهای جدید حکومتی مبتنی بر این اندیشه بنا نهاده شد. نکته مورد توجه ما در این اندیشه آن است که در قرارداد اجتماعی، افراد و اعضای اجتماع نقش اساسی در شکل‌گیری آن دارند. یعنی افراد اجتماع در طی یک فرآیند به توافقی همگانی می‌رسند تا از وضعیتی که در آن هستند خارج و وضعیتی جدید را برای خود بسازند. اگر در سنت قرارداد اجتماعی غربی، چنین توافقی انتزاعی به نظرمی‌آید و سابقه تاریخی ندارد، طبق تحلیل مرحوم دکتر فیرحی اولین حکومت اسلامی به صورت تاریخی مبتنی بر یک قرارداد اجتماعی است. قرارداد اجتماعی عقبه یا بیعت عقبه که در دو مرحله صورت می‌گیرد از قرارداد میان پیامبر اسلام (ص) و دو قبیله اصلی

۱. دانشجوی کارشناسی‌ارشد علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. ariapajoooh@yahoo.com

مردم یثرب شکل گرفت. در مرحله اول پیامبر با قرآن خواندن و آگاهی دادن به نمایندگان مردم یثرب، امکان گذر از وضعیت فعلی و ایجاد وضعیت جدید را برای آنان شکل داد و در مرحله دوم با ساکن شدن مُصعب بن عُمیر در یثرب و قرآن خواندن و تعلیم آن مردم یثرب را به این آگاهی‌رسانید. در نتیجه توافقی همگانی میان مردم یثرب برای قرارداد با پیامبر شکل گرفت. این قرارداد با هجرت پیامبر به یثرب، اولین حکومت اسلامی را ایجاد کرد. آنچه پیامبر در مرحله اول و مُصعب بن عُمیر در مرحله دوم انجام دادند، خواندن قرآن و آگاه شدن مردم یثرب بود. قرآن چه آگاهی را ایجاد می‌کرد که مردم یثرب را مشتاق به پیمان بستن با پیامبر می‌کرد؟ چرا همین امر برای برخی از مردم مکه و شهرهای اطراف این اشتیاق را بوجود می‌آورد و برای برخی دیگر خیر؟ چرا پیامبر در جایی حکومت تشکیل داد که اکثر مردمش این قرارداد را مورد توافق قرار دادند؟ به نظر ما، پاسخ به این پرسش مستلزم بررسی بعد درونی وضع مدنی است. در واقع، فهم این نکته زمانی میسر خواهد شد که بدانیم قراردادهای اجتماعی صدر اسلام صرفاً رویدادی بیرونی نبودند و ابتدای بر تحولی پیشینی مبتنی بر ایدهٔ نفس‌آگاهی داشته‌اند. آن تحول اولیه را نفس‌آگاهی و تأثیر بیرونی آن را گذار از وضع جاهلی به وضع مدنی می‌نامیم که دومی تابع گزاره نخست است. در این پژوهش در صدد بررسی نسبت میان این دو هستیم.

کلیدواژه‌ها: نفس‌آگاهی، وضع جاهلی، وضع مدنی، خودآگاهی، قرارداد اجتماعی، اکثریت، کهن‌الگو.

خودآگاهی، محور سبک زندگی موفق از منظر قرآن کریم

اعظم ابراهیمی^۱

خودآگاهی یکی از عناصر بنیادین سبک زندگی موفق به‌شمار می‌رود که با کارکردهای ویژه خود نقش مهمی در ارتقاء کیفیت سبک زندگی دارد. این نوشتار پژوهشی میان‌رشته‌ای است که به روش تحلیلی-توصیفی و با هدف بازشناسی مفهوم و مؤلفه‌های خودآگاهی و تبیین کارکردهای آن و ارائه راهبردهای قرآنی برای دستیابی به سبک زندگی موفق نگاشته شده‌است. در این پژوهش از نتایج تحقیقات روانشناسی و علوم تربیتی بهره‌گرفته شده و با عرضه آن‌ها به قرآن و حدیث تلاش شده‌است تا به تبیین نظر اسلام و ارائه راهبردهای قرآنی برای دستیابی به زندگی موفق پرداخته شود. سوال پژوهش این است که خودآگاهی منطبق بر قرآن کریم به چه میزان در کیفیت سبک زندگی موفق مؤثر است؟ فرضیه تحقیق مبتنی بر آن است که تأمل و تفکر در ابعاد وجودی خود از منظر قرآن کریم مهم‌ترین راهبرد خودآگاهی برای رسیدن به سبک زندگی موفق است. نتیجه آن که خودآگاهی با شناساندن باورها، ارزش‌ها، افکار، احساسات و رفتار، نقاط ضعف، نیازها، خواسته‌ها و اهداف سبب واقع‌بینی و برخورد منطقی و سنجیده در زندگی می‌شود. شناخت جایگاه و منزلت خود از دیگر کارکردهای خودآگاهی از منظر قرآن است که به انسان در جهت رسیدن به سبک زندگی موفق کمک می‌کند.

کلیدواژه‌ها: قرآن کریم، خودآگاهی، سبک زندگی، تفکر، موفقیت.

۱. مربی، گروه معارف اسلامی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران. a-ebrahimi@semnan.ac.ir

بازخوانی معنای "قوه" در قرآن کریم در پرتو علوم انسانی

سید مصطفی احمدزاده^۱

مفسران دوره‌های متقدم، معنای واژه «قوه» در آیه ۶۰ سوره انفال «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا سَتَّعْتُمْ مِّنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطٍ لِّخَيْلٍ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ...» را به معنای لغوی آن محدود کرده‌اند. این محدودیت معنایی تا دوران معاصر ادامه یافته و تفاوت چندانی به خود ندیده است. تنها برخی از مفسران و قرآن پژوهان معاصر نکاتی جسته و گریخته درباره دایره معنایی آن گفته‌اند و اندکی بر معنای ابتدایی آن افزوده‌اند. اما بررسی همه‌جانبه این واژه در قرآن-کریم به‌ویژه برای دوران معاصر اهمیتی فوق‌العاده‌ای دارد و می‌تواند معادلات فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی کشورهای اسلامی را در برابر تهاجم غرب وارد مرحله جدیدی سازد. روشننگری درباره معنای واژه «قوه» و برابرنهاد آن، یعنی قدرت در پرتو پیشرفت‌ها و دستاوردهای علوم انسانی مانند مدیریت، سیاست‌گذاری فرهنگی، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، فلسفه علم، اقتصاد، روان‌شناسی، علوم تربیتی، زبان و زبان‌شناسی، ارتباطات، حقوق، هوش مصنوعی، علوم دفاعی، دانش‌های پیشرفته فناوری و نظیر آن‌ها می‌تواند در سایه رعایت مبانی اصول و قواعد تفسیری، معنایی فراخ‌تر از قوه را در برابر ذهن و ضمیر مفسران نمایان سازد. دگرگونی در معنای این واژه به دگرگونی در کل آیه و دگرگونی در سیاست-گذاری‌های سیاسی، دفاعی، علمی، فرهنگی، اجتماعی و صنعتی کشور منجر خواهد شد. نگارنده با هدف دستیابی به معنای دقیقی از این واژه سعی دارد به این سؤال اصلی پاسخ دهد که نظریه‌های قدرت در علوم انسانی چه تأثیری بر توسعه معنایی واژه قوه در قرآن کریم دارند؟ برای رسیدن به پاسخ از روش فراترکیب و تفسیر قرآن به قرآن استفاده خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: قوه، قدرت، معناشناسی قرآن، تفسیر آیه ۶۰ سوره انفال، مطالعات میان‌رشته-ای.

۱. استادیار، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم، ایران. M.ahmadzadeh@isca.ac.ir

اعجاز تمدنی قرآن کریم

محمدعلی احمدی^۱

محمدعلی رضایی اصفهانی^۲

تمدن از واژه‌های است که در علوم اجتماعی در تحلیل‌های تاریخی مورد توجه واقع می‌شود. تمدن‌ها براساس نوع تکوین و مبانی اشکال مختلفی دارند و هر یک دارای ویژگی‌های خاص خود هستند که می‌توان به‌وسیله آن‌ها این تمدن‌ها را از همدیگر تمایز داد. یکی از این تمدن‌ها، تمدن اسلامی است که مبتنی بر آموزه‌های قرآنی است و ما در این نوشته به دنبال واکاوی آن به عنوان اعجاز تمدنی قرآن کریم هستیم. هرچند تاکنون ابعاد گوناگون اعجاز قرآن از جمله اعجاز بیانی، تشریحی و علمی کشف و توسط اندیشوران و مفسران در کتاب‌های تفسیری و علوم قرآنی مورد بررسی قرار گرفته‌است اما این بعد از اعجاز قرآن، یعنی اعجاز تمدنی قرآن نادیده‌انگاشته شده‌است. نتایج مطالعه حاضر نشان می‌دهد که بارزترین ویژگی‌های تمدن قرآنی توجه به روح کلی جامعه همچون داشتن جهان‌بینی پویا و اصلاح عقاید براساس توحید محوری، اخلاق‌مداری و علم‌آموزی و مبارزه با سنت‌های غلط اجتماعی و فرهنگی حاکم بر جامعه است. علاوه بر این، در این پژوهش ارائه نظام حقوقی، سیاسی و اقتصادی عدالت محور با تأکید بر مدارا و بصیرت، اقتدارگرایی، مسئولیت‌پذیری که از ارکان یک تمدن است از منظر آیات قرآن کریم با روش استنباطی مورد تحلیل و تبیین قرار گرفت.

کلیدواژه‌ها: قرآن، اعجاز، علمی، تمدن، اخلاق، اصلاح، سیاست.

۱. دانشجوی دکتری قرآن و علوم سیاسی، مجتمع عالی قرآن و حدیث، جامعه المصطفی العالمیه (ص)، قم، ایران. ahmadi310@yahoo.com

۲. استاد، گروه قرآن و حدیث، مجتمع عالی قرآن و حدیث، جامعه المصطفی العالمیه (ص)، قم، ایران. Rezaee.quran@gmail.com

ربوبیت خداوند بر ستاره شعری: تأملی بر نظام نزول عذاب اقوام

فرهاد احمدی‌آشتیانی^۱

پیمان شریعت‌پناهی^۲

خداوند در قرآن و صحف موسی^(ع) و ابراهیم^(ع) ربوبیت خود بر ستاره شعری را ذکر کرده‌است «وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرِی». مطابق با دیدگاه مفسران به دلیل پرستش این ستاره از سوی برخی قبایل عرب، خداوند با نزول این آیه شعری را مخلوقی فاقد تأثیرگذاری و خود را معبود اصلی معرفی می‌کند. اما تعارض گزارش‌های موجود، عدم انطباق این گزارش‌ها بر مشاهدات صورت‌گرفته از حرکت شعری، ناسازگاری با پیوستگی معنایی آیات سیاق و عدم نفی تلقی مشرکانه اعراب جاهلی از جمله اشکالاتی است که پذیرش این دیدگاه را ناممکن می‌سازد. با توجه به ارتباط معنایی سیاق آیات، خداوند ضمن تأیید منشاء اثر بودن این ستاره، خود را فاعل معرفی می‌کند و جایگاه شعری را تا حد اسبابی در فرایند نزول عذاب اقوام فرومی‌کاهد و اراده استقلال آن را نفی می‌کند. بر پایه محاسباتی که تنها با فناوری‌های امروز قابل انجام است، ستاره شعری دقیقاً از سال هجرت حضرت رسول^(ص) بعد از هزاران سال ارتفاع گرفتن، شروع به پایین آمدن و نزدیک شدن به زمین کرده و قرآن در اشاره اعجاب‌آمیز خود دقیقاً در همان دوران به فرود آمدن و نزدیک شدن این ستاره اشاره کرده‌است. بر این اساس، دوران «آزفه» که خداوند در آیه پنجاه و هفت سوره نجم خبر از نزدیک شدن آن می‌دهد، دوران آغاز نزول عذاب‌های نابودکننده اقوام است. انطباق فراز و فرود شعری در طول هزاران سال بر تصویر قرآنی نزول عذاب نابودکننده اقوام در گذشته و آینده، هم‌خوانی میان معارف قرآنی و پدیده‌های آسمانی و وجه دیگری از اعجاز قرآن را نشان می‌دهد. با محاسبه زمان بازگشت شعری به جایگاه خود در دوران نزول عذاب‌های گذشته، می‌توان گمانه‌ای برای زمان شروع عذاب‌های اقوام در آینده مطرح کرد.

کلیدواژه‌ها: اجرام پرستی، پیوستگی معنایی آیات، تیشتر، ساختار سوره نجم، رامسس دوم.

۱. پژوهشگر دفتر آینده‌پژوهی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، دانشگاه تهران.

تهران، ایران. farhadahmadi@ut.ac.ir

۲. استادیار، مؤسسه بیوفیزیک دانشگاه تهران، تهران، ایران. pshariatpanahi@ut.ac.ir

واگرایی مطالعات تفسیری معاصر از غایات انسان‌مدار قرآن کریم

زهرا اخوان صراف^۱

مهم‌ترین شاخصه علمی دوره مدرن، درک ضرورت بازسازی دانش‌های بشری از جمله تفسیر و علوم قرآن است. تحقیقات متأخر مستشرقان و تأثیر آن بر تفسیرپژوهان مسلمان معاصر بر اساس دستاوردهای علوم انسانی معاصر غرب، میدان‌دار این عرصه است. پژوهش حاضر با ریزشدن در متدهای مدرن تفسیری نشان می‌دهد که بسنده کردن به تفسیر آفاقی که محصول نهایی تفسیر مدرن است با هدف متکلم و مخاطب این کلام تطابق ندارد. به بیان دیگر، این نوع تفسیر با صرف توان فهمنده در عناصر تاریخی و ادبی و نظیر آن، مقابل تجلی الهی از دریچه کلام مقدس حجاب می‌شود، آیات الهی را به عبارات ادبی تنزل می‌دهد، مراد الهی را تا حد فهم معاصران قرآن به‌زیرمی‌کشد، به ذوب‌طون بودن قرآن و هم‌صنف نبودن آیات و اقتضانات تفسیری هر صنف و ذومراتب بودن فهم‌ها و لزوم رجوع به منابع معتبر فهم، بی‌توجه است، از فرآیندهای تفکر و تطبیق و از همه مهم‌تر تأویل قاصر است و با محدود کردن فهمنده به سطح متن، او را از مزایای عرفانی و ایمانی آن محروم می‌کند. درحالی‌که از نظر سنت مؤمنانه با تفسیر آفاقی نهایتاً شخص از جهان اول متن عبور کرده و به آستانه جهان دوم می‌رسد که باید سیر انفسی آغاز کند و در جهان متن، زیستی دیگر آغاز کند و در جهان متناظر آن، یعنی درون خویش گام‌زند و به مواجهه مطلوب نهایی با متن مقدس، یعنی شریک‌الاذواق نبی‌شدن و مشارکت در بازآزمایی تجربه خطاب نائل آید. متدهای جدید تفسیر متون مقدس زمانی برای باورمندان به قرآن در فهم قرآن سودمند است که اولاً تحت نظارت قرآن‌پژوهان مسلمان طراحی‌شود تا اهداف، نقش و جایگاه این کتاب در آن ملحوظ باشد و ثانیاً بعد از این گام ابتدایی، توجه اصلی بایست معطوف به مراتب بعدی باشد که با سیر انفسی و تطبیق و تأویل آیات آغاز می‌شود.

کلیدواژه‌ها: سنت تفسیری، تفسیر مدرن، خاورپژوهان، متد علمی، تفسیر آفاقی، سیر انفسی.

۱. پژوهشگر حوزه، akhavan_qom@yahoo.com

چاله‌های استشرافی پیش روی مطالعات مدرن و روشمند قرآن

زهرا اخوان صراف^۱

مهم‌ترین خصیصه علمی دوره مدرن، درک ضرورت بازیابی و باززایی دانش‌های بشری از جمله تفسیر و علوم قرآن است. محققانی که از آغاز نیمه‌دوم قرن بیستم به مطالعات قرآنی مشغول شدند، توصیه کردند این مطالعات براساس دستاوردهای علوم انسانی معاصر غرب بازنگری شود. دستاوردهایی که فهم کتاب مقدس را از یک گُنش الهیاتی به یک رفتار علمی متحول کردند؛ یعنی مطالعات متون مقدس را علمانی کردند و عناصری چون لزوم روشمندی تفسیر، نقد تاریخی، نقد ادبی، نقد فرمی، مباحث هرمنوتیک و اعتبارسنجی سنت تفسیری مسلمانان با این ابزارها را به میدان آوردند. پارادایم جدید، بر لزوم روشمندی تأکید دارد. منظور از روش فرآیندی است که فهم متن را موجه می‌سازد و معین می‌کند طی چه فرآیندی معنا از متن به دست می‌آید و این همان الگوریتم مطرح در علوم است که سابقه‌ای دیرینه دارد. حال پرسش این است که تجربه کلیسا در مطالعات کتاب مقدس تا چه میزان برای قرآن قابل تکرار است؟ آیا مطالعات قرآنی و تفسیری نیز امکان تبدیل شدن به گُنشی غیردینی و تجربی را دارد؟ پژوهش حاضر اولاً ماهیت روشمندی به معنای مدرن آن را در مطالعات متون شناسایی می‌کند و آنگاه ضمن نشان دادن ناکامی پاره‌ای از نمونه‌های مطالعات قرآنی خاورپژوهان آشکاری می‌کند که مطالعات مبتنی بر این روش‌ها، به آفت بیرونی‌گری که به شکل نقص معرفتی و عدم همدلی آشکاری شود، دچار است. آنگاه با تحلیل اهداف و توقعات باورمندان از مطالعات قرآنی و به‌طور خاص تفسیر، نشان می‌دهد که تفسیر قرآن با الگوریتم‌های علمی مشروط بر آنکه توسط باورمندان طراحی و نظارت شود، هرچند در استخراج پیام سطحی و اولیه متن می‌تواند موفقیت‌آمیز باشد، اما این نوع تفسیر تنها گام اول را به سوی هدف متن برمی‌دارد که با نگاه سرد آفاقی، در نهایت فهمنده را از جهان اول متن عبور می‌دهد و با غایت متن و حیانی که جهان دوم متن است، فاصله دارد.

کلیدواژه‌ها: مطالعات قرآنی مدرن، روش تفسیر قرآن، خاورپژوهان، علمانی‌شدن تفسیر، مطالعات مدرن کتاب مقدس، متد، الگوریتم.

۱. پژوهشگر حوزه، akhavan_qom@yahoo.com

بازنگری در فوران آوایی و جاذبه‌های شنیداری قرآن به‌مثابه معجزه

زهره اخوان صراف^۱

قرآن پژوهی دوره مدرن با تأثر از مطالعات جدید کتاب مقدس، قرآن را به مثابه یک متن با پیش‌فرض نوشتاری بودن، پیش‌روی همگان می‌گشاید. به تبع آن تلاش‌های مؤمنانه و اعجاز‌شناسانه نیز به ردّ شبهات حاصل از رویکرد نقد ادبی و نقد متنی فروکاسته‌است. در حالی که پیامبر(ص) هرگز مکتوبی از مصدر وحی دریافت نکرد و مأمور بود آنچه شفاهاً به او ابلاغ می‌شد به نظم و زیبایی برای قومش بخواند. دوگانه استماع و انصات که قرآن رسماً مخاطبان خود را به آن فرامی‌خواند، اولاً به شنیدن و اثرپذیری از تلاوت مربوط است. با اینکه از صدر نزول تا به امروز نفوس بسیاری که خود را به صوت قرآن گشوده‌اند با استماع آن متأثر، متحول، مؤمن یا مدهوش شده و یا حتی جان‌باخته‌اند، مطالعات اعجاز بیانی حتی در قرون طلایی خود به وجه نوشتاری و برجستگی‌های نحوی، ادبی و لغوی قرآن نظر داشته و اهم وجوه اثربخشی قرآن، یعنی وجه زیباشناختی شنیداری و تأثیرگذاری آوایی آن در اهمال مانده و به شکل نظری دقیق، موضوع مباحث اعجاز‌شناسانه نبوده‌است. پژوهش حاضر ضمن بررسی مبادی و مبانی اصالت و اولویت وجه شنیداری قرآن، از خود قرآن، روایات و تجارب کشتگان قرآن با تدقیق در اهمیت دیرینه نهادهایی چون قرائت، حفظ، تجوید و اجازه نزد مؤمنان، نیز تحلیل زیباشناختی فوران آوایی که از استماع خاموش و متأمل تلاوت‌های زیبا و معناگرا حاصل می‌شود، بر این اصالت و اولویت استدلال می‌کند و با تعمق در رویکردهای معاصر به زبان به مثابه معجزه نتیجه‌می‌گیرد قرآن گفتار پیامبرانه‌ای کهن یا شعری معنوی یا وعظ و کلامی الهام شده درباره خدا نیست؛ بلکه گفتار بی‌واسطه متکلم و حیانی است و آنچه حین تلاوت قرآن بر زبان موجوداتی فانی جاری می‌شود، نوعی تجلی یا طنین الهی است که آثار اعجاز‌گونه شگرف دارد و مستمع را به آستانه بازآزمایی تجربه خطاب که همانا غایت توجهات به قرآن است، می‌برد.

کلیدواژه‌ها: جاذبه شنیداری قرآن، قرائت، تلاوت، استماع قرآن، انصات، طنین الهی، اعجاز آوایی قرآن.

مصادیق انواع انحراف حذفی وحی در جمع آوری و انتقال الفاظ مصحف تا کنون

کاظم استادی^۱

دو رویکرد پیرامون تحریف کتب آسمانی مخصوصاً قرآن کریم مطرح است. اول این که به دلایل عقلی بپذیریم که قرآن کریم قابل تحریف نبوده و نیست. بنابراین، خود را میرای از منازعات تاریخی و ادبی پیرامون تحریف نماییم و با اتخاذ این رویه به مصادیق انواع انحراف وحی در دریافت و ابلاغ آن نپردازیم. دوم این که صرف‌نظر از این که آیا می‌توان دلایلی عقلی برای عدم تحریف کتب آسمانی مخصوصاً قرآن کریم تبیین نمود یا خیر، با روشی تاریخی یا تاریخمند به بررسی همه جانبه و جزئی موضوع تحریف کتب آسمانی بپردازیم. در صورت دوم می‌توان با توجه به مراحل مختلفی که برای تحریف کلام الهی متصور است، مرحله‌ای را نیز برای تحریف مصحف در نظر گرفت و این تحریف را شامل دو بخش لفظی و غیرلفظی تعریف کرد و حالتی را برای آن در نظر گرفت. یکی از این حالات بررسی مصادیق انواع انحراف حذفی وحی در جمع آوری و انتقال الفاظ مصحف تا کنون است که موضوع مقاله حاضر است.

کلید واژه‌ها: قرآن، تحریف، تحریف مصحف، تحریف لفظی، تحریف حذفی.

۱. ostadikazem@yahoo.com

بررسی و نقد انگاره معلّمان موهوم در اندیشه مستشرقان

حسن اصغریور^۱

سمیه امینی^۲

دین اسلام و معجزه جاویدش قرآن کریم با توجه به تغییرات شگرفی که بر جهان بینی افراد گذاشته‌است از آغاز تاکنون، کانون توجه جهانیان بوده‌است. اگرچه اعجاز، تعبیری قرآنی نیست اما در قرآن کریم بر معجزه‌بودن آن اشاراتی رفته‌است. برخی از معاندان رسول اکرم (ص)، آیات نازلّه قرآن کریم را سخنی بشری می‌دانستند و مدّعی بودند که این سخنان توسط معلمانی بر پیامبر املا شده‌است، اما در قرآن کریم با تکیه بر الهی بودن این سخنان، آوردن مانند آن‌ها ناممکن شمرده شده‌است. خاستگاه طرح انگاره‌های نادرست مستشرقان در این باره ناشی از تفاوت جهان بینی دینی با غیردینی از یک سو و نیز تفاوت جهان بینی دینی در میان خود دینداران ادیان مختلف (اسلام با یهودیت و مسیحیت) است. دین ستیزی، برتری جویی و انحصارگرایی دینی از دیگر اهداف احتمالی است که مستشرقان با طرح این انگاره‌ها به دنبال دستیابی به آن هستند. استفاده از منابع نه‌چندان موثق و تلاش‌هایی که به هر عنوان مستشرقان در جهت شناخت اسلام و قرآن‌شناسی انجام داده‌اند، در بنیان دارای تناقضات تاریخی است که تفاوت در بینش و اندیشه مستشرقان و مسلمانان را به‌همراه داشته‌است.

کلیدواژه‌ها: قرآن کریم، اعجاز قرآن، معلّمان موهوم، خاورشناسان.

۱. استادیار، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه شاهد، تهران، ایران. hsnasr21@yahoo.com

۲. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد معارف قرآن، دانشگاه علوم قرآن و حدیث، تهران، ایران.

amini61@yahoo.com

بررسی جایگاه فقر و ثروت در قرآن کریم با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا

مهدی امامی میبدی^۱

فقر، ثروت و توزیع درآمد همواره یکی از موضوعات اساسی نظام‌های اقتصادی در جهان بوده‌است. علی‌رغم توسعه مکاتب و نظریات اقتصادی، همچنان مسأله کاهش فقر و روش‌های توزیع درآمد یکی از چالش‌های مهم سیاست‌گذاری اقتصادی در دولت‌ها است. در مکتب اقتصاد اسلامی نیز فقر و توزیع ثروت یکی از مسائل محوری این مکتب بوده به طوری که با استناد به آیات و روایات اسلامی، انفاق، زکات، خمس، صدقات و نظیر آن به عنوان راه‌کارهایی برای بازتوزیع درآمد در اقتصاد و کاهش فقر و شکاف طبقاتی مطرح شده‌است. از آنجایی که در مبنای اقتصاد اسلامی، محتوای آیات قرآن کریم اصلی‌ترین مبنای فکری این نظام است، تحلیلی بر جایگاه فقر و ثروت در آیات کریمه از حیث فراوانی آن‌ها و نیز ارتباط این دو کلیدواژه اصلی با کلمات دیگر می‌تواند دیدگاه جامعی را در خصوص نگاه قرآن به این موضوع ارائه‌نماید. در این راستا، هدف اصلی این مقاله بررسی جایگاه فقر و ثروت در آیات قرآن با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا است. این تکنیک، امکان بررسی فراوانی واژه‌ها و نیز هم‌رخدادی واژه‌های موردنظر را با دیگر واژه‌ها فراهم می‌سازد. نتایج ترسیم نمودارهای تار عنکبوتی برای بررسی هم‌رخدادی واژه‌های فقر و ثروت نشان می‌دهد که واژه‌های صدقه، آگاهی، یتیمان، نماز، انفاق، عهد و زکات به ترتیب بیشترین هم‌رخدادی را با واژه فقر و واژه‌های انفاق، خداوند، یتیمان، نماز، ایمان، قیامت، فقر، عهد و زکات نیز به ترتیب بیشترین هم‌رخدادی را با واژه ثروت (اموال) داشته‌اند. بررسی واژه‌های هم‌رخداد مشترک میان دو کلیدواژه اصلی فقر و ثروت نشان می‌دهد که چهار واژه «انفاق»، «زکات»، «نماز» و «عهد» مهم‌ترین واژه‌های مشترک میان آن‌ها است. این چهار واژه حاوی نکات ارزشمندی در بحث کاهش فقر و حراست از اموال و ثروت است. فراوانی و جای‌گیری دو کلیدواژه فقر و ثروت در سوره‌های قرآن نیز مورد بررسی قرار گرفته‌است. در مجموع، نتایج این مقاله می‌تواند مسیر جدیدی را در تحلیل محتوای آیات و روایات اسلامی ارائه‌نماید.

کلیدواژه‌ها: فقر، ثروت، آیات قرآن کریم، تحلیل محتوا.

۱. استادیار، گروه اقتصاد، دانشگاه میبد، یزد، ایران. emami@meybod.ac.ir

بازپژوهشی در هویت و تاریخ ذوالقرنین

محمد رضا بشارتی^۱

علیرضا طالب‌پور^۲

حسین شجاعی^۳

ذوالقرنین، یکی از شخصیت‌های تاریخی قصص قرآن است که پیرامون هویت و تاریخ او نظریات گوناگونی تا کنون ارائه شده‌است. شاخص‌ترین این نظریات او را با چهره‌های سرشناسی چون کوروش ایرانی، اسکندر مقدونی، شاهان مقتدر حمیری و حتی سلیمان نبی^(ع) یکسان انگاشته‌اند. در این تحقیق، ابتدا یک مرور نظام‌مند بر روی نظریات پیشین ارائه می‌شود، سپس بر اساس شواهد پیشین و همچنین شواهد و مدارک نویافته، به نقد تک‌تک رویکردها پرداخته می‌شود. سپس یک نظریه مختار پیرامون هویت، تاریخ و جغرافیای داستان ذوالقرنین، محل سد و قوم یاجوج و ماجوج ارائه می‌شود. در نهایت، ذکر قرآن از ذوالقرنین به‌منابه یک جنبه اعجازی این کتاب الهی مورد بررسی قرار می‌گیرد. شواهد مورد استفاده در این تحقیق عبارت از مدارک تاریخی، گزارش‌های مستند، احادیث، تفاسیر، شواهد عهدینی، اقوال کهن، نقشه‌های جغرافیایی کهن و شواهد ژنتیکی، علوم زمین و فیزیکی، تصاویر ماهواره‌ای و سنجش از دور، زبان‌شناسی، مردم‌شناسی، باستان‌شناسی، اسطوره‌شناسی و ادبیات تطبیقی و اسامی و نام‌های مکان‌های جغرافیایی است. مطابق نظریه مختار ارائه شده در این مقاله، ذوالقرنین احتمالاً کوروش ایرانی است. محل سد او در آلاسکا بوده و اکنون بقایای آن در زیر یخچال‌های طبیعی آن ناحیه قرار دارد. قوم یاجوج و ماجوج، قومی مستقل از فرزندان یافث بن نوح^(ع) بوده‌اند که احتمال خویشاوندی ژنتیکی آن‌ها با خانواده چنگیزخان مغول (و نه همه قوم مغول) قابل طرح است.

کلیدواژه‌ها: قرآن، ذوالقرنین، شواهد ژنتیکی، علوم طبیعی، باستان‌شناسی، مردم‌شناسی، شواهد تاریخی، سنجش از دور.

۱. دانشجوی دکتری مهندسی نرم افزار، دانشگاه صنعتی شریف،

تهران، ایران. quranstudent@chmail.ir

۲. دانشیار، گروه هوش مصنوعی، دانشکده مهندسی و علوم کامپیوتر، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

talebpour@sbu.ac.ir

۳. دانشیار، گروه فیزیک، دانشکده فیزیک، دانشگاه شهید بهشتی (ره)، تهران، ایران.

shojaie@sbu.ac.ir

بررسی تطبیقی علل درونی خودنمایی از دیدگاه قرآن کریم و دانش روان‌شناسی

فاطمه بهروزبیاتی^۱

زهرا شوقیان عزت^۲

عاطفه مسعودی^۳

خودنمایی زنان در اجتماع مسأله‌ای است که پیامدهای ناگوار فردی و اجتماعی را به دنبال دارد. بدیهی است بررسی ریشه‌ها و عوامل خودنمایی راه را برای ارائه راهکارهای برون‌رفت از این مسأله هموار می‌سازد و مدیران آموزشی و فرهنگی کشور را با توجه به حجم هجمه فرهنگی، توانمندی‌سازد. در این پژوهش که به اعتبار هدف، بنیادی و کاربردی و به اعتبار روش، توصیفی-تحلیلی است، عوامل درونی خودنمایی از دیدگاه قرآن کریم به عنوان کتاب جامع هدایت بشر و دانش روان‌شناسی به عنوان یکی از علوم مهم و مرتبط با زندگی اجتماعی انسان، بررسی و ارزیابی شده‌است. در زمینه عوامل خودنمایی، دیدگاه‌ها و نظرات مختلفی بیان می‌شود. از منظر دانش روان‌شناسی، عواملی همچون اختلال خودنمایی (Exhibitionism)، اختلال شخصیت‌نمایشی (Histrionic personality disorder)، مقبولیت اجتماعی، احساس ناامنی، عقده حقارت و خودکم‌بینی از جمله عوامل خودنمایی محسوب می‌شوند. خداوند متعال در آیه ۳۳ سوره احزاب، همسران پیامبر را به‌عنوان الگوی زنان جامعه اسلامی از تبرج که معادل واژه‌ی خودنمایی است، نهی کرده و ایشان را به استقرار و آرام‌گرفتن در بیوت و اطاعت از خدا و رسول، امر می‌کند. نکته اصلی در آیه مذکور، نهی از تبرج جاهلیت اولی است که در واقع نشان می‌دهد قرآن کریم علت اصلی خودنمایی و تبرج را جهل، آن هم از نوع جاهلیت اولی می‌داند. بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، این جهل همان است که در مقابل معقولیت اخلاقی انسان قرار داشته و موجب بی‌توجهی به قانون خدا و کتاب آسمانی و همچنین فراموشی هویت و اصالت جایگاه زن در خانواده و اجتماع می‌شود.

کلیدواژه‌ها: خودنمایی، تبرج، قرآن کریم، روان‌شناسی، جاهلیت اولی.

۱. طلبه سطح چهار رشته تفسیر تطبیقی، مجتمع آموزشی کوثر، تهران، ایران.

phzarekar2011@gmail.com

۲. طلبه سطح چهار رشته تفسیر تطبیقی، مجتمع آموزشی کوثر، تهران، ایران.

zahrashoghianezat@gmail.com

۳. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد روانشناسی، تهران، ایران. Atefemasoudi@gmail.com

آرایهٔ ایهام در قرآن کریم؛ با توجه به روایات تأویلی

رضا بیات^۱

آرایهٔ ایهام به‌شکلی که در فارسی گسترش یافته در ادبیات عرب مطرح نشده است و آنچه که اعراب ایهام یا توریه می‌نامند، نسبت به زیرشاخه‌های ایهام فارسی بسیار محدود و ناقص است. به‌همین دلیل، طبیعی است که علمای بلاغت عرب در بررسی وجوه بلاغت قرآن کریم به این آرایه بی‌توجهی یا کم‌توجهی کرده باشند. مثال‌های معدود ایهام قرآنی در بلاغت سنتی هیچ کمکی به مفاهیم مورد نظر قرآن کریم نمی‌کنند و صرفاً یک بازی لفظی محسوب می‌شوند؛ در حالی که اگر به روایات تأویلی اهل بیت^(ع) توجه کنیم لایه‌های معنایی متعددی را می‌بینیم که همین لایه‌ها باعث چندمعنایی کلام می‌شوند و این‌بار ایهام‌ها نقش محتوایی و معرفتی پیدامی‌کنند. در این نوشتار ابتدا به اختصار شش گونه از ایهام‌های زبان فارسی طرح می‌شود و سپس نمونه‌هایی از هر کدام از این ایهام‌ها در قرآن کریم مورد بررسی قرار می‌گیرد. ایهام‌های طرح شده در این نوشتار عبارت‌اند از: توازی، تناسب، شبکه، استخدام، تبادر و دوگانه‌خوانی.

کلیدواژه‌ها: قرآن کریم، روایات تأویلی، لایه‌های معنایی، بلاغت، ایهام.

قرآن و متن‌شناسی رویکرد اعجاز متن

مائه بیگم شیرازی^۱

سیدحسین سیدی^۲

تردیدی نیست که تمام پژوهش‌های متن‌شناختی در فرهنگ اسلامی در پرتو متن قرآن شکل‌رفته‌است. تلاش بلاغت‌دانان، ادیبان، ناقدان و شعرشناسان در راستای فهم و درک از قرآن و پژوهش‌های اعجاز توسط بلاغت‌دانان و متکلمان همگی در حوزه متن قرآن شکل‌گرفته‌است. قرآن کریم به مثابه یک متن و به‌طور خاص متن ادبی، ظرفیت بالایی در شکل‌گیری پژوهش‌های متن‌محور در جهان اسلام داشته‌است و این امر همواره برای پژوهشگران مسئله‌آفرین بوده‌است. بدین معنا که هر یک از پژوهشگران به‌ویژه متن‌شناسان و کسانی که به حوزه تحلیل متن علاقمند بوده و هستند، به قرآن به عنوان متن توجه ویژه نشان داده‌اند. پیش‌فرض این رویکرد به متن قرآن بر این اصل مبتنی است که قرآن دارای ویژگی‌های یک متن است. بنابراین، بایسته‌است تکلیف این موضوع، یعنی متن‌بودن قرآن روشن شود. پرسش‌های اصلی تحقیق حاضر عبارت‌اند از: آیا معیارهای متن‌بودگی را در قرآن می‌توان یافت؟ آیا بنا بر نظر متن‌شناسان، متن قرآن به‌عنوان یک رخداد کلامی - ارتباطی با ویژگی‌هایی مثل انسجام، پیوستگی، تناسب، قصد، پذیرش و مقبولیت، بافت و بینامتنیت در ارتباط است و آیا این معیارها با متن قرآن سازگار است؟ رهیافت مقاله به اعجاز، رویکرد متن‌شناسانه است. بدین معنا که متن قرآن یک متن ویژه با سازوکارهای خاص خود است که درک بی‌بدیل بودن آن در سنت زبان‌شناختی عرب تنها از راه مطالعه متن‌شناختی آن ممکن است.

کلیدواژه‌ها: قرآن، متن، اعجاز، متن‌بودگی.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد مترجمی زبان عربی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران.

maedeh.shirazi@gmail.com

۲. استاد، گروه زبان و ادبیات عرب، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران. seyedi@um.ac.ir

نسبت معنا و مفهوم و نقش آن در مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن کریم

احمد پاکتچی^۱

با وجود آن‌که در محاورات علمی بسیار روی می‌دهد که معنا و مفهوم به‌عنوان دو واژه مترادف به‌کاربرده‌شوند، ولی دقت علمی اقتضادارد به تفاوت‌های مهم میان آن دو توجه لازم صورت-گیرد. هر دو اصطلاح در متون کهن اسلامی نیز کاربرد دارند ولی مسئله پژوهش حاضر، سوابق آن‌ها نیست و بر کاربرد این دو در علوم انسانی معاصر تکیه خواهد شد. "معنا" یک اصطلاح زبان‌شناختی - نشانه‌شناختی است که به دلیل اهمیت خاص، منجر به شکل‌گیری شاخه‌ای از زبان‌شناسی به عنوان معناشناسی شده‌است. از دگر سو، "مفهوم" یک اصطلاح فلسفی است و بسیار نزدیک به آن چیزی است که در سنت منطق و فلسفه اسلامی، بدان "کلی" گفته می‌شود و یا حتی همان چیزی که از آن به "معقول" تعبیر می‌شده است. زبان‌شناسان در مطالعه واحدهای زبانی آن روی سکه از هر واحد (اعم از واژه، جمله یا عبارت) که مدلول لفظ است را معنا می‌خوانند. در هر زبان، معنا ارزش دلالتی خود را از دو منشأ می‌گیرد: از سیر تاریخی شکل‌گیری‌اش در سابقه زبان و از جایگاهی که اکنون در شبکه معنایی هر زبان به خود اختصاص داده‌است. اما مفهوم، حاصل فرآیند تجرید و انتزاع از مجموعه‌ای از مصادیق است و از همین‌رو در تقابل با مصداق قرار می‌گیرد. این امکان نیز وجود دارد که ذهن انسان از مجموعه‌ای از مفاهیم، مفهومی کلی‌تر بسازد و بدین ترتیب رابطه‌ای سلسله‌مراتبی میان مفاهیم برقرار می‌شود. امروزه به‌همین دلیل، مفهوم و مفهوم‌سازی در علوم شناختی نیز مورد توجه فراوان است. معنا، ارتباط مستقیمی با یک زبان خاص مثلاً فارسی یا عربی دارد و در انتقال از یک زبان به زبان دیگر، خطر فروپاشی آن وجود دارد یا دست‌کم دچار دگرگونی‌های مهمی می‌شود؛ ولی مفهوم، حساس به زبان نیست و قوام خود را از مصادیق و فرآیند انتزاع می‌گیرد و از همین‌رو می‌تواند در جابه‌جایی میان زبان‌ها کاملاً محفوظ بماند. از آنجاکه مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن کریم به‌طور گسترده با هر دو موضوع معنا و مفهوم به‌شدت درگیر است و با توجه به تفاوت‌های مهم که بدان اشاره شد، به‌جاست با ورود به نمونه‌ها و به‌دست‌دادن یک گونه‌شناسی، نسبت معنا و مفهوم و نقش هر یک از آن دو در این دست مطالعات کاویده‌گردد.

۱. دانشیار، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران.

نسبت مفهوم پیامبر اُمّی در رجوع به قرآن کریم و آموختن از هستی در معماری

حسین پورمهدی قائم مقامی^۱

در قرآن کریم، مفهوم اُمّی بودن پیامبر اکرم (ص) ذکر شده است و مفسران اهتمامی بر بیان جنبه‌ها و جلوه‌های مختلف این مفهوم داشته‌اند. همچنین برخی از عرفای اسلام نیز به اُمّی بودن منسوب بوده‌اند. مفهوم اُمّ از نگاه پیروان مکتب ابن عربی به معنای اصل هر چیز و ریشه آن بیان شده است. اُمّی بودن پیامبر به معنای عدم استفاده ایشان از راه‌های متعارف برای کسب دانش است و حال آنکه درباره ایشان بحث بر سر سطح معرفتی است که وراى دانش است. مقاله حاضر با رجوع به قرآن کریم و تلاش برای تقرّب به بیان فهمی از اُمّی بودن پیامبر از طریق مطالعات اسنادی به تفسیرهای قرآن کریم و آرای حکمای اسلامی تلاش می‌کند دستاوردهایی برای الگوگرفتن از آن روش معرفتی در نسبت با آموختن از هستی برای کسب معرفت بپردازد. از آنجاکه معماری، علاوه بر وجه دانشی دارای وجوه معرفتی نیز هست، کاربرد پژوهش حاضر در نحوه خاصی از تربیت دانشجویان معماری است که علاوه بر تکیه بر آموزش دانشی، بر راه تربیتی در رشته معماری توجه دارد. روش تحقیق به صورت مطالعات کتابخانه‌ای و تحلیل‌ها به صورت استدلال منطقی پیش خواهد رفت. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که رجوع به ریشه‌ها و آموختن از مادر هستی محملی ایجاد می‌کند که تربیت دانشجویان معماری، متصل به زمینه فرهنگی سرزمینی آن‌ها باشد.

کلیدواژه‌ها: پیامبر اُمّی، هستی، تربیت معماران، آموختن از هستی، آموزش معماری.

۱. استادیار، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

H_ghaemmaghmi@sbu.ac.ir

جایگاه فرهنگ کار و گونه‌شناسی و کاربرد صنعت در قرآن کریم

رضا تاج‌آبادی^۱

هدف از ارائه مقاله حاضر، تبیین جایگاه فرهنگ کار و گونه‌شناسی و کاربرد صنعت در قرآن-کریم در سبک زندگی انسان است. این مقاله به صورت مروری و کتابخانه‌ای انجام شده است. اگر با تفکر، دقت و تیزبینی در قرآن کریم بنگریم، خواهیم دید که در بسیاری از آیات این کتاب بزرگ آسمانی به زحمت، تلاش و تولید و حتی سرمایه به زیبایی اشاره شده است. نکته قابل توجه این است که واژه‌هایی مثل عمل، کسب، شغل، صنع، سعی، زرع، جهد، کدح در قرآن کریم حدود ۶۰۰ بار به کار رفته است. زمانی که انسان در آیات قرآن کریم دقت و کنکاش می‌کند به این نکته اساسی می‌رسد که به‌راستی در کدام کتاب آسمانی این همه راجع به کار و تولید و صنعت، به دقت مواردی بیان شده است. از آنجا که کار و تلاش با داشتن و به‌کاربردن تخصص و مهارت، مهمترین عامل پیشرفت مادی و حتی معنوی انسان و جامعه است، خداوند در قرآن دستور به استفاده عملی از دانش و مهارت‌ها را به انسان می‌دهد؛ همان گونه که برخی از پیامبران را به این امر برای ساختن وسایل مورد نیازشان راهنمایی کرد. صنایع در زندگی بشر تأثیر فراوانی داشته است. یکی از چیزهایی که شاید کمتر مورد توجه مردم قرار گرفته باشد، توجه خداوند متعال بر رشته صنعت و یادگیری آن در جهت افزایش قدرت اقتصادی و نظامی ملل مسلمان بوده است. خداوند در آیات قرآن کریم بر لازم و مهم بودن، اقتدار مسلمانان در موارد و صحنه‌های مختلف برای مبارزه و مقابله با دشمنان تأکید کرده است که یکی از مواردی که در حال حاضر به آن می‌پردازیم، تقویت و اقتدار صنعتی مسلمانان است.

کلیدواژه‌ها: سبک زندگی، فرهنگ کار در اسلام، صنعت در قرآن کریم، گونه‌شناسی، تولیدات صنعتی.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی، استان مرکزی، ایران. tajabadireza@yahoo.com

واکاوی کنش‌های گفتاری تعهدی سور جمعه و منافقون بر اساس نظریه کارگفت سرل

فرزانه تاج‌آبادی^۱

مرضیه پورمحمد^۲

پژوهش حاضر تلاش دارد تا با تکیه بر یکی از نظریه‌های مطرح در تحلیل‌گفتمان، یعنی نظریه کارگفت سرل (۱۹۷۵) که جایگاه ویژه‌ای در فهم و دستیابی به لایه‌های عمیق‌تر معنایی متون مقدس ایفای کند، به بررسی نقش کارگفت تعهدی در سور جمعه و منافقون بپردازد. ماهیت کارگفت تعهدی، الزام به انجام کاری در آینده و همچنین میزان التزام به آن را شامل می‌شود و قصد گوینده از به‌کارگیری آن، بازتاب گزاره‌ای در محیط پیرامون است. به منظور انجام این پژوهش، ابتدا با در نظر گرفتن معیارهای نحوی، واژگانی و معنایی، مواردی که دارای کنش تعهدی بود، استخراج و سپس برای هر مورد، ویژگی‌های مختلفی از جمله قالب‌گفتمانی کنش، صریح یا غیرصریح بودن آن، طرف متعهدشونده و مضمون تعهد (با بهره‌گیری از تفسیر المیزان و نمونه) تعیین شد. تحلیل داده‌ها و بررسی کمی آن‌ها نشان می‌دهد که در سوره جمعه از مجموع ۹ مورد کنش تعهدی که هفت مورد آن به صورت صریح و بقیه به صورت غیرصریح به‌کاررفته و در همگی آن‌ها خداوند متعهد به انجام عملی شده‌است، هفت مورد در قالب تهدید و دو مورد به صورت وعده بیان شده‌است. با توجه به مضمون این تعهدات (سزای اعمال، رحمت و هدایت الهی، معاد و علم مطلق خدا) می‌توان گفت که انتخاب نوع این کارگفت‌ها با هدف سوره که برحذر داشتن مؤمنان از دنیا و تشویق آن‌ها به انجام عمل نیک است، تناسب دارد. همچنین، از مجموع پنج مورد کنش تعهدی سوره منافقون که همگی به صورت صریح بیان شده و مباحثی چون سزای اعمال، هدایت

۱. استادیار، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

f_tajabadi@sbu.ac.ir

۲. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد رشته اعجاز قرآن، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید

بهشتی، تهران، ایران. Marzie.pmj.13799@gmail.com

الهی و آزار مؤمنان را دربرمی‌گیرند، چهار مورد به شیوه تهدید از جانب خداوند و یک مورد به شکل سوگند خوردن منافقان آمده‌است. تهدید شیوه غالب این نوع کارگفت در این سوره است که با محتوای کلی آن که افشای ماهیت منافقان و عوامل حفظ ایمان از نفاق است، مطابقت دارد.

کلیدواژه‌ها: نظریه کارگفت، کارگفت تعهدی، قرآن، سوره جمعه، سوره منافقون.

تبیین نقش افزوده‌های تفسیری در درک مفهوم جبر و اختیار (مطالعه موردی: سورهٔ انعام)

فرزانه تاج‌آبادی^۱
رقیه رنگین‌کمان^۲

موضوع حاکمیت ارادهٔ خداوند بر عالم از جمله مسائلی است که در تعدادی از آیات قرآن کریم بر آن تأکید شده‌است. مطالعه این آیات به‌ویژه برای مخاطبینی که زبان اصلی آن‌ها عربی نیست، گاهی اوقات کژفهمی‌های فلسفی و کلامی در رابطه با موضوع جبر و اختیار را به-همراه می‌آورد. به‌کارگیری افزوده‌های تفسیری در زمان ترجمه این آیات، یکی از راهکارهایی است که می‌تواند تا حدودی مانع از این سوء برداشت‌ها شود. به‌همین دلیل جستار حاضر تلاش دارد تا با واکاوی هشت ترجمه فارسی معاصر قرآن (طباطبایی، انصاریان، مکارم‌شیرازی، الهی‌قمشه‌ای، فولادوند، حجتی، آدینه‌وند و رضایی‌اصفهانی)، تبیینی برای میزان تأثیر این افزوده‌های تفسیری در درک درست مقصود کلام الهی در این سری از آیات ارائه‌دهد. به این منظور، ابتدا آیاتی از سورهٔ انعام که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم دلالت بر مشیت الهی و مسألهٔ جبر دارند، انتخاب و سپس برگردان آن‌ها از ترجمه‌های مذکور استخراج گردید. در ادامه بر اساس تحلیل‌های فلسفی و کلامی و با بهره‌گیری از کتب تفسیری، درباره مضمون این آیات توضیحی ارائه‌شد و در نهایت احتمال ایجاد یا تقویت شائبهٔ جبر در ذهن مخاطب به‌دلیل وجود یا عدم‌وجود افزوده‌تفسیری مورد مطالعه قرار گرفت. علاوه‌براین، تلاش شد تا میزان دقت مترجمین در برگردان مفهوم اصلی این آیات سنجیده‌شود. نتایج نشان‌می‌دهد

۱ استادیار، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

f_tajabadi@sbu.ac.ir

۲ دانشجوی کارشناسی ارشد رشته اعجاز قرآن، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید

بهشتی، تهران، ایران. r.ranginkaman99@gmail.com

که (۱) افزوده‌های تفسیری نقش پررنگی در رفع کژفهمی مسأله جبر از آیات ایفامی کنند؛ (۲) مترجمین تلاش کرده‌اند که در برگردان این آیات، تنها بر اساس مباحث تفسیری موجود و قراین عقلی و نقلی عمل کنند و تا حد امکان از اعمال باورها و دیدگاه‌های شخصی خود در رابطه با مفهوم جبر و اختیار بپرهیزند؛ (۳) رضایی‌اصفهانی، انصاریان و حجّتی با ارائه ترجمه‌های دقیق‌تر و به‌کارگیری افزوده‌های تفسیری جامع‌تر توانسته‌اند تا حد زیادی شبهه جبر را برطرف کنند.

کلیدواژه‌ها: آسیب‌شناسی ترجمه، قرآن، افزوده‌های تفسیری، جبر و اختیار.

سیر تطور دانش اعجاز قرآن کریم با تأکید بر جامعه‌شناسی معرفت در قرن چهاردهم هجری

حمید حاجی‌اسماعیلی اردکانی^۱

اعجاز قرآن کریم مسأله‌ای تاریخی است که به صورت اصطلاحی از اواخر قرن سوم هجری مورد توجه قرار گرفته و دانش برآمده از این موضوع در طی قرن‌های متمادی دچار تحولاتی شده که از نیمه دوم قرن سیزدهم پس از افولی فراگیر به تدریج مسیر تعالی را پیموده و به قرن چهاردهم هجری رسیده که در آن کمیّت و کیفیت مسائل اعجاز قرآن کریم، ارتقاء می‌یابد. به‌نظر می‌رسد عوامل اجتماعی و گفتمان‌های مختلف بیش از سایر عوامل در چگونگی و چرایی تحولات مذکور نقش ایفا کرده‌است. در این تحقیق با روش توصیفی- تحلیلی و با استفاده از رویکرد جامعه‌شناسی معرفت، برای دستیابی به صحت فرضیه فوق و شناخت عوامل اصلی تحولات دانش اعجاز قرآن در این بازه‌زمانی، مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر در روند دانش اعجاز قرآن کریم چون نهاد دین و سیاست و ساخت‌هایی مانند صوفیه و گفتمان‌های رایج بررسی شده و تأثیر این گفتمان‌ها، عوامل نهادی و ساختی بر تطور و دگرگونی دانش اعجاز قرآن کریم مورد توجه قرار گرفته‌است. بررسی‌ها نشان می‌دهد تلاش نهاد دین و ساخت علماء در گسترش توجه به ابعاد جدید اعجاز قرآن همچون اعجاز علمی، نقشی بس‌ترساز داشته اما استمرار سیاست‌زدگی علمی در ادامه باعث تقویت توجه به مسایل علمی شده و با ایجاد گفتمان احساس حقارت، این روند سرعت می‌گیرد. در ادامه، تلاش نهاد دین و ساخت علماء در رشته‌های مختلف برای نشان دادن کارآمدی به روش‌های گوناگون از هماهنگی تا اصلاح‌طلبی سیاسی و اصلاح‌طلبی دینی باعث گسترش این نگرش شده و ایجاد نهاد گسست‌گرایی و تلاش‌های نهاد سیاسی غرب‌گرای حاکم در کشورهای اسلامی به آن کمک کرده و سرانجام به رواج ساخت‌های تفسیر تدبّری و انسان‌گرایانه می‌انجامد.

کلیدواژه‌ها: اعجاز قرآن کریم، جامعه‌شناسی معرفت، گفتمان، قرن چهاردهم.

۱. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات، دانشگاه میبد، یزد، ایران.

hhajismaeeli@chmail.ir

ارزیابی قرآنی اندیشه اعجاز از منظر منطق و مطلوبیت انکشاف معجزات

حجت الله حاجی کاظم^۱

قرآن کریم در مقابل کسانی که دچار تردید بودند، تحدی فرمود و از سوی ادیبان صدر اسلام نیز اظهار عجز نسبت به آوردن کلامی مثل قرآن کریم گزارش شده است. اندیشه کلامی اعجاز نیز از قرن سوم در میان مسلمانان شکل گرفته است. گفتگو درباره اعجاز به عنوان اندیشه‌ای یقینی در تقابل با متکلمان مسیحی و دیگر گروه‌ها مطرح شده است. در قرون اخیر، ادبیات اعجاز یکی از سرفصل‌های کلامی مهم در اثبات حقانیت اسلام در نظر گرفته شده و ادبیات وسیعی درباره معجزه‌های بیانی، عددی، روان‌شناختی، جامعه‌شناختی، اقتصادی، کیهانی، طبی و تشریحی شکل گرفته است. یکی از سؤالات مهم در فلسفه اعجاز، چرایی در دسترس نبودن اعجاز قرآنی برای همگان به طور مساوی و همچنین منطق انکشاف آن‌ها است. خداوند درباره میزان و نحوه انکشاف معجزات چگونه اراده کرده است؟ به نظر می‌رسد در اندیشه اعجاز، گزاره‌هایی به عنوان پیش‌فرض در نظر گرفته شده است که صحت‌سنجی برخی از آن‌ها هدف مقاله حاضر است. مواردی مانند این که انکشاف حداکثری اعجاز قرآن کریم همواره مطلوب است؛ مخاطبان اعجاز قرآن کریم کسانی هستند که هنوز ایمان نیاورده‌اند و این که دلایل اعجاز همواره به صورت همگانی قابلیت ارائه و اثرگذاری دارد. در این مقاله به بررسی این موارد و جستجوی منطق انکشاف (آشکارشدگی) معجزات، به‌ویژه معجزات قرآنی می‌پردازیم. روش پژوهشی این مقاله، جستجوی نزدیک‌ترین مفاهیم قرآنی به مفهوم اعجاز و بررسی آیات مربوط به این مفهوم در نگاهی شبکه‌ای است. در نهایت، ضمن پذیرش اعجاز قرآن کریم، منطق قرآنی انکشاف یا عدم‌انکشاف یک آیت (معجزه) بررسی شده و تصور مطلوبیت همیشگی انکشاف معجزه زیر سؤال می‌رود. از سوی دیگر، آیات الهی (معجزات) به عنوان موضوعی مستمر، ذومراتب، اقتضایی و تحت ربوبیت الهی دانسته می‌شود.

کلیدواژه‌ها: معجزه، اندیشه اعجاز، تحدی، آیت، انکشاف، فلسفه اعجاز.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد فلسفه علم، دانشگاه صنعتی شریف، تهران، ایران.

جستاری در طرحواره‌های تصویری معجزات انبیاء در قرآن کریم رویکردی شناختی

فاطمه حبیبی^۱

موضوع معجزات پیامبران در قرآن کریم از وجوه مختلفی بررسی شده، اما شیوه زبانی قرآن-کریم برای انتقال مفاهیم انتزاعی آن تاکنون مورد توجه قرار نگرفته‌است. در این مقاله به عنوان یک مطالعه میان‌رشته‌ای، از ابزار زبان‌شناسی شناختی استفاده شده و این پژوهش از حیث روش، با تمرکز بر آیات در زمره پژوهش‌های پیکره‌بنیاد محسوب می‌شود. طرحواره تصویری یکی از بنیادی‌ترین مفاهیم در زبان‌شناسی شناختی است که در ادراک پیش‌مفهومی انسان، نقش اساسی ایفا می‌کند. این طرحواره‌ها از تعامل انسان با جهان واقع ناشی می‌شوند و ابزاری بنیادین برای درک بسیاری از مفاهیم انتزاعی هستند. از آنجا که مفاهیم قرآنی دارای لایه‌های معنایی مختلف هستند، لذا کاربرد این ابزار زبان‌شناختی در ادراک عمیق‌تر آن‌ها ضروری می‌نماید. این پژوهش می‌کوشد تا با استفاده از روش مطالعات میان‌رشته‌ای و به شکل مشخص، کاربرد طرحواره‌محور در زبان‌شناسی شناختی، انواع طرحواره‌های به‌کاررفته در معجزات پیامبران اولوالعزم^(ع) در قرآن و همچنین گزاره‌های موجود مرتبط با آن را استخراج و کارکرد هر یک را تبیین نماید. بررسی‌های به‌عمل‌آمده در این مقاله نشان می‌دهد در نقل و تبیین صحنه‌های وقوع معجزات، طرحواره نیرو مشتمل بر اجبار (برای شروع و پایان معجزه)، رفع مانع (عبور از دریا)، جذب (اثبات حقیقت)، نیروی متقابل (فعل ساحران) و مانند آن، بیش‌ترین کاربرد را دارد. کثرت کاربرد طرحواره نیرو در آیات مشتمل بر معجزات می‌تواند نشان‌دهنده اهمیت و جایگاه شیوه انتقال زبانی در روساخت آیات معجزه‌محور قرآن کریم باشد. همچنین مشخص شد که علاوه بر طرحواره نیرو در زیرساخت استعاره آیات، سایر طرحواره‌ها مانند حرکت (زنده‌شدن پرنده‌گان)، موجودیت (بلع آب)، حجم (طوفان) و فرایند (اثر معجزه) نیز به‌کاررفته‌اند.

کلیدواژه‌ها: قرآن کریم، معجزات پیامبران، مطالعات میان‌رشته‌ای، زبان‌شناسی شناختی، طرحواره تصویری.

۱. پژوهشگر پس‌ادکتری رشته علوم قرآن و حدیث، دانشگاه الزهراء(س)، تهران، ایران.

فرضیه تکامل شیمیایی و آیات قرآنی مربوط به خلقت نخستین (نشأه الاولی) حیات

قادر حبیبی^۱

این پژوهش درصدد آن است تا با استناد به قرآن کریم به بررسی مبحث مربوط به خلقت نخستین (نشأه الاولی) پرداخته و با استخدام فرضیه تکامل شیمیایی آن را مورد مطالعه- قرار دهد. براساس فرضیه تکامل شیمیایی، سنتز مولکول‌های بیوشیمیایی مهم از مولکول‌های کوچک و عناصر شیمیایی خاص در شرایط اولیه کره زمین در دوران ماقبل حیات انجام- گرفته‌است. در این تحقیق با استفاده از فرآیندهای فیزیکی و شیمیایی درگیر در تکامل شیمیایی توضیح می‌دهیم که چگونه حیات بر روی کره زمین آغاز شده‌است. یافته‌های این پژوهش سازگاری آیات مربوط به خلقت نخستین (نشأه الاولی) با فرضیه تکامل شیمیایی را نشان داد. اگر واقعیت تکامل شیمیایی را بپذیریم بایستی تلاش کنیم به این سوال پاسخ بدهیم که چگونه در طول تاریخ اولیه کره زمین از بی‌نظمی، نظم منشأ می‌گیرد؟ شاید حیات از هرج و مرج مطلق نشأت نگرفته و انرژی دریافت‌شده از خارج در جهت کاهش بی‌نظمی و حفظ نظم آن مؤثر بوده است. شواهد علمی ارائه‌شده در این تحقیق نشان دادند که تولید خود به خودی و تصادفی مولکول‌های اولیه حیات، ناممکن بوده و در نتیجه طراحی هوشمندانه‌ای در کار بوده‌است.

کلیدواژه‌ها: نشأه الاولی، تکامل شیمیایی، زمین ماقبل حیات، حیات، پدیده تصادف، تکامل کلان.

۱. دانشیار، گروه زیست‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. gader.habibi@gmail.com

تحلیل مکان‌مندی عوالم بعد از مرگ بر مبنای نظریه استعاره مفهومی

سیده شیرین حجازی^۱

غالب اندیشمندان اسلامی بر این نکته که قرآن کریم در توصیف مفاهیم انتزاعی بالأخص مفاهیم مربوط به عوالم بعد از مرگ از زبان استعاره استفاده کرده است، اتفاق نظر دارند؛ به گونه‌ای که بر مبنای تفسیر سنتی به‌کارگیری استعاره در آیات، جهت سهول درک این مفاهیم و زیبایی کلام بوده است. در مقابل، بر مبنای نظریه استعاره مفهومی، استعاره‌ها علاوه بر درک مفاهیم انتزاعی در تولید پیام و مقصود کلام به‌کار می‌روند. نتایج حاصل از بررسی آیات مربوط به عوالم بعد از مرگ از منظر معناشناسی شناختی و تحلیل داده‌ها بر اساس نظریه ارائه‌شده از سوی لیکاف و جانسون (۱۹۸۰) نشان می‌دهد که مکان‌مندی عوالم بعد از مرگ، ساختار بیانی آیات بر مبنای حرکت و نتایج آماری حوزه‌های مبدأ و مقصد در آیات، دلیل بر ادامه مسیر زندگی انسان در این عوالم است تا با تغییر و دگرگونی، ظرفیت لازم برای رسیدن به مقصد را دریافت نماید. همچنین تحقق هدف و تطابق مقصد بر مبدأ در سیر حرکتی انسان از دیگر پیام‌های عبارات استعاری آیات مورد مطالعه است.

کلیدواژه‌ها: قرآن کریم، استعاره مفهومی، عوالم بعد از مرگ، مکان‌مندی، حرکت.

۱. دانش‌آموخته دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. sshhejazi@gmail.com

گفتمان روایت: پارادایمی برای مطالعه میان‌رشته‌ای وجوه گفتار و اندیشه در منتخب داستان‌های قرآن

ابوالفضل حری^۱

این مقاله روایت‌شناسی سطح گفتمان/ متن را که در برابر روایت‌شناسی سطح داستان قرار می‌گیرد، به‌مثابه پارادایمی برای مطالعه میان‌رشته‌ای وجوه گفتار و اندیشه در داستان‌های قرآن معرفی و به طریق اولی در سطح کلان داستان‌های قرآن، ابزارهایی برای سنخ‌شناسی این وجوه رنگارنگ که از جمله در قالب شگرد مکالمه تجسم‌می‌یابد، فراهم‌می‌کند. از این- حیث، روایت‌شناسی سطح گفتمان، چارچوبی نظری و عملی برای سنخ‌شناسی و پایگان‌مندی وجوه اندیشه و گفتار در داستان‌های قرآن ارائه‌می‌کند. این جستار ضمن مرور رویکردهای متعارف در روایت‌شناسی گفتمان، دو رویکرد رایج‌تر برایان مک‌هیل (۱۹۷۸) و مایکل تولان (۲۰۰۱) را دو روش متداول در سنخ‌شناسی وجوه اندیشه و گفتار معرفی کرده و مؤلفه‌های این دو روش را در مقام ابزارهایی برای سنخ‌شناسی گفتار و اندیشه در داستان‌های قرآن به‌کارمی‌بندد و ضمن ارائه شواهدی از آیات و گزاره‌های قرآنی این ادعا را مطرح‌می‌کند که وجوه اندیشه و گفتار در داستان‌های قرآن از محاکاتی‌ترین که مکالمه شکل ناب آن است، تا خودگویانه‌ترین که گزارش مستقیم راوی از کنش‌ها و اعمال شخصیت‌ها ممثل آن است، طیف‌بندی‌می‌شود. عمده کارکرد این وجوه نیز این است که گفتمان قرآنی را در تعاملی پویا و زنده با مخاطبان قرآن قرار بدهد.

کلیدواژه‌ها: گفتمان روایت، داستان قرآنی، وجوه گفتار و اندیشه، محاکات، خودگویی.

۱. استادیار، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشگاه اراک، اراک، ایران. horri2004tr@gmail.com

تفسیر موضوعی قرآن با قرآن با تأکید بر دقت، انسجام و فراعصری بودن متن: راهکاری برای فهم روشمندان قرآن

فاطمه سادات حسینی^۱

افزایش کارایی دین در جهان امروز و رفع مسأله پیچیده تقابل اسلام و مدرنیته، اهمیت فهمی صحیح و تفسیری کارآمد از قرآن را دوچندان می‌کند. همچنین، لازمه رسیدن به فهمی صحیح از قرآن، روشمندی آن است. راهکاری که در این مقاله برای فهم روشمندان قرآن معرفی شده است، تلفیقی از شیوه تفسیر موضوعی، تفسیر قرآن با قرآن و در نظر گرفتن قرآن به عنوان یک متن است. نویسنده مقاله، با به کار بستن این روش، کتابی به نام «جنسیت و پیوندهای انسانی: نگرشی نو و قرآن محور» نگاشته که آماده چاپ است؛ بسیاری از یافته‌های کتاب جدید است و از آن مقالاتی نیز استخراج شده است. از آنجا که نگرش نویسنده به قرآن، کاربردی است، در این مقاله، قوانینی که با به کار بستن این شیوه تفسیری برای موضوعات مرتبط با جنسیت به دست آمده را، گرد هم آورده است؛ تا فارغ از اینکه نتایج به دست آمده را چه کسی، از کدامین کتاب و با کدامین شیوه به دست آورده است، خواننده را به داوری درباره کارآمدی قرآن، برای پاسخگویی به نیازهای انسان معاصر در موضوع جنسیت، فراخواند. بدیهی است اگر قوانین به دست آمده از کتابی با قدمتی ۱۴۰۰ ساله، برای حل مشکلات انسان معاصر کارساز باشد، خود دلیل محکمی بر اعجاز آن خواهد بود. همچنین، اگر استفاده از این روش فهم قرآن، در موضوعات مربوط به جنسیت کارآمد باشد، امید آن می‌رود به کار بستن آن در دیگر موضوعات، زمینه را برای اسلامی نمودن علوم انسانی، که سال‌هاست رهبری نظام برای به تحقق پیوستن آن فراخوان داده‌اند، فراهم سازد.

کلیدواژه‌ها: اعجاز، تفسیر موضوعی، روشمندی، کاربرد، متن قرآن.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد ریاضی محض، همکاری علمی با انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب، قم، ایران. fatima.husseini@yahoo.com

تبیین ارتباط شرط و جزای آیه سوم سوره نساء با تمرکز بر ارتباط مضمونی و مفهومی آیات سوم و صد و بیست و هفتم

فاطمه‌سادات حسینی^۱

آیه سوم سوره نساء تنها آیه‌ای از قرآن است که چندهمسری را تجویز می‌کند. همچنین در این آیه شرط و جزایی وجود دارد که بیش از هر جمله شرطی دیگری مورد بحث قرار گرفته است. از این‌رو، دانستن وجه ارتباط بین شرط و جزا در این آیه، حکمت جواز چندهمسری و جایگاه صحیح این حکم را نیز آشکار می‌کند. گفتنی است در نظریات رایج تفسیری شیعه و سنی، این آیه به صورتی ترجمه و تفسیر شده است که شرط «وَإِنْ حَفَّتُمْ^۱ أَلًا تُقْسَطُوا فِي الْيَتَامَى» در آیه سه سوره نساء نادیده گرفته شده است. در مقاله حاضر که به قرآن به عنوان یک متن دقیق و به هم پیوسته می‌نگرد، با توجه به استقلال متن قرآن از نظر دلالت و با تمرکز بر ارتباط مضمونی و مفهومی آیات سه و صد و بیست و هفت سوره نساء، برای این آیات ترجمه و تفسیری ارائه شده است که هم ناهماهنگی ابتدا و ادامه آیه سه را برطرف می‌کند و هم دامنه جواز چندهمسری را بسیار محدود می‌سازد. اگر بپذیریم که ابتدا آیه صد و بیست و هفت و سپس آیه سه نازل شده است و زنانی که در آیه سه درباره آنان حکمی داده شده، همان زنانی هستند که در آیه صد و بیست و هفت معرفی شده‌اند، حکم چندهمسری در قرآن فقط منحصر به ازدواج یک مرد با مادر یتیمانی می‌شود که آن مرد از قبل سرپرستی امور مالی آن کودکان یتیم را برعهده گرفته است؛ مادرانی که توانایی مدیریت امور مالی کودکان یتیم خود را نداشته و مسئولیت امور مالی فرزندان را به آن مرد سپرده‌اند.

کلیدواژه‌ها: تفسیر موضوعی، چندهمسری، شرط جواز، متن قرآن.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ریاضی محض، همکاری علمی با انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب، قم.

ایران، fatima.husseini@yahoo.com

آیات طلاق: نگرشی نو و قرآن محور

فاطمه‌سادات حسینی^۱

قوانین سنتی خانواده که برگرفته از قرآن و روایات است، چهل سال در جامعه ایران اجرا شده‌است و نتیجه آن افزایش آمار طلاق و کاهش آمار ازدواج بوده‌است؛ نتیجه‌ای که در تناقض با اهدافی است که در قرآن برای تشکیل خانواده بیان شده‌است. در چنین شرایطی طبیعی است که به این موضوع بیندیشیم که شاید فهم ما از آیات و روایات ایرادی دارد که نتایج وارونه‌ای به دست آمده‌است. در این مقاله نشان می‌دهیم که قوانین رایج طلاق همچون دادن حق طلاق به مرد، طلاق خلع و سه‌طلاقه کردن ریشه قرآنی ندارد. گفتنی است این قوانین از نظر ریشه قرآنی به آیات ۲۲۹ و ۲۳۰ سوره بقره منسوب شده‌اند. در این مقاله، نظریات رایج تفسیری درباره این آیات با توجه به دقت، انسجام و استقلال متن قرآن نقد شده‌است. مهم‌ترین ایرادی که به نظریات رایج تفسیری وارد است تناقض با این اصل است که قرآن باید در دلالت خود مستقل باشد. در این پژوهش با در نظر گرفتن قرآن به‌عنوان یک متن دقیق و به‌هم‌پیوسته، فهمی نو از آیه یک سوره طلاق و آیات ۲۲۹ و ۲۳۰ سوره بقره، ارائه شده‌است. در فهم ارائه شده از این آیات هیچ اثری از برخی قوانین طلاق همچون دادن حق طلاق به مرد، طلاق خلع و سه‌طلاقه کردن دیده نمی‌شود و فقط یک نوع طلاق وجود دارد که در دو مرحله انجام می‌شود: مرحله اول با شروع دوران عدّه، روابطی که با ازدواج حلال شده بود، قطع می‌شود و در مرحله دوم، پس از سپری شدن دوران عدّه، جدایی به‌طور کامل صورت می‌پذیرد.

کلیدواژه‌ها: تفسیر موضوعی، حق طلاق، طلاق خلع، سه‌طلاقه، قرآن.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد ریاضی محض، همکاری علمی با انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب، قم،

ایران. fatima.husseini@yahoo.com

تفسیر دو معجزه حضرت عیسی در قرآن با تکیه بر آیات انجیل

نسرین حیدرزاده اصفهانی^۱

مسأله اصلی پژوهش حاضر بررسی و تفسیر معجزات حضرت عیسی^(ع) در قرآن به واسطه سه روایت از انجیل به روش توصیفی- تحلیلی است. دو معجزه حضرت عیسی به نام شفای زن دچار خون‌ریزی و زنده شدن دختر رئیس کنیسه در سه انجیل متی، لوقا و مرقس به صورت دو داستان درهم‌تنیده بیان شده است. عمده‌ترین محورهای این پژوهش شامل تفسیر آیات انجیل مرقس (۵: ۲۱-۴۳)، تفسیر آیات انجیل متی (۹: ۱۸-۲۶) و تفسیر انجیل لوقا (۸: ۴۰-۵۶) است. در آیه ۴۹ سوره آل عمران و آیه ۱۱۰ سوره مائده به معجزه زنده شدن مردگان توسط حضرت عیسی^(ع) و شفای بیماران صعب‌العلاج اشاره شده است. اکنون در این مقاله قصد داریم به تفسیر شفای یکی از بیماری‌های صعب‌العلاج و یکی از افرادی که پس از مرگ زنده شده است، در انجیل بپردازیم.

واژگان کلیدی: تفسیر انجیل، قرآن و عهدین، زن در مسیحیت، زنده شدن مردگان، شفای بیماران در انجیل.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد ادیان و عرفان، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

n.heidarzadeh.e@gmail.com

تبیین دو مفهوم قرآنی کرامت و بهجت در معماری با استناد به اصل زوجیت ذیل مفهوم نظم

آزاده خاکی‌قصر^۱

اجزاء و عناصر معماری برای رسیدن به هدفی خاص که فراهم کردن بنا برای پاسخ‌دهی به نیازهای مادی و معنوی مخاطبان است بر اساس نظم گرد هم جمع می‌آیند. کششی که میان عناصر برای به هم پیوستن و ایجاد ترکیبات دارد در مراتب مختلفی تحقق می‌پذیرد. در مرتبه اولیه، کشش در حد انضباط سبب می‌شود که اجزا به ترتیبی در جوار یکدیگر چیده شوند و دستگاہی از معماری در جهت پاسخ‌دهی به کاری که برای آن تنظیم شده است، تدوین گردد. در مرتبه کامل‌تر، کشش در حد انتظام برای رسیدن به منظومه‌ای از معماری است که علاوه بر تدوین میان اجزا به ترکیب میان آن‌ها می‌پردازد. در مرتبه عالی، جذبه‌ای در میان است که با استناد به اصل زوجیت و متعاقب آن اصول نکاح و تکوین، منظومه معماری درون را با انسجام خاصی تألیف می‌کند. در نوشتار حاضر قصد بر آن است ضمن بیان سه مرتبه از معماری از باب تقیّد به نظم، با استناد به اصل زوجیت بر اساس دو صفت "کریم" و "بهیج" که در قرآن کریم به ازواج نسبت داده شده است، تبیین دو مفهوم کرامت و بهجت در مرتبه تبلور کامل‌تر نظم در معماری روی دهد. لذا پرسش تحقیق آن است که دو مفهوم قرآنی کرامت و بهجت در معماری ذیل اصل زوجیت حاوی چه مفاهیم و کیفیت‌هایی در معماری هستند و چه مصادیقی را دربردارند؟ تحقیق حاضر مبتنی بر اسناد کتابخانه‌ای و روش استدلال منطقی است. یافته‌های تحقیق بیانگر آن است که مفهوم کرامت، حاوی بخشندگی و اعطا بدون درخواست است و معماری در مرتبه اعلی‌تر خود فراهم‌کننده کرامت از باب مصادیقی همچون اهدای آرامش، خلوت، اعتدال، سکون و نظیر آن است. همچنین مفهوم بهجت حامل حُسن و طراوت است که معماری در مرتبه اعلای خود به ویژه در تألیف اجزاء در فضاهای باز و نیم‌باز در ترکیب با طبیعت از جمله آسمان، آب، گیاه، و نسیم مصادیقی همچون لطافت، زندگی آفرینی، شفا بخشی و شادی را به همراه دارد.

کلیدواژه‌ها: نظم، منظومه معماری، اصل زوجیت، زوج کریم، زوج بهیج.

۱. استادیار، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

A_khakighasr@sbu.ac.ir

ارائه مدل ارزیابی وابستگی فهم آیات الاحکام به فرهنگ عصر نزول

ریحانه خدامردی^۱

فرزانه روحانی‌مشهدی^۲

علیرضا طالب‌پور^۳

برخی نواندیشان دینی از جمله نصر حامد ابوزید، سروش و مجتهد شبستری معتقدند که فهم صحیح قرآن کریم در گرو مطالعات تاریخی و فرهنگی عصر نزول است. یکی از دلایل آنان وجود آیات الاحکام در متن قرآن کریم است که شامل احکام فقهی و حقوقی است و متناسب با واقعیات اجتماعی و فرهنگی مخاطبان عصر نزول، نازل شده است. در مقابل، قرآن پژوهانی مانند علامه طباطبائی، آیت‌الله جوادی‌آملی و رضایی‌اصفهانی معتقدند قرآن کریم در دلالت خود تام و مستقل است و با استفاده از قرائن پیوسته و درونی می‌توان به فهمی از مراد الهی در فهم آیات رسید. در نتیجه این افراد برآنند که فهم قرآن کریم از مطالعه فرهنگ عصر نزول مستقل است. البته در برخی آیات تأثیر اندکی برای مطالعه فرهنگی قائل هستند. این پژوهش در نظر دارد با ایجاد بستری برای داوری این تفاوت دیدگاه‌ها مدلی ارائه دهد که با روش توصیفی-تحلیلی نظرات این حوزه را بر اساس متونی که در این باره نوشته شده است، ارزیابی و ملاک‌های تعیین وابستگی فهم آیات الاحکام را استخراج کند. علاوه بر این تلاش دارد تا این ملاک‌ها را به عنوان شرط در نظر گرفته شده وارد مدل کرده تا هر کاربر بتواند متناسب با دیدگاه خود پاسخ متناسب با این شرط‌ها را دریافت و خروجی مدل را تعیین کند. این مدل به شکل نمودار درخت تصمیم نمایش داده می‌شود.

کلیدواژه‌ها: فهم آیات قرآن کریم، آیات الاحکام، وابستگی فهم، مدل ارزیابی، فرهنگ زمانه.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد علوم قرآنی، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، ایران، تهران. khodamardi1370@yahoo.com
۲. استادیار، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، ایران، تهران. F_rohani@sbu.ac.ir
۳. دانشیار، گروه هوش مصنوعی، دانشکده مهندسی و علوم کامپیوتر، دانشگاه شهید بهشتی، ایران، تهران. talebpour@sbu.ac.ir

مطالعه میان رشته‌ای «اقشعرار» به‌عنوان نشانه‌ای قرآنی از هدایت الهی

محمد جواد دانیالی^۱

علی اسماعیلی ایولی^۲

هدایت و ایمان در قرآن امری قلبی است و ماورای ماده. به‌همین دلیل نمی‌توان انتظار داشت که با روش‌های مادی و ابزارهای سنجش ماده ارتباط زیادی پیدا کند. با این‌وجود تلاش‌های بسیاری برای کشف آثار مادی ایمان و هدایت الهی در جریان است. یکی از نشانه‌های هدایت در قرآن «اقشعرار جلد» (زمر/۲۳) و پس از آن «لینت جلد و قلب» است. لرزش پوست حالتی احساسی در وجود انسان است که در واکنش به هیجانات عمیق به‌وجود می‌آید. از آنجا که این پدیده ماهیتی تجربی دارد و در روانشناسی، عصب‌شناسی، فیزیولوژی و علوم شناختی مورد بررسی قرار می‌گیرد، نمونه مناسبی از تحقیقات تجربی بر جنبه‌های معنوی از جمله ایمان و هدایت معنوی است. در یک‌سری مطالعات میان‌رشته‌ای، عناوین مختلفی از جمله «frissons skin orgasms, chills» به‌عنوان حالت‌های عمیق احساسی ناشی از شنیدن قسمت‌های خاصی از موسیقی‌های تأثیرگذار و قرار گرفتن در یک حالت خاص عاطفی یا معنوی مورد بررسی قرار گرفته‌است. دستاوردهای تجربی این واکنش احساسی می‌تواند تحولات عمیقی که ایمان در عصب‌شناسی و دیگر جنبه‌های تجربی انسان ایجاد می‌کند را اندکی آشکارتر کند.

کلیدواژه‌ها: اقشعرار، لرزش پوست، عصب‌شناسی، روان‌شناسی.

۱. استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه سمنان، ایران.

mjdaniali@semnan.ac.ir

۲. استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه سمنان، ایران.

a_esmaeeli@semnan.ac.ir

بررسی تحلیلی امکان‌پذیری کلامی - قرآنی وجود همجنس‌گرایی در بهشت

احمد رضا دردشتی^۱

محمد کاظم حسینی کوهساری^۲

همجنس‌گرایی و رفتارهای همجنس‌گرایانه از دیرباز همواره از موضوعات نظری و عملی مطرح در جوامع انسانی بوده‌است. ابعاد مختلف این موضوع، مسائل گوناگونی را به وجود آورده‌است. یکی از پرسش‌هایی که در این باره در چارچوب ادبیات اسلامی و در قالب شبهه دینی مطرح شده این است که اگر بپذیریم همجنس‌گرایی به سبب برخی از مصالح در این جهان ممنوع است، می‌توان بر اساس مبانی عقلانی و دلائل قرآنی اعتقاد داشت که انسان‌ها در جهان آخرت و در بهشت که محدودیت‌های این جهانی وجود ندارد از این لذت برخوردارند؟ در مقاله حاضر با تکیه بر آموزه فطرت و تحلیل این مفهوم و استمداد از دریافت‌های علمی و اخلاق هنجاری و با تأکید بر آیات قرآن کریم اثبات کرده‌ایم که همجنس‌گرایی، گرایش و رفتاری ذاتاً پلید و متضاد با فطرت سلیم و طبیعت بهنجار انسانی است و نه تنها در زندگی این جهانی ممنوع است، بلکه در میان لذت‌ها و نعمت‌های بهشتی هم وجود ندارد. داده‌های تحقیق حاضر به شیوه کتابخانه‌ای گردآوری شده و روش انجام تحقیق، توصیفی - تحلیلی است.

واژگان کلیدی: همجنس‌گرایی، فطرت، بهشت، عقل عملی، لذت‌های بهشتی، اختلاف جنسی، قوم لوط.

۱. دانشجوی دکتری قرآن و علوم روانشناختی، جامعه‌المصطفی العالمیه (ص)، قم، ایران.

ahmad.rezaporsesh@gmail.com

۲. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد مدرسی معارف اسلامی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

khk1362@yahoo.com

بررسی تحلیلی قرآنی - روان‌شناختی سنت گشایش برکت در قرآن کریم

احمد رضا دردشتی

رمضانعلی حسنی

یکی از سنت‌های تکوینی خداوند که در قرآن کریم توصیف و تبیین شده، سنت برکت است. براساس این سنت، خداوند برکت‌ها را در جامعه‌ای فرومی‌بارد که اهل آن از ایمان و تقوا برخوردار باشند. با توجه به این که ارتباط ایمان و تقوای مذهبی با برکت‌های مادی از لحاظ علمی روشن نیست و از دیگر سو، ظاهراً برخورداری‌های مادی کشورهای غربی از کشورهای اسلامی بسیار بیش‌تر می‌نماید، این پرسش/ شبهه مطرح شده که اگر شرط نزول برکات، ایمان و تقوا است پس چرا کشورهای غربی و سکولار از برکات بیش‌تری برخوردارند و کشورهای اسلامی که ظاهراً از ایمان و تقوای بیش‌تری بهره‌می‌برند و طبق این سنت باید برکات افزون‌تری بر آنان نازل شود، از انواع عقب‌ماندگی‌ها و مشکلات رنج‌می‌برن؟ این واقعیت چگونه با سنت برکت سازگار است؟ مضاف بر این که اساساً رشد و پیشرفت جوامع بیش از هر چیز معلول ویژگی‌های روان‌شناختی و جامعه‌شناختی همچون هوشمندی، برنامه‌ریزی، تلاش، خرد جمعی، مدیریت تولید و مصرف سیاستمداران و مردم آن جوامع است و ایمان و تقوای مورد نظر قرآن اگر مانع نباشد، تأثیرگذار نیست! در این نوشتار با بررسی مفاهیم ایمان، تقوا و برکت و تبیین شاخصه‌های زندگی با برکت از نگاه قرآن، سنت اسلامی و رهیافت‌های علمی و نیز آسیب‌شناسی جوامع غربی و اسلامی از لحاظ برخورداری از شاخصه‌های نزول برکات به این پرسش/ شبهه پاسخ داده‌ایم.

کلیدواژه‌ها: برکت، ایمان، تقوا، سنت‌های الهی، رفاه مادی، پیشرفت.

آسیب‌شناسی مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن

قاسم درزی^۱

مطالعات میان‌رشته‌ای در دوره مدرن بسیار مورد توجه قرار گرفته‌است و اهمیت فزاینده آن هر روز بیش از گذشته هویدامی‌شود. مطالعات قرآنی نیز هم‌چون دیگر دیسپلین‌ها از این جهت مورد توجه قرار گرفته‌است و هر روز شاهد انتشار آثار متعددی در حوزه‌های مختلف علمی پیرامون قرآن هستیم. با این وجود این دسته از آثار از آسیب‌های فراوانی رنج‌می‌برند و هنوز بعد از گذشت چند دهه از کاربست روش‌ها و نظریه‌های رشته‌های گوناگون در مطالعات قرآنی کمتر می‌توان تحقیقات استاندارد و روشمندی را در این ارتباط یافت. به همین جهت برآن شدیم تا با بررسی طیف متنوعی از آثاری که تاکنون با رویکرد میان‌رشته‌ای پیرامون قرآن کریم نوشته شده‌اند، اهم آسیب‌های آن‌ها را شناسایی و در قالب یک دسته‌بندی منسجم ارائه‌نماییم. بخشی از این آسیب‌ها را در قالب عناوین زیر می‌توان به‌نمایش گذاشت:

- ۱- عدم توجه به تمایزهای اصطلاح‌شناختی میان قرآن و علم؛ ۲- عدم توجه به تمایزهای پارادایمی میان قرآن و علم؛ ۳- عدم کفایت تحقیق در طرفین پژوهش میان‌رشته‌ای؛ ۴- کاربست تطبیق به‌جای تلفیق؛ ۵- انتخاب نادرست و نابجای روش. به‌نظرمی‌رسد که توجه به این اشتباهات و آسیب‌های رایج در مطالعات میان‌رشته‌ای بتواند پژوهشگران علاقه‌مند به این دست از مطالعات را بیش از گذشته در دست‌یابی به پژوهشی اثربخش‌تر یاری‌رساند.

کلیدواژه‌ها: آسیب‌شناسی، میان‌رشته‌گی، تطبیق، تلفیق، تمایز اصطلاح‌شناختی، تمایز پارادایمی، کفایت تحقیق.

۱. استادیار، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

قواعد مذاکره در آیات قرآن

علیرضا دهقان پور^۱

بهناز صادقی گل^۲

مذاکره روشی برای تأمین نیازها و حل تعارضات و تنازعات در ارتباط میان انسان‌ها است. به دلیل پیشرفت‌های روزافزون در موضوع مذاکره، قواعد، اصول و شرایط مختلفی برای آن در نظر گرفته شده و به تدریج شکل علمی به خود گرفته است. مفید و ضروری به نظر می‌رسد که قواعد مذاکره که غالباً در غرب پایه‌ریزی شده است با دیدگاه قرآنی بازنگری شود تا گامی در جهت اسلامی کردن آن باشد. در قرآن، مذاکرات مختلفی بین افراد وجود دارد که قابل تأمل است. این نوشتار با هدف بررسی کاربرد قواعد مذاکره در قرآن نگارش شده است و لذا پژوهشی کاربردی محسوب می‌شود. ابتدا آیاتی که به نوعی با موضوع مذاکره مرتبط بودند، انتخاب و سپس قواعد مذاکره از کتب و مقالات مربوط استخراج شد. پژوهش حاضر حاصل تطبیق و مقایسه قواعد مذاکره با آیات منتخب و تحلیل آن‌ها است. می‌توان مؤلفه‌های موجود در علم مذاکره را مطابق با نگرش و کاربرد قرآنی تأیید یا رد کرد، تکمیل و بهبود بخشید و یا آن را تغییر داد. دیدگاه قرآن در تعیین اهداف مذاکره افق معنوی وسیع‌تری را در نظر می‌گیرد و احتمال رسیدن به توافق را افزایش می‌دهد. درباره محدودده مذاکره، قرآن در کنار سایر منافع بر اصول اعتقادی و اخلاقی پای می‌فشارد. انواع مختلف مذاکره از قبیل امتیازدهی، تعاملی و رقابتی در قرآن بر اساس قواعد اصولی مذاکره و بر مبنای انصاف و اخلاق صورت می‌گیرد و از تکنیک‌های فریب‌کارانه در آنها استفاده نمی‌شود.

کلیدواژه‌ها: قرآن، مذاکره، ارتباطات، امتیاز، توافق.

۱. استادیار، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

dehqanpour@gmail.com

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد معارف قرآن، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران،

ایران. behnaz.goll@gmail.com

تطبیق قانون پایستگی جرم انرژی

با قاعده معدوم نشدن موجود برای رسیدن به پایداری اعمال

فاطمه دیباج^۱

قوانین پایستگی از مهم‌ترین قوانین علوم تجربی است. قانون پایستگی جرم انرژی کامل‌ترین وجه آن است که انیشتین در نظریه نسبیت به آن رسید. طبق این قانون اصل ماده عالم ثابت است و آنچه از بود و نبوده‌ها دیده‌می‌شود فقط تبدیل چیزی به چیز دیگر است. قاعده فلسفی معدوم‌نشدن موجود و موجود‌نشدن معدوم در فلسفه نیز اثبات‌می‌کند که موجودات معدوم‌نمی‌شوند و معدومات نیز موجود نمی‌شوند. از آنجا که فیزیک و فلسفه همواره رابطه تنگاتنگی با یکدیگر داشته و دارند، هر دو قانون با یکدیگر قابل تطبیق است. نتیجه این دو قانون حداقل در عالم مادی باقی ماندن موجودات حقیقی و معدوم‌نشدن آن‌ها است. آنچه از پدیده‌های طبیعی مبنی بر نیست‌شدن اشیا به‌چشم‌می‌آید چیزی جز تغییر و دگرگونی و تبدیل چیزی به چیز دیگر نیست. درباره رویدادهای زمانی گذشته نیز چیزی که می‌توان گفت این است که از محدوده درک و دسترسی حواس ظاهری ما خارج‌شده‌اند اما در عالم وجود و در فضا زمان خمیده انیشتینی باقی‌اند. از طرف‌دیگر، در قرآن کریم آیات بسیاری به باقی‌ماندن و پایداری و حضور اعمال انسان در قیامت تصریح کرده‌اند. خداوند متعال وعده داده‌است که اعمال هر شخص را در قیامت به او بازمی‌گرداند و با همان اعمال است که پاداش و جزا به وی داده‌می‌شود. در خلال این آیات به نکاتی اشاره‌شده که بیان‌می‌کند اعمال انسان حتی در همین دنیا نیز با او همراه است و حقیقت وجودی وی را تشکیل‌می‌دهد. با توجه به دو قانون فیزیکی و فلسفی مذکور این پایداری اعمال در دنیا و حضور اعمال در قیامت قابل اثبات است و می‌توان آن را در زمره معجزات علمی قرآن کریم دانست.

کلیدواژه‌ها: پایستگی، ماده، انرژی، معدوم، موجود، جزا، اعمال.

۱. طلبه سطح چهار، حوزه علمیه جامعه الزهراء، تهران، ایران. fatemsd@gmail.com

بهداشت جنسی در قرآن: شگفتی یا اعجاز

حسن‌رضا رضایی^۱

محمدکاظم حسینی‌کوهساری^۲

غریزه جنسی، نیرومندترین غریزه انسان است که لازم است برای بهداشت و سلامتی آن برنامه‌ریزی کرد. اکثر کشورها برای بهداشت مسائل جنسی قوانین بازدارندگی وضع و نسبت به آن اهتمام دارند. نوشتاری که در پیش‌رو دارید به این سوال پاسخ می‌دهد که آیا مسائل مربوط به بهداشت جنسی که در قرآن مطرح شده دارای اعجاز است یا شگفتی؟ پژوهش حاضر با روش تحلیلی - توصیفی و با استفاده از آیات الهی و دیدگاه مفسران و احادیث ائمه معصومین^(ع) سامان یافته و روش گردآوری مطالب آن کتابخانه‌ای است. نویسنده با بررسی بهداشت جنسی اعم از روابط سالم و ناسالم و آداب پیش‌گیرانه جنسی در قرآن به این نتیجه رسیده است که با توجه به تعریف اعجاز و عدم آگاهی قبل از نزول باید گفت به سبب آگاهی عصری و بیان آن‌ها در متون گذشته، ادعای اعجاز درباره بهداشت جنسی بدون دلیل است؛ اما با توجه به نوآوری‌هایی که در بیان مباحث جنسی و روش تربیتی جنسی در قرآن مشاهده می‌شود، می‌توان آن را در قلمروی شگفتی‌های بهداشت جنسی قرآن برشمرد.

کلیدواژه‌ها: اعجاز قرآن، شگفتی قرآن، بهداشت جنسی، ارتباط سالم جنسی.

۱. استادیار، گروه علوم قرآن و حدیث، جامعه المصطفی العالمیه^(ص)، قم، ایران.

hasanreza.rezaee@gmail.com

۲. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد مدرسی معارف اسلامی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

khk1362@yahoo.com

بررسی قائلان به نظریه صرفه و تبیین چرایی اوج و فرود اعتقاد به آن

فاطمه رضایی^۱

مریم طاهری‌زاده^۲

در فرهنگ اسلامی یکی از مباحثی که در مورد قرآن کریم شکل گرفته و از ادبیات قابل توجهی برخوردار است، مبحث اعجاز و معجزه‌بودن این کتاب الهی است. پژوهندگان قرآنی پیوسته در باب وجوه اعجاز قرآن گفت‌وگو کرده‌اند. صرفه یا عاجزکردن مخالفان از آوردن کلامی مانند قرآن به قدرت الهی، یکی از وجوه اعجاز قرآن است. این نظریه از اوائل قرن سوم تا ششم دارای طرفدارانی بوده‌است، اما غالب اندیشمندان قرن چهارم تاکنون با آن مخالفت کرده‌اند و برای اثبات سخن خویش به دلایلی تمسک‌جسته‌اند. نظر قائلان به صرفه آن است که میان قصاید عرب و آیات قرآن از حیث نظم، فرق چندانی وجود ندارد و ناتوانی بشر را به نظم و بلاغت قرآن نسبت نمی‌دهند، بلکه آن را ناشی از سلب توانایی و انگیزه بشر توسط خداوند تلقی کرده‌اند. با توجه به ماهیت موضوع، اطلاعات به شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی گردآوری شده و به روش توصیفی-تحلیلی مورد بررسی قرار گرفته‌است. هدف از این نوشتار، شناخت نظریه صرفه و قائلان به این نظریه است. علاوه‌براین، مجموعه دلایل این قائلان مورد بررسی قرار گرفته و به کسب علم و معرفت دقیق‌تر در زمینه رد و دفع این نظریه پرداخته شده‌است. در نهایت با توجه به برخورداری نبودن علما از مؤیداتی قوی و اقناع‌کننده در باب نظریه صرفه، این دیدگاه پذیرفته‌نشده‌است.

کلیدواژه‌ها: اعجاز قرآن، صرفه، تحدی، معارضه با قرآن، قائلان به صرفه.

۱. دانشجوی کارشناسی‌ارشد علوم قرآنی گرایش اعجاز، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، زابل، ایران.

fateme.khanoom.r77@gmail.com

۲. استادیار، گروه علوم قرآنی، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، زابل، ایران.

tahataheri2020@gmail.com

مطالعه تطبیقی اصول حاکم بر روابط انسانی از دیدگاه قرآن و اعلامیه حقوق بشر

فرزانه روحانی‌مشهدی^۱

زهرا عزیزی^۲

تنظیم آداب در روابط انسانی به منظور فراهم کردن نیازهای اجتماعی انسان در نیل به تکامل و سعادت انسان‌ها مؤثر است. هدف از این پژوهش بهره‌مندی از کتاب هدایت الهی و استخراج اصول حاکم بر روابط انسانی است که با نگرشی کل‌نگر و به صورت مبحثی فرارشته‌ای با اعلامیه حقوق بشر مقایسه و به صورت تفسیری اجتماعی مبتنی بر جامعه واحد جهانی ارائه خواهد شد. پژوهش حاضر با نگاه جامع به آیات روابط انسانی در قرآن را در شش حوزه اعتقادی، اجتماعی، خانوادگی، اقتصادی، سیاسی و علمی مورد بررسی قرار می‌دهد. در این پژوهش، اصول متعددی در حوزه‌های پیش‌گفته استنباط شد، مانند اصل آزادی عقیده و اختیار، اتحاد در ادیان الهی در روابط اعتقادی، اصل رعایت کرامت انسانی، اخلاق‌مداری، مسئولیت‌پذیری، توجه به عدم خطای راهبردی در روابط اجتماعی، اصل معاشرت با نیکی، تکریم زنان، توازن در حق و تکلیف، داشتن قلمرو خصوصی در روابط خانوادگی، اصل توسعه اقتصادی، مالکیت و عدم تصرف در اموال غیر در روابط اقتصادی، اصل ولایت‌مداری، تقدّم صلح بر جنگ، عدالت‌محوری، وفای به عهد در روابط سیاسی و اصل ضرورت همراهی تعلیم و تعلّم با تزکیه و مسئولیت‌ساحبان علم در روابط علمی. قرآن کریم با ارائه الگو و روش برای تعاملات انسانی در حوزه‌های گوناگون، مؤید تکفل آموزه‌های الهی برای هدایت بشر است.

کلید واژه‌ها: روابط انسانی در قرآن، اصول حاکم بر روابط انسانی، حقوق بشر.

۱. استادیار، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

F_rohani@sbu.ac.ir

۲. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد اعجاز قرآن، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی،

تهران، ایران. zahra.azizi1394@gmail.com

امکان‌سنجی روان‌شناسی‌اسلامی بر مبنای عرفی‌بودن زبان متون دینی

آرشام زاده‌عبداللّهی^۱

ایضاح کیفیت ارتباط علوم تجربی و متون دینی از جمله در گرو تبیین و توجیه بعضی از پیش‌فرض‌های زبان‌شناختی درباره متون دینی است. آنچه در این مقاله خواهد آمد تبیین و توجیه یک نظریه در باب زبان قرآن و نیز لوازم پذیرش آن در موضوع روان‌شناسی‌اسلامی بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای است. روان‌شناسی‌اسلامی محصول تفسیر مآثوراتی است که از پیشوایان دینی روایت‌شده و درباره موضوع این علم، سخن می‌گوید. نظریه مذکور، حجّیت معرفت‌شناختی وحی را مفروض می‌گیرد و زبان آن را عرفی می‌داند. منظور از عرفی‌بودن زبان وحی این است که الفاظ و عبارات آن بر همان معنایی دلالت‌دارد که در ذهن مشافهان وجود داشته و میان ایشان معهود بوده است؛ در نتیجه، گزاره‌هایی که در قرآن و احادیث معتبر درباره موضوعات روان‌شناسی آمده به زبان عرفی بیان شده و به معنای معهود میان مشافهان دلالت‌دارد و صادق‌بودن آن‌ها تابعی از صادق‌بودن آن معانی معهود است. آن معانی، تصوّراتی است که از تجارب ساده مشافهان پدید آمده و آن تجارب، محصول به‌کارگیری ابزارهای علمی در مطالعه واقعیات انسانی نبوده است. به همین جهت، آن تجارب الزاماً با واقعیّت مطابقت ندارد و لذا معانی و تصوّراتی که از آن‌ها سرچشمه گرفته است نیز الزاماً با واقعیّت مطابقت نخواهد داشت. از این‌رو، الفاظی که به آن معانی و تصوّرات اشاره دارد نیز الزاماً با واقعیّت مطابقت نخواهد بود. لازمه چنین رویکردی این است که در شناخت موضوع علم روان‌شناسی به گزاره‌های مندرج در متون دینی مرجعیّت داده نشود و آن گزاره‌ها با روش علمی و فلسفی مستقلاً مورد ارزیابی قرار گیرند.

کلیدواژه‌ها: واقعیّت، ذهن، علم، زبان، روان‌شناسی.

۱. کارشناسی‌ارشد، مشاوره مدرسه، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران.

بررسی کمی و آماری قصص قرآنی از منظر وجوه اعجاز قرآن با رویکرد تنزیلی

محمدعلی زکی^۱

قرآن کریم کتابی است انسان‌ساز و جهان‌شمول که همه انسان‌ها در گستره زمین و زمان از نور هدایت آن برخوردار خواهند شد. یکی از شیوه‌های ظریف و متنوع در فهم و بیان معارف قرآن، کاربرد قصه‌های قرآنی است. بدون شک، قصص قرآنی یکی از وجوه برجسته اعجاز قرآنی و از جالب‌ترین مباحث علوم قرآنی است. اهداف قرآن را می‌توان در قصص نیز مشاهده کرد. قصه‌های قرآن کریم که قریب یک چهارم حجم قرآن را به خود اختصاص داده اهداف و آثار جامعی را قطعاً به دنبال خواهد داشت. قرآن خود هدف از بیان داستان‌ها را درس گرفتن انسان‌ها معرفی کرده و در آیات فراوانی به تأمل در سرگذشت پیشینیان سفارش کرده است. براساس آیات قرآن، داستان‌های قرآنی واقعیت‌هایی است که خردمندان از آن‌ها عبرت می‌گیرند و موجب هدایت مؤمنان می‌شود. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر بررسی کمی و آماری قصص قرآنی با رویکرد تنزیلی خواهد بود. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که آیات قصص قرآنی شامل ۱۳۵۷ مورد است که در ۴۸ سوره قرآن جای گرفته‌اند و بیشترین آیات قصص قرآنی مربوط به دو سوره اعراف و شعراء است. علاوه بر این، رویکرد تنزیلی معرف آن بوده که آیات قصص قرآنی از دومین سوره نازله (سوره قلم) تا آخرین سوره نازله (سوره توبه) مشاهده شده است. برحسب نزول، نتایج نشان می‌دهد که ۸۳ درصد مجموع آیات پژوهش در سوره مکی (۴۰ سوره) و ۱۷ درصد در سوره مدنی (۸ سوره) قرار دارند. به بیان دیگر، ۹۲ درصد آیات (۱۲۵۴ آیه) اختصاص به سوره‌های مکی و ۸ درصد آیات (۱۰۳ آیه) مربوط به سوره‌های مدنی دارند. سنخ‌شناسی سوره‌های پژوهش برحسب نزول نیز در چهار بخش قابل‌ارائه است: از ابتدای بعثت (سوره قلم) تا سوره ص (۷ سوره)؛ از سوره ص تا آغاز علنی شدن دعوت اسلامی (سوره حجر) (۱۴ سوره)، از آغاز علنی شدن دعوت پیامبر (ص) تا پایان دوره مکی (از سوره اعراف تا سوره عنکبوت، ۱۹ سوره) و سوره‌های مدنی (۸ سوره).

کلیدواژه‌ها: اعجاز قرآن، قصص قرآن، ترتیب نزول، بررسی آماری.

۱. دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه امام حسین (ع)، تهران، ایران. mazaki42@yahoo.com

نشانه‌شناسی فرهنگی و مطالعه میان‌رشته‌ای قرآن به‌سوی رویکردی روش‌شناختی

حسین سرفراز^۱

تأمل در ماهیت مطالعه میان‌رشته‌ای قرآن به‌عنوان متن مقدس مسلمین، زمینه‌ای تازه از پژوهش در حوزه مطالعات قرآنی است که امکان فراروی روشمند از قلمرو محدود یک رشته خاص و برقراری ارتباط با دیگر رشته‌ها را فراهم می‌آورد. البته با نگاهی اجمالی به مطالعات قرآنی می‌توان چنین گفت که اساساً خود قرآن پژوهی ذیل این رشته، ماهیتی میان‌رشته‌ای داشته و دارد و این موضوع بیش از آن که محصول کوشش علمای مختلف از رشته‌های گوناگون در پرداخت مشترک به قرآن باشد، به ماهیت قرآن‌کریم بازمی‌گردد. ادعای این مقاله همین ماهیت متفاوت قرآن در مقام یک متن و یک فرهنگ است که امکان مطالعه میان‌رشته‌ای را نه صرفاً به شکل عملی و در مقام یک کوشش، بلکه بصورت نظری و در مقام یک بینش، نشان‌دار می‌سازد. رویکرد روش‌شناختی برخاسته از ماهیت متنی و فرهنگی قرآن، نشانه‌شناسی فرهنگی است که امکان مطالعه روشمند فرهنگ و در نتیجه دستیابی به بینش موردنظر این مقاله را فراهم می‌آورد. در این مقاله پس از مسأله‌مند کردن آن بینش خاص، الگوی کلی نشانه‌شناسی فرهنگی به‌عنوان روش‌شناسی مناسب یا متناسب در قرآن-پژوهی میان‌رشته‌ای تبیین می‌شود.

کلیدواژه‌ها: مطالعات قرآنی، مطالعات میان‌رشته‌ای، نشانه‌شناسی فرهنگی، روش‌شناسی.

۱. استادیار، گروه ارتباطات، دانشکده علوم ارتباطات، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

hsarfaraz@atu.ac.ir

تحلیل مؤلفه مانع در نظریه قرآنی آزادی

اسحاق سلطانی^۱

جهت دستیابی به نظریه قرآنی آزادی، ضروری است تا دیدگاه‌های قرآن کریم در قبال مؤلفه‌های اساسی تشکیل‌دهنده نظریه آزادی استخراج شود. یکی از این موارد، مؤلفه «مانع» است. در این پژوهش مبتنی بر روش تفسیر موضوعی قرآن کریم، چستی موانع آزادی از دیدگاه قرآن کریم مورد بررسی قرار می‌گیرد. با توجه به این که مؤلفه محوری تشکیل‌دهنده نظریه قرآنی آزادی، مدار آزادی است و به همین دلیل، حق به عنوان محور تعیین‌کننده مدار آزادی شناسایی می‌شود، می‌توان نتیجه گرفت هرآنچه که به منازعه و مقابله فعال با عنصر حق پرداخته و سعی در به‌حاشیه‌بردن آن دارد به عنوان مانع آزادی در قرآن کریم شناسایی می‌شود. لذا در نظریه قرآنی، آزادی مانع به مانند نظریات غربی آزادی، صرفاً امر محسوس و بیرونی که امکان عمل فرد را از او سلب می‌کند درک نشده و با توجه به حقیقت روحانی انسان، طیف گسترده‌تری از موانع مورد شناسایی قرار می‌گیرند؛ موانعی که با به‌حاشیه‌بردن حق، امکان بهره‌مندی اعضای جامعه از آزادی‌های برحق خویش را از بین می‌برند. در این میان، اهم موانع آزادی در قرآن کریم عبارت‌اند از: طواغیت، ملاء، مترفین و شیطان رجیم.

کلیدواژه‌ها: قرآن کریم، آزادی، آزادی حق‌مدار، مانع.

۱. دانش‌آموخته دکتری اندیشه‌های سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

hagh.soltani87@gmail.com

بررسی انتقادی شبهات مستشرقین بر اعجاز بیانی قرآن با تکیه بر نظرات جرج سیل

محمد سلطانیه^۱

اعجاز بیانی قرآن یکی از وجوهی است که از صدر اسلام تاکنون تمام دانشمندان مسلمان به‌عنوان وجهی مهم از اعجاز قرآن پذیرفته‌اند. در دوران اخیر نیز شرق‌شناسان مطالعات گسترده‌ای در این عرصه داشته‌اند. برخی با رعایت انصاف زبان به ستایش آن گشوده و برخی دیگر با طرح سوالاتی قصد خدشه‌دار نمودن آن را داشته تا وحیانی بودن این کتاب را زیر سؤال ببرند. در این پژوهش با محور قراردادن اشکالات جرج سیل در این زمینه به بررسی و نقد شبهات پرداخته شده‌است. هدف از انجام تحقیق حاضر، استخراج جواب شبهات مطرح‌شده از کتب ادبی و تفاسیر و به دنبال آن دفاع از اعجاز ادبی قرآن و وحیانی بودن آن است. بدین منظور، ابتدا شبهات گردآوری و نظرات جرج سیل پیرامون آن ذکر و در یک جمع‌بندی به بیان جواب آن پرداخته شده‌است. به نظر می‌رسد آشنا نبودن اشکال‌کنندگان با ساختار قرآن که یک ساختار گفتاری (خطابی) است و نه نوشتاری (کتابی)، منشأ طرح بسیاری از این شبهات است؛ حال آن‌که بسیاری از این اشکالات به علت ساختار گفتاری قرآن و نزول تدریجی آن طی بیست و سه سال و به اقتضای رعایت حال مخاطب بوده و نمایانگر اوج بلاغت و فصاحت قرآن است.

کلیدواژه‌ها: استشراق، اعجاز، بلاغت، شبهه، جرج سیل.

۱. استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، مشهد، ایران. m.soltanieh@razavi.ac.ir

بررسی سبک ترجمه استاد آیتی مبتنی بر نظریه بیکر و گارسس (مطالعه موردی: جزء ۳۰)

زهرا سلیمی^۱

ترجمه یکی از راه‌های تقابل علمی چون زبان‌شناسی، روان‌شناسی، سبک‌شناسی و معناشناسی است. آنچه در تمامی این جنبه‌ها اهمی‌لّت دارد، بررسی ترجمه و نحوه انتقال معنا است. این مقاله تلاش دارد تا سبک ترجمه استاد آیتی از جزء ۳۰ قرآن را مبتنی بر نظریه معادل‌یابی مونا بیکر، یعنی ساده‌سازی، تصریح، طبیعی‌سازی و متوازی‌سازی و بر مبنای سطح چهارم مدل گارسس، یعنی سطح سبکی-کاربردی که متناسب با سبک و ساختار متن است، مورد بررسی قرار دهد. بیان روش‌های گوناگون ترجمه با استفاده از نظریه معادل‌یابی و مدل سبکی-کاربردی برای فهم و درک مفاهیم والای قرآن کریم و بررسی میزان تطابق سبک ترجمه استاد آیتی با روح و سبک ادبی بلاغی قرآن کریم، هدفی است که این پژوهش می‌کوشد با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی به آن بپردازد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که بهره‌گیری از معادل‌یابی واژگان در شیوه‌های متعدد ترجمه، مکمل یکدیگر بوده و در ارائه ترجمه باید متناسب با بافت و سیاق متن روش متناسبی برگزید. در بین مشخصه‌های مطرح شده از سوی مونا بیکر، سبک استاد آیتی در ترجمه قرآن کریم با مشخصه متوازی‌سازی نمودمی‌یابد و در میان مؤلفه‌های سطح سبکی-کاربردشناختی، در ترجمه آیتی حفظ اسامی خاص و همچنین حفظ ساختار خاص متن مبداء بیشتر مشاهده می‌شود.

کلیدواژه‌ها: سبک‌شناسی، ترجمه قرآن کریم، آیتی، مونا بیکر، گارسس.

۱. دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ع)، قزوین، ایران.

zahrasalimi1998@yahoo.com

شباهت‌سنجی ترجمه‌های معاصر قرآن به زبان فارسی

حسین سنمار^۱

فارسی یکی از نخستین زبان‌ها برای ترجمه قرآن از سده اول نزول تا به امروز بوده‌است. طی این زمان، تنوعی از ترجمه‌ها و سبک‌های مختلف آن به وجود آمده‌است. در این میان، بخش عمده‌ای از ترجمه‌ها در سده معاصر صورت گرفته است. از تعداد نزدیک به ۷۰ ترجمه فارسی، بیش از ۴۰ ترجمه مربوط به دوره معاصر است. پژوهش حاضر تلاش دارد با یافتن شباهت لفظی یک‌به‌یک میان تمام ترجمه‌های معاصر فارسی قرآن، شبیه‌ترین ترجمه به دیگر ترجمه‌ها را مشخص کند. برای این منظور ابتدا آماری از واژه‌های به‌کارگرفته شده در ترجمه‌ها از نوع واژه‌های عمومی، واژه‌های انحصاری و درصد هم‌پوشانی واژگان آن‌ها را ارائه می‌دهد. سپس به سه روش مختلف، مشابهت ترجمه هر آیه از هر ترجمه را با آیات ترجمه‌های دیگر به‌دست آورده و نتایج را براساس شبیه‌ترین ترجمه نمایش می‌دهد. درنهایت با ارائه نمودارهای آماری از واژگان ترجمه‌ها، درکی از توزیع واژه‌های به‌کاررفته در ترجمه‌های فارسی معاصر می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: ترجمه قرآن به فارسی، شباهت‌سنجی لفظی، همانندی واژگانی، هم‌پوشانی واژگان.

۱. مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور)، قم، ایران. hsenemmar@noornet.net

تقوا در قرآن و خودکنترلی در روان‌شناسی: نسبت و کارکردها (مطالعه موردی: سوره یوسف)

راضیه شریف‌زاده^۱

قاسم درزی^۲

قرآن کریم خود را کتاب هدایت بشر معرفی می‌کند و راهکارهای تربیتی‌اش را از طریق داستان‌ها و گزاره‌های تربیتی ارائه می‌دهد. یکی از محورهای اصلی تربیت در قرآن مفهوم تقوا است. تقوا در اصل از ماده «وقی یقی وقایه» به معنای قرار دادن خویش در پناهگاه و در اصطلاح شرع، به معنای خویشتن‌داری در برابر گناهان است. مفهوم تقوا در بین تمامی موجودات فقط در مورد انسان استفاده شده و از اختصاصات انسان در پیشگاه خداوند محسوب می‌شود. در سوره یوسف هر چند کلمه تقوا به کار نرفته‌است، اما مفهوم تقوا و ابعاد مختلف آن در سیر داستان به طور واضح به نمایش درآمده است. به کارگیری انواعی از تقوا همچون تقوای جنسی، تقوای سیاسی و تقوای اقتصادی در رفتار حضرت یوسف در برابر همسر عزیز مصر، روش منحصر به فرد حضرت یوسف در نگاه داشتن برادرش بنیامین و مدیریت بحران خشکسالی در مصر توسط آن حضرت از موارد کارکردهای تقوا است که در این سوره قابل بررسی است. همچنین می‌توان اثرگذاری شخصیت‌های داستان بر یکدیگر را در راستای اصلاح و تغییر رفتار براساس مفهوم تقوا ملاحظه کرد. کارکرد تقوا، گوشزد کردن یک خطر برای در امان ماندن از آن است. با این توضیح، مفهوم تقوا یک رهیافت تربیتی مهم در سوره یوسف است که بایستی به عنوان یک اصل در تعلیم و تربیت مورد توجه قرار گیرد. در عین حال، امروزه در روان‌شناسی با تأکید زیادی بر مفهوم خودکنترلی مواجه هستیم. مفهوم خودکنترلی از دیدگاه روان‌شناسی عبارت است از مدیریت رفتار و احساسات شخصی. در این تعریف با نوعی فردگرایی مواجه هستیم که شخص را تنها به مهار نفس خود وا می‌دارد و نگاهی انزوا طلبانه را ترویج می‌کند که مسئولیت‌های مدنی را شامل نمی‌شود. در حالی که در دیدگاه قرآنی، خودکنترلی در شکل ابتدایی، کنترل خود و در مرتبه بالاتر و پیامد آن در

۱. دانشجوی کارشناسی‌ارشد علوم قرآنی، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی،

تهران، ایران. ra.sharifzade@gmail.com

۲. استادیار، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

gh_darzi@sbu.ac.ir

کنار تعقل، مدیریت رفتار دیگران است که این حالت تکامل یافته از مفهوم خودکنترلی مفهومی نزدیک به مفهوم تقوا است. نکته قابل توجه در دیدگاه قرآنی، مسئولیت مدنی است که فرد علاوه بر مدیریت خود باید در مورد جامعه و دیگر افراد هم احساس مسئولیت داشته باشد و بدین ترتیب، شخص را از فردگرایی به اجتماع‌گرایی دعوت می‌کند. به نظر می‌رسد مفهوم تقوا همراه با تعقل در قرآن مفهومی گسترده‌تر از مفهوم خودکنترلی در روان‌شناسی دارد و علاوه بر کارکرد فردی، کارکرد اجتماعی نیز دارد. در این پژوهش قصد داریم با بررسی مفهوم تقوا و انواع آن، به طور خاص در سیر داستان سوره یوسف، تفاوت‌ها و شباهت‌های این مفهوم با مفهوم خودکنترلی را تبیین نماییم.

کلید واژه‌ها: مطالعه تطبیقی، تقوا، تعقل، خودکنترلی، تربیت، روانشناسی، سوره یوسف.

تبیین مبانی تفسیر روان‌شناختی قرآن کریم

علیرضا شیرزاد^۱

توجه به ویژگی‌های روانی انسان‌ها در تعامل خداوند با بندگان از جمله در تشریح احکام در آیات مختلف قرآن مشاهده می‌شود. علاوه بر وجود مفاهیم و کلیدواژه‌های روان‌شناختی در برخی آیات قرآن، آیاتی نیز به‌طور غیرمستقیم دارای اشارات نهفته روان‌شناختی هستند که لازم است مفسران با نگاهی دقیق و تخصصی به تبیین آن‌ها پرداخته و در نهایت آموزه‌های روان‌شناسی قرآن را استخراج‌نمایند. تفسیر روان‌شناختی یکی از گرایش‌های تفسیری است که مفسر با رویکرد روان‌شناختی به مجموع آیات قرآن نگرسته و با استفاده از منابع تفسیری و با هدف عرضه یافته‌های گذشته دانش روان‌شناسی، تولید یافته‌های جدید روان‌شناسی از آیات و نظام‌سازی بر اساس آن‌ها، به تفسیر اشارات روان‌شناختی قرآن می‌پردازد. پژوهش حاضر با هدف بررسی مبانی تفسیر روان‌شناختی قرآن انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اصولی مانند وجود آیات روان‌شناختی در قرآن، جواز و حجیت تفاسیر روان‌شناختی، نظریات مسلم روان‌شناختی، قرائنی مقبول در تفاسیر روان‌شناختی، تقدم نظریات مسلم روان‌شناسی بر ظاهر آیات، توجه به حالات روانی انسان‌ها در کلام الهی، چند بُعدی بودن معارف قرآن و واقع‌نمابودن نظریات قرآنی را می‌توان به‌عنوان مبانی تفسیر روان‌شناختی بیان نمود.

کلیدواژه‌ها: تفسیر قرآن، مبانی تفسیر، گرایش‌های تفسیری، روان‌شناسی، تفسیر روان‌شناختی.

۱. دانشجوی دکتری قرآن و متون اسلامی، دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران.

ashirzad120@gmail.com

نقش اعتقاد به خدا در عدالت اجتماعی از دیدگاه قرآن کریم

حسن صادقی^۱

از دیدگاه قرآن، عدالت اجتماعی دارای مبانی متعددی است و یکی از مهم‌ترین آن‌ها اعتقاد به خدا است. از این‌رو، از دیدگاه قرآن اعتقاد به خدا در عدالت اجتماعی تأثیر دارد. این تأثیر هنگامی روشن می‌شود که عدالت اجتماعی در منابع اسلامی در عین اشتراک در اصل عدالت اجتماعی، با دیگر نظام‌ها و مکاتب تفاوت‌هایی نیز دارد. این مقاله با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی این موضوع پرداخته و به این نتیجه رسیده‌است که خدای متعال دارای صفات علم، خالقیت و ربوبیت است و این سه صفت از چند جهت در عدالت اجتماعی تأثیر دارد: الف) انسان و حقوق وی به خدا وابسته است؛ ب) گستره عدالت اجتماعی بر اساس قانون الهی است؛ ج) هدف عدالت اجتماعی در پرتو خدانشناسی بسیار برتر و فراتر است. از سوی دیگر، اعلامیه جهانی حقوق بشر با توجه به مبنای غیردینی آن و نگارش آن بر اساس عدم اعتقاد به خدا تفاوت‌های اساسی با قرآن دارد و دارای اشکالات جدی‌ای است که به برخی از آن‌ها در مقاله پرداخته شده‌است.

کلیدواژه‌ها: اعتقاد، صفات خدا، عدالت اجتماعی، اعلامیه جهانی حقوق بشر.

کفر یا عداوت: بازخوانی مجوزهای جنگ در قرآن

یحیی صباغچی^۱

اگرچه صلح‌جویی همواره از گرایش‌های انسان‌ها بوده‌است، بروز خشونت‌های جهانی و مرگبار در قرن بیستم و بیست و یکم باعث‌شده‌است که مطالعات صلح به صورت شاخه‌ای جدید از مطالعات میان‌رشته‌ای بروز یابد. ظهور گروه‌های تندرو و افراطی اسلام‌گرا در دهه‌های اخیر باعث‌شده‌است که بررسی نقش دین در ایجاد صلح یا افزایش خشونت اهمیت بیشتری یابد و وابسته‌بودن مطالعات صلح به مطالعات دینی و نیز تأثیر آموزه‌های دینی در ترغیب به صلح یا خشونت را بیشتر نمایان کند. مسأله مجوز جنگ در قرآن که موضوع این مقاله است، از جمله موضوعات مورد بحث در مطالعات صلح است. به باور بسیاری از فقها و مفسران متقدم و برخی از عالمان مسلمان معاصر، مسلمانان مجازند به دلیل کفر و شرک با کافران و مشرکان بجنگند تا ایشان مسلمان شوند یا تحت حاکمیت مسلمانان درآیند و یا کشته‌شوند. ملاک تجویز جنگ در نگاه این دسته از عالمان دینی، کفر و شرک یا همان عقیده باطل گروه مقابل است. این ارائه درصدد است مجوز جنگ در قرآن را بازخوانی کرده و نشان دهد که در قرآن، ملاک مواجهه نظامی تنها و تنها تهاجم و اقدام خصومت‌آمیز گروه مقابل است و تا وقتی خصومت و عداوت از گروه مقابل در قالب یک هجوم نظامی سرزنند، مسلمانان حتی در برابر مشرکان و کافران مجاز به جنگ نیستند.

کلیدواژه‌ها: صلح، جنگ، کفر، شرک، عداوت.

۱. استادیار، مرکز معارف اسلامی و علوم انسانی، دانشگاه صنعتی شریف، تهران، ایران.

sabbaghchi@sharif.ir

معناشناسی اسم الهی الصمد: مسیرشناسی ساخت در پرتو رابطه بینامتنی قرآن و متون الهیاتی یهودی/مسیحی

وحید صفا^۱

اسم الهی الصمد در سوره توحید، یکی از مبهم‌ترین نام‌های الهی در قرآن به‌شمار می‌رود و تلاش برای فهم معنای آن با استفاده از کتب لغت و تفسیر به دلیل تکامدی بودن آن و همچنین تشبث نظرات به نتیجه قابل اعتمادی منجر نمی‌شود. این تشبث تا حدی ناشی از تعدد خود ریشه‌ها در سابقه تاریخی و تا حدی ناشی از فراموش شدن بافت نزول سوره توحید است. در راستای درکی دقیق‌تر و مطمئن‌تر از معنای این اسم الهی، پرسش این پژوهش این است که ماده صمد چه مسیری را از گذشته تاریخی خود طی نموده تا بتواند به عنوان یکی از نام‌های خداوند در قرآن مورد استفاده قرار گیرد. در این راستا، معانی ذکر شده در کتب لغت عربی برای ماده صمد در مقایسه با ریشه‌های آفروآسیایی مختلفی که منجر به ساخت این ماده می‌شود، قرار گرفته و موجب شناخت چهار مسیر مختلف برای ساخت این ماده ثلاثی و گسترش‌های معنایی آن در زبان عربی شده است. در ادامه با توجه به رابطه بینامتنی سوره توحید و اعتقادنامه نیقیه - قسطنطنیه، مسیر ساخت این اسم الهی از میان چهار مسیر محتمل، معین شده و زمینه فهم دقیق‌تر معنای این اسم قرآنی را در مقایسه با اسم الهی متناظر در اعتقادنامه، فراهم کرده است. در پژوهش حاضر از روش‌های مختلف زبان‌شناسی-تاریخی مانند ریشه‌شناسی، مسیرشناسی ساخت و گونه‌شناسی ساخت معنا استفاده شده و در قدم بعدی، نتیجه برای تجزیه تحلیل در اختیار روش‌های مطالعات بینامتنی قرار گرفته است. مطالعه حاضر نشان می‌دهد نام الهی الصمد از ریشه‌ای به معنای پوشاندن و بستن ساخته شده و مسیر گسترش معنایی را تا ساخت معنای قادر مطلق طی نموده است.

کلیدواژه‌ها: الصمد، سوره توحید، ریشه‌شناسی، اعتقادنامه نیقیه- قسطنطنیه، اشتراک لفظی، ارجاع بینامتنی.

ارائه شبکه مفهومی واژگان مرتبط با کارکرد شناختی فهم در قرآن کریم با تأکید بر فرآیند آگاهی

لیلا طاهری فر^۱

فرزانه روحانی مشهدی^۲

محمد رضا بشارتی^۳

شهریار غریب‌زاده^۴

قرآن کریم به عنوان کتاب راهنمای بشری به تبیین بسیاری از نیازهای بشر پرداخته و از فهم و معرفت و درک انسان بسیار صحبت کرده و حتی فهم و معرفت را مقدمه ایمان و عمل دانسته است. علوم شناختی نیز به عنوان یکی از علوم جدید بشری به بررسی تمام فعالیت‌های شناختی انسان از قبیل آگاهی و فهم، درک، یادگیری، تفکر، تعقل، احساسات و مواردی نظیر آن می‌پردازد. اما با این وجود تاکنون شبکه مفهومی از واژگان مرتبط با فهم و آگاهی انسان در قرآن ارائه نشده است که به کمک آن بتوان به اطلاعات جامع و با درصد خطای کم در این زمینه دست یافت. با توجه به اهمیت موضوع فهم چه در قرآن و چه در علوم روز بشری، در این پژوهش به مطالعه و بررسی آیات مرتبط با فهم انسان پرداخته شد. مرتبط‌ترین واژگان با مسئله آگاهی از آیات قرآن استخراج و شبکه مفهومی آن به صورت گراف رسم شد. در پژوهش حاضر به صورت توصیفی-تحلیلی تمام آیات قرآن به صورت ترتیبی بررسی شد و با توجه به معنا و تفاسیر مرتبط با آیات، کلمات مرتبط با فهم انسان استخراج و به پنج دسته اصلی با عناوین فرآیند آگاهی، پیدایش آگاهی، مضمون آگاهی، ابزار منشاء آگاهی و نتیجه آگاهی تقسیم شد. در این پژوهش به بررسی واژگان حاضر در دسته فرآیند آگاهی پرداخته شده است که خود شامل دو دسته درونی و بیرونی است که دسته درونی شامل فرآیندهای حسی-شناختی آگاهی مانند سمع و بصر و مانند آن، و فرآیندهای ذهنی-

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم قرآن، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهیدبهبشتی.

l.taherifar.lt@gmail.com

۲. استادیار، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

F_rohani@sbu.ac.ir

۳. دانشجوی دکتری کامپیوتر، دانشگاه صنعتی شریف، تهران، ایران. guranstudent@chmail.ir

۴. دانشیار، پژوهشکده علوم‌شناختی و مغز، دانشگاه شهیدبهبشتی، تهران، ایران.

s_gharibzade@sbu.ac.ir

شناختی آگاهی مانند تفکر، تعقل، تدبّر و مواردی از این دست است. دسته بیرونی نیز شامل عوامل بیرونی تاثیرگذار بر آگاهی مانند وسوسه، الهام، وحی و نظیر آن است. حدود ۳۸ مفهوم از کل ۳۰۰ واژه استخراج شده از قرآن، یعنی حدود ۱۳ درصد از این واژگان در فرآیند آگاهی دخیل‌اند که با سپردن این ۳۸ واژه به رایانه توانستیم به یک گراف و نمودار بسامد از این شبکه مفهومی برسیم. از میان این ۳۸ مفهوم، ۱۶ مفهوم یعنی حدود ۴۲ درصد مفاهیم، بسامد تکرار بیش از ۱۰ بار در آیات داشتند که در میان این ۱۶ مفهوم، بیشترین تکرار مربوط به ذکر است و در میان این مفاهیم، سمع و بصر و تعقل و تفکر نیز بسامد بالایی را دارا هستند. به‌نظر می‌رسد این گراف بتواند به فهم بیشتر علاقمندان به این حوزه کمک‌نموده و همچنین نقشه راهی را برای مطالعات بیشتر در این زمینه فراهم‌آورد.

کلیدواژه‌ها: آگاهی، فهم، علوم شناختی، گراف مفهومی، مطالعه علمی قرآن.

ابزار علوم‌انسانی دیجیتال و حاشیه‌نویسی نظام‌های قرآنی (مطالعه موردی: پلتفرم اینسپشن)

اکرم طیبی^۱

علی کاظمی^۲

از پلتفرم‌هایی که برای حاشیه‌نویسی متون در حوزه علوم‌انسانی دیجیتال تولیدشده‌اند می‌توان به اینسپشن یا همان پلتفرم حاشیه‌نویسی معنایی اشاره کرد که در آزمایشگاه یوکی-پی دانشگاه دارمشتاد آلمان توسعه‌یافته و در مؤسسه‌های پژوهشی عضو کلارین به کار می‌رود. از این ابزار می‌توان در پروژه‌های فردی، گروهی و یا جمع‌سپاری پروژه‌ها استفاده کرد. هدف پژوهش حاضر به کارگیری این ابزار در حاشیه‌نویسی نظام‌های قرآنی (به طور خاص دو نظام ارجاع و دانش عرفی)، یافتن نقاط قوت و ضعف استفاده از آن در متون عربی و فارسی قرآنی و ارائه راه‌کارهایی برای رفع چالش‌ها است. به این منظور، مطالعه موردی‌ای تعریف شد و آیات سوره مبارکه صافات (متن عربی و تفسیر فارسی) با این ابزار برای نظام ارجاع و نظام دانش عرفی حاشیه‌نویسی شد. از یافته‌های این پژوهش می‌توان برای محلی‌سازی ابزارهای حاشیه‌نویسی متناسب با نیازهای کاربران ایرانی حوزه علوم قرآنی و دانش‌های وابسته استفاده کرد.

کلیدواژه‌ها: قرآن، پلتفرم اینسپشن، علوم‌انسانی دیجیتال، حاشیه‌نویسی، نظام ارجاع، دانش عرفی.

۱. دانش‌آموخته دکتری مطالعات ترجمه، دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی، دانشگاه علامه طباطبائی،

تهران، ایران. akram.tayyebi@iran.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی مکانیک، دانشگاه صنعتی امیرکبیر، تهران، ایران.

alikalazemi@parzanco.ir

تدوین بسته زوج‌درمانی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی و بررسی تأثیر آن بر رضایت زناشویی زوج‌های مرکز مشاوره نجوای آرامش شهر اصفهان

محمد عابدینی^۱

هدف این پژوهش بررسی اثربخشی بسته تدوین‌یافته زوج‌درمانی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی بر رضایت زناشویی بود. روش پژوهش بر اساس هدف موردنظر، از نوع تحقیقات نیمه‌تجربی از نوع پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل است و جامعه مورد مطالعه شامل زوج‌های مراجعه‌کننده به مرکز مشاوره نجوای آرامش شهر اصفهان در سال ۱۳۹۸ بوده است. روش نمونه‌گیری در این پژوهش در دسترس، شامل ۳۰ زوج بوده که به مرکز مشاوره نجوای آرامش اصفهان مراجعه کرده‌اند و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۱۵ زوج) و گروه کنترل (۱۵ زوج) جایگزین شده‌اند. متغیر وابسته در این پژوهش، رضایت زناشویی و متغیر مستقل زوج‌درمانی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی است که در ۱۰ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای تنظیم و بر گروه آزمایش اجرا شد و گروه کنترل هیچ نوع درمانی دریافت نکردند. ابزار ارزیابی در این پژوهش، پرسش‌نامه رضایت زناشویی انریچ فرم ۴۷ سوالی بود. داده‌ها از طریق آمار توصیفی (میانگین، واریانس، انحراف استاندارد) و آمار استنباطی (تحلیل کواریانس) تجزیه و تحلیل شد. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که زوج درمانی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی بر تعدادی از ابعاد رضایت زناشویی زوجین در سطح معنی‌دار ($p < 0/05$) تأثیر داشته و بر چند مورد از ابعاد اثر بخشی نداشته است. آموزش زوج درمانی اسلامی بر ابعاد پاسخ‌گویی، رضایت زناشویی، موضوعات شخصیتی، ارتباط زناشویی، حل تعارض، روابط جنسی و جهت‌گیری مذهبی اثربخش بوده است؛ اما این رویکرد درمانی نتوانسته بر ابعاد مدیریت مالی، فعالیت‌های اوقات فراغت، فرزندان، ارتباط فامیلی و نقش‌های برابری زن و مرد اثربخش باشد ($p > 0/05$). با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از تجزیه و تحلیل داده‌ها، فرضیه پژوهش مبنی بر اثر بخشی آموزش و اجرای زوج درمانی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی بر رضایت زناشویی تأیید می‌شود.

کلیدواژه‌ها: رضایت زناشویی، آموزه‌های اسلامی، زوج‌درمانی.

۱. طلبه سطح چهار، حوزه علمیه قم، اصفهان، ایران. 416@yabedini.com

ارزیابی تجربی ادعای سیوطی در برشمردن الفاظ مشترک به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین وجوه اعجاز قرآن مقایسه وجوه معنایی لفظ امر در قرآن، إعجاز القرآن و أسرار التنزیل

سیدسعید علوی^۱

مرضیه حسینی‌پور^۲

از جمله جامع‌ترین نوشته‌ها در باب اعجاز قرآن، کتاب معترك الأقران فی اعجاز القرآن، تألیف جلال الدین سیوطی است. وی پس از آنکه ۳۴ مورد از وجوه اعجاز قرآن را ذکر و تشریح می‌کند، آخرین جنبه را وجود الفاظ مشترک در قرآن دانسته و آن را از زمره بزرگ‌ترین جلوه‌های اعجاز نصّ مقدس برمی‌شمارد. بدین ترتیب، دو مجلد پایانی این کتاب عملاً به یک معجم مفصل وجوه و نظائر تبدیل شده‌است. مختصر دلیل سیوطی در این وجه آن است که چنین پدیده‌ای در کلام بشر دیده نمی‌شود. از آنجا که سیوطی خود از اصحاب ادب و قلم به‌شمار می‌رود، پژوهش حاضر در راستای ارزیابی تجربی این ادعا ضمن مطالعه موردی لفظ امر، مبادرت به مقایسه میان وجوه متعدد این واژه در مصحف شریف، اعجاز القرآن و أسرار التنزیل نموده‌است. نتیجه این راستی‌آزمایی که به روش تحلیلی- تطبیقی صورت گرفته، حاکی از آن است که اگر چه پدیده اشتراک در لفظ از ذاتیات زبان بوده و اختصاص به کلام الله مجید ندارد، اما بهره‌گیری از این ظرفیت زبانی در نص به نحو چشم‌گیری فراتر از نمونه شاهد است.

کلیدواژه‌ها: اعجاز قرآن، اشتراک در لفظ، وجوه و نظائر، چندمعنایی، سیوطی، امر.

۱. دانشجوی دکتری تفسیر تطبیقی، گروه الهیات و معارف اسلامی، دانشکده الهیات، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

nrgmn.saeed@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری تفسیر تطبیقی، گروه الهیات و معارف اسلامی، دانشکده الهیات، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

marzieh.hosiniipoor69@gmail.com

تحلیل اصل رفق و مدارا در مواجهه با مخالفان نظام با تأکید بر آیات قرآن و سیره مدیریتی اهل بیت

حسن غلامپور^۱

فاطمه متینی^۲

حضرت رسول اکرم (ص) بعد از هجرت به مدینه یکی از هدف‌های خویش را ایجاد حکومت اسلامی قرار دادند. در این مسیر با انواع مخالفان مواجه بودند که با توجه به دستورات خداوند براساس آیات قرآن شیوه‌های مختلفی مدیریتی از جمله رفق و مدارا را برای مواجهه با این مخالفان به کار می‌بردند. ائمه معصومین (ع) نیز در عرصه‌های مختلف در مواجهه با این مخالفان از اصل رفق و مدارا بهره‌می‌گرفتند. مواجهه با مخالفان اسلام و نظام اسلامی، جایگاه ویژه‌ای در آیات قرآن، آراء گفتار و عمل معصومین (ع) دارد. سیره مدیریتی اهل بیت (ع) در این مواجهه تلفیقی از راهبردها و تکنیک‌های مؤثر بود و متناسب با نوع مخالفان و مقتضیات زمان تفاوت داشته‌است که با بررسی آن‌ها می‌توان به اصل مدیریتی جامعی دست یافت. اصل رفق و مدارا در برابر مخالفین با اهدافی همچون تغییر نظام فکری، هدایت افراد و جامعه، حفظ امنیت جامعه اسلامی در آیات قرآن و از سوی حضرات معصومین (ع) مورد تأکید قرار گرفته‌است. در این نوشتار سعی شده‌است تا ابعاد مختلف اصل رفق و مدارا، اهمیت، ویژگی‌ها، روش‌ها و آثار این اصل براساس آیات قرآن و سیره اهل بیت (ع) در مواجهه با مخالفان مورد بررسی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: رفق و مدارا، آیات قرآن، اهل بیت (ع)، سیره مدیریتی، مخالفین.

۱. دانشجوی دکتری فرهنگ و تمدن اسلامی، دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران.

Hasangholampoor@yahoo.com

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ارتباطات، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

fatimaallin158@gmail.com

نقش کلان استعاره‌ها در فهم و انسجام استعاره‌های خرد (مطالعه موردی: حوزه گناه در قرآن کریم)

فتحیه فتاحی‌زاده^۱

فریده امینی^۲

گناه از حوزه‌های انتزاعی است که در قرآن کریم برای مفهوم‌سازی آن از استعاره‌های مفهومی استفاده شده است. استعاره فرایندی است که از طریق آن مفهوم‌سازی حوزه شناختی مقصد بر اساس حوزه مبدأ صورت می‌گیرد. استعاره‌های مفهومی مجزا از یکدیگر ساخته نمی‌شوند و برای ساختن گروه‌های نظام‌مند بزرگ‌تر به یکدیگر می‌پیوندند. نوشتار حاضر به منظور دستیابی به شبکه معنایی ذیل کلان استعاره (دنیا سفر است)، (اعمال اشیاء هستند) شکل - گرفت. در شبکه معنایی به دست آمده، ارتباط میان اجزاء شبکه و برخورداری اجزاء شبکه از ساختار سلسله مراتبی، بیانگر انسجام معنایی میان آیات این حوزه است که خود بیانگر اعجاز معنایی قرآن است. ارتباط میان استعاره‌های خرد و کلان نشان داد که به کارگیری استعاره‌های مفهومی در مفهوم‌سازی حوزه گناه، ابزاری است که ضمن بهره‌گیری حوزه‌های رایج در فهم به انسجام متن برای انتقال معانی انتزاعی منتهی می‌شود. از حوزه‌های مبدأ رایج مفهوم‌سازی گناه در قرآن می‌توان به انحراف از مسیر، کندی و عقب‌ماندن، حرکت در مسیر نامعلوم، مانع و توشه اشاره کرد. علاوه بر این، قرآن کریم از گناه با عناوین شیء بی‌ارزش، بی‌ثبات و زشت، یاد کرده است.

کلیدواژه‌ها: قرآن کریم، اعجاز معنایی، معناشناسی شناختی، استعاره مفهومی، گناه، کلان استعاره.

۱. استاد، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

f-fattahizadeh@alzahra.ac.ir

۲. پژوهشگر پسادکتری علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

famini@alzahra.ac.ir

بومی‌سازی روش تحلیل گفتمان فرکلاف در تحلیل آیات قرآن با تمرکز بر موضوع نفاق

فتحیه فتحی‌زاده^۱

فرشته معتمدلنگرودی^۲

بازسازی علوم اسلامی در پرتو مطالعات میان‌رشته‌ای از ضرورت‌های اجتناب‌ناپذیر پژوهش‌های دینی است. بهره‌گیری از ابزارهای جدید پژوهشی، نوعی تدبیر روشمند است که از دستاوردهای آن می‌توان جهت فهم بهتر متون دینی بهره‌برد. کلام الهی دارای مبانی و الزامات کلامی ویژه‌ای است که با توجه به توسعه مطالعات میان‌رشته‌ای باید تطبیق این مبانی با روش‌های جدید پژوهشی رصد شود. روش تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف از روش‌های تحلیل کیفی متن است که در سه سطح توصیف، تفسیر و تبیین عناصر زبانی و فرازبانی متن را مورد بررسی قرار می‌دهد. این روش، مفاهیم قدرت و ایدئولوژی را در سطح تبیین دارد که با توجه به ساختارهای گفتمان‌مدار در متون، میان ایدئولوژی، قدرت و نحوه بیان آن ارتباط برقرار می‌کند. مقاله حاضر تلاش می‌کند در بخش نخست، میزان همخوانی مبانی نظری روش تحلیل گفتمان انتقادی در سطوح قدرت و ایدئولوژی با متون دینی را توضیح دهد و در بخش دوم، کاربرد روش تحلیل گفتمان در راستای فهم آیات قرآن به‌ویژه موضوع نفاق را مورد بحث قرار دهد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که مبانی قدرت و ایدئولوژی در روش تحلیل گفتمان انتقادی با وجود تمام قابلیت‌های روشی در تحلیل لایه‌های معناشناختی متون، دارای آسیب‌های مبنایی و روشی است و پژوهشگر باید الزامات پژوهش‌های میان‌رشته‌ای در متون دینی را در نظر بگیرد. از طرف دیگر، بهره‌جویی از این رویکرد میان‌رشته‌ای، بیانگر کارآمدی آن در حوزه مطالعات قرآنی است و به‌همین دلیل، بومی‌سازی این روش جهت فهم آیات نفاق در سه سطح ساختاری، ارتباطی و گفتمانی معرفی شده است.

کلیدواژه‌ها: رویکرد میان‌رشته‌ای، تحلیل گفتمان انتقادی، جهان‌بینی، ایدئولوژی، قدرت، نفاق.

۱. استاد، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه الزهراء(س)، تهران. ایران. f_fattahizadeh@alzahra.ac.ir

۲. پژوهشگر پس‌ادکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه الزهراء(س)، تهران. ایران.

f.motamad@alzahra.ac.ir

نگاهی نو به فصاحت آوایی در کلمات قرآنی

محمدحسن فؤادیان^۱علی اکبر فراتی^۲

یکی از معجزات بزرگ قرآن، فصاحت آن و به‌طور خاص فصاحت کلمه است. دانشمندان بلاغت، فصاحت کلمه را در نداشتن عیب‌هایی از قبیل تنافر حروف، غرابت استعمال، مخالفت با قیاس و کراهت در سمع دانسته‌اند. فصاحت آوایی از مهم‌ترین ارکان فصاحت کلمه به‌عنوان بنیان متن ادبی است که در تنافر نداشتن حروف آن و سهولت تلفظ و گوش‌نواز بودن جلوه‌می‌کند. در این مقاله برآنیم تا با نگاهی نو به بحث فصاحت کلمات قرآن از جهت نداشتن تنافر بحث کنیم. فصاحت آوایی کلمه در قرآن تا حد زیادی به‌نوع چینش حروف در مفردات بازمی‌گردد، به‌گونه‌ای که تنافرها نباشد؛ زیرا تنافر خود یکی از سبب‌های مهم لکنت در تلفظ است. دانشمندان آواشناسی عربی از دیرباز با شناسایی ویژگی‌های حروف برای هر یک از آن‌ها صفاتی ده‌گانه موسوم به صفات ذاتی تعریف کرده‌اند که دو به دو با یکدیگر متضاد هستند و عبارت‌اند از: جهر و همس، اذلاق و اصمات، استعلا و استفال، شدت و رخوت و اطباق و انفتاح. با دقت در معانی این صفات که در ذات تلفظ حروف عربی وجود دارد و نوع چینش حروف در قرآن، اندکی از ژرفای اعجاز آوایی قرآن شناخته‌می‌شود. این پژوهش به تبیین تناسب همنشینی حروف در ساخت کلمات با توجه به صفات هر حرف می‌پردازد. پیداست که بستر بحث صفات، مخارج حروف هستند. به‌بیان‌دیگر، مخرج یک حرف در کیفیت اداء آن و نیز صفاتی که بدان تعلق می‌گیرد، نقش به‌سزائی دارد و ترکیب مخارج و صفات است که موجب تلفظ صحیح یک حرف می‌شود. ولی آنچه موجب فصاحت آوایی کلمه و تنافرنداشتن و سهولت تلفظ حروف است، همان چینش حروف یک کلمه است که علاوه بر سهولت تلفظ برای همگان و گوش‌نوازی در رساندن پیام نیز مؤثر است. این مطلب در این مقاله با ذکر نمونه‌های مختلف و بررسی کلمات در آیات، تبیین می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: فصاحت، آواشناسی، تنافر، همنشینی، اعجاز قرآن.

۱. دانشیار، گروه زبان و ادبیات عرب، دانشگاه تهران، ایران. foadian@ut.ac.ir

۲. استادیار، گروه زبان و ادبیات عرب، دانشگاه تهران، ایران. a.forati@ut.ac.ir

کاربردسازی الگوی قرآنی کرامت در گونه‌های رفتار ارتباطی

احد فرامرز قراملکی^۱

مریم قاسم احمد^۲

کاربردسازی مفاهیم اخلاقی قرآن یکی از نیازهای مهم جامعه امروز است که پاسخگویی به آن با توجه به گستره چندتباری این مفاهیم، غالباً نیازمند بهره‌گیری از رویکردهای میان-رشته‌ای و شیوه‌هایی روشمند است. در همین رابطه در این جستار کوشیده‌ایم تا از طریق رویکرد معناشناسی تاریخی و دستاوردهای انسان‌شناسی، کاربردهای ریشه‌واژه «کرم» را در زبان‌های سامی موردواکاوی قراردهیم و با آگاهی از تحول و توسعه معنایی در فضای عصر نزول و نیز به کمک مطالعه معناشناسانه ساختار قرآن و از خلال روابط همنشینی و جانشینی، خوانشی دقیق‌تر از کاربردهای متنوع این ریشه‌واژه ارائه نمائیم. همسو با این هدف می‌توان این داده‌ها را در دو گروه مفاهیم و مصادیق دسته‌بندی و سپس از طریق رویکرد تحلیل منطقی مورد تحلیل قرار داد. حاصل این کاوش، دست‌یابی به مؤلفه‌های سه‌گانه دهش توأم با شرافت ذاتی در یک رفتار ارتباطی خواهد بود. مؤلفه ارتباط و نسبت داشتن، ضرورت بررسی کرامت را به مثابه یک رفتار ارتباطی و همچنین آگاهی از ویژگی‌های ارکان اصلی یک ارتباط، یعنی فرستنده، گیرنده و پیام را در برقراری یک ارتباط مؤثر آشکار می‌سازد. بررسی تحلیل کاربردهای قرآنی ریشه‌واژه کرم، حاکی از ترسیم الگویی عالی در این رابطه است که بر پایه ارتباط رب در قالب ربوبیت و با بیشترین بسامد از یک‌سو و رسولان الهی از سوی دیگر ارائه شده است. این الگو در دیگر گونه‌های رفتار ارتباطی می‌تواند مورد مذاقه قرار گیرد و به رضایت‌بخشی و در نتیجه بهبود روابط انسان با خالق، با خود، با دیگران و با محیط‌زیست منجر شود. پرسش‌هایی که پژوهش حاضر از طریق مطالعه‌ای توصیفی-تحلیلی و با هدف کاربردسازی مفهوم قرآنی کرامت درصدد پاسخگویی به آن‌ها است، عبارت‌اند از: (۱) طرفین ارتباط (ارتباط‌گر و ارتباط‌گیر) بر مبنای الگوی قرآنی باید دارای چه ویژگی‌هایی باشند؛ (۲) دستاوردهای این الگو برای دیگر گونه‌های رفتار ارتباطی چیست؟

۱. استاد، فلسفه و کلام اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران. Gh.maleki@ut.com

۲. استادیار، گروه علوم قرآنی، جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران، تهران، ایران. ghasemahmad@ut.ac.ir

کلیدواژه‌ها: کرامت، رب، معناشناسی، انسان‌شناسی، رفتار ارتباطی، پیام، دهش، شرافت، اثربخشی، احترام.

دلالت‌های قرآنی و حدیثی برای تحلیل خط‌مشی عمومی
با تأکید بر نقش تحلیل‌گر خط‌مشی

محمود کریمی^۱

علی عبدالله‌زاده^۲

هاشم سوداگر^۳

تحلیل خطمشی عمومی، پاسخی به پرسش درباره مواجهه با مسأله‌ای عمومی است. در دهه‌های اخیر، رویکردها و ابزارهای تحلیلی متنوعی در تحلیل خطمشی شکل گرفته‌اند. تأمل در تنوع سبک‌ها در تحلیل خطمشی به‌ویژه با نظر به ارزش‌مداری خطمشی عمومی در نگاه مشهورترین نظریه‌پردازان، ذهن پژوهشگر مسلمان را به این سمت سوق می‌دهد که در پی تأثیرپذیری محتوای خطمشی‌های عمومی و فرایندهای تحلیل خطمشی از ارزش‌های اجتماعی، برای یافتن بهترین سبک تحلیل خطمشی به قرآن و احادیث معصومین مراجعه- نماید. مقاله حاضر با هدف شناسایی چارچوب تحلیل خطمشی عمومی با تأکید بر نقش تحلیل‌گر خطمشی، ابتدا با استفاده از روش تحقیق موضوعی در قرآن این موضوع را در قرآن کاوش‌نموده و سپس به تحلیل آن در احادیث معصومین می‌پردازد. در این نوشتار پس از معرفی مهم‌ترین مدل‌های مطرح، مدل شش ضلعی مایر و همکارانش به‌عنوان تبیین‌کننده‌ترین مدل شناسایی شده‌است. در ادامه، فهم پژوهشگران از دلالت‌های قرآنی تحلیل خطمشی عمومی با تأکید بر نقش تحلیل‌گر خطمشی بیان شده‌است و در ابتدا به این نکته اشاره شده‌است که اجتماع، عرصه تقابل جبهه‌های ایمان و کفر است. مهم‌ترین مقسم اجتماع، ایمان به وحدانیت و ربوبیت خدا و رسالت رسول و یا کفر ورزیدن به آن است. سپس این نکته مورد بحث قرار می‌گیرد که هر انسان به‌طور مطلق یک کنش‌گر فعال و اثرگذار در عرصه اجتماع است. بر اساس این دو مقدمه قرآنی و دیگر دلالت‌های دقیق قرآنی، دو سبک تحلیل خطمشی عمومی رسولانه و ظالمانه معرفی و ویژگی‌های هر یک از این دو از منظر باورها و رفتارهای تحلیل‌گر خطمشی تبیین شده‌اند. در نتیجه، شایسته‌است تحلیل‌گر خطمشی در نقش حامی رسول یا حامی شبیه‌ترین فرد به رسول در زمانه و زمینه موردنظر، ایفای نقش کند. سپس در مرحله مطالعه حدیثی، ویژگی‌های تحلیل‌گر خطمشی عمومی در

۱. دانشیار، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات، معارف اسلامی و ارشاد، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران،

ایران. karimiimamoud@gmail.com

۲. دانش‌آموخته دکتری علوم قرآن و حدیث، پژوهشگر پسادکتری دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران.

aliabdollah78@gmail.com

۳. دانش‌آموخته دکتری مدیریت دولتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. sodagar@isu.ac.ir

حوزه باور به توحید، معاد و ولایت و دانش‌های زمینه‌ساز عمل تبیین شده‌اند. همچنین این مقاله به دلالت‌های احادیث در حوزه رفتار در ارتباط با تقوا، احسان، اصلاح و کار حداکثری مبتنی بر اولویت‌بندی، دوراندیشی و توجه به اصول اشاره شده‌است و مواجهه بایسته در برابر ابتلائاتی مانند موانع، اجتماع و دشمنان تبیین شده‌است. شایان ذکر است که در این پژوهش، یافته‌های حاصل از استنباط قرآنی و مراجعه به احادیث معصومین^(ع) کاملاً مؤید یکدیگر بودند. همچنین، یافته‌های حدیثی در تفصیل و تبیین یافته‌های قرآنی راهگشا بوده‌اند.

کلیدواژه‌ها: قرآن، احادیث، تحلیل خط‌مشی عمومی، نقش تحلیل‌گر خط‌مشی، تحلیل‌گر خط‌مشی حامی رسول، علم، عمل.

مبانی، موازین و مصادیق زبان ریاضی قرآن

محمدحسین کمالی^۱

حساب ابجد که از دیرباز مورد توجه متألهین بوده، حسابی انبائی است که حسب آن حروف ابجد از «۱» تا «۱۰۰۰» شماره‌گذاری می‌شوند. از آنجاکه حروف، تشکیل‌دهنده عبارات هستند، بالتبع آن‌ها نیز دارای مقادیر و از همین طریق نیز قابل استنتاج اند. استنتاج عبارات به‌وسیله حساب ابجد در میان اهل معرفت مسبوق به سابقه است. استنتاجی که اگر موضوع آن عبارات قرآنی باشد به تدریج موجب کشف زبان ریاضی قرآن نیز خواهد شد. این‌ترکه از جمله کسانی است که نه تنها به زبان ریاضی قرآن معتقد بوده، بلکه آن را زبانی مشترک و لذا موجب انتقال اعجاز زبان قرآن به غیر عرب می‌دانسته است. البته وی و دیگران درباره ماهیت، مبانی و موازین زبان ابجد و بالتبع زبان ریاضی قرآن توضیحی ارائه ندادند. از صغریاتی که در این زمینه خواهد آمد می‌توان فهمید که ماهیت این زبان، مبتنی بر نوعی اشتراک دوگانه کمی و معنوی است؛ مبنای تصدیقی آن براهین نظم و علیت است و موازین آن هر آن چیزی است که لازمه تحقق یک نظم ریاضی غیرقابل استناد به واضع و مستعمل در مفردات و مرکبات است. به‌عنوان مثال، ابجد عبارت «اسمه المسیح عیسی ابن‌مریم» و واژه «یگانه‌پرست» هر دو برابر با عدد ۷۴۸ است. اشتراک معنوی آن‌ها نیز روشن است. این اشتراک‌ها قابل استناد به واضع یا مستعمل این عبارات نیست؛ پس فاعل این اشتراک که برخوردار از نوعی نظم صوری و غایی است، خالق اللسان و منزل القرآن است نه عرب‌زبانان یا فارسی‌زبانان.

کلیدواژه‌ها: حساب ابجد، حساب احتمالات، حساب سنین، برهان نظم، زبان‌شناسی، زبان ریاضی قرآن، ابن‌ترکه.

۱. مدرس، سطح سه، حوزه علمیه، مشهد، ایران. Mhkamali8888@gmail.com

بررسی واژه فلق در قرآن کریم

زهرا کوچک‌یزدی^۱

در قرآن کریم در مواردی، برای چند مفهوم از یک واژه استفاده شده است. برای مثال، واژه «ذکر» در مفاهیم پیامبر(ص)، قرآن کریم و عبادت به کاررفته است. واژه «ماء» در مفاهیم حیات‌دهنده و امام زمان(ع) آمده است. انتخاب یک واژه برای چند مفهوم با توجه به شباهت‌هایی است که می‌تواند در این مفاهیم باشد. واژه «فلق» به معنای شکافته‌شدن در مورد طلوع صبح به کاررفته است. علت انتخاب این واژه برای شروع صبح موجب تحقیق در مورد طلوع صبح شده و اینگونه یافت شد که در لایه‌های جوی ضخامت متفاوت است. جو در بالاترین لایه (اگزوسفر) نازک می‌شود تا جایی که نور می‌تواند نفوذ بسیاری داشته باشد. به این بخش‌ها پنجره‌های جوی می‌گویند. این پنجره‌ها اغلب در مناطق دارای طیف مرئی و فرکانس رادیویی دیده می‌شوند. در این مناطق میزان جذب پرتوها کم یا هیچ است و موجب می‌شود که پرتوها به آسانی به سطح زمین برسند. پس از عبور نور از این پنجره‌ها شکاف لایه‌ها صورت می‌گیرد و به اصطلاح صبح طلوع می‌کند. نکته دیگر در مورد صبح، تنفس صبح است که نشان از عبور دی‌اکسیدکربن جمع شده در شب از زیر لایه جو و خروج آن هنگام طلوع صبح است. بنابراین، لایه‌های جوی به خاطر وجود پنجره‌های جوی شکاف می‌خورند. در قرآن واژه فلق در مورد رویش دانه گیاه هم به کاررفته است. با بررسی پوسته گیاه، اکسیداسیون سلولی دانه همراه با فشار بالای درون سلول مشاهده می‌شود که موجب شکافت پوسته می‌گردد و با انتخاب واژه «فلق» تناسب دارد. اساساً شباهت‌هایی بین پوسته دانه و جوّ زمین وجود دارد. تنفس صبح (التکویر، ۱۸) و تنفس سلولی (الانعام، ۹۵) در گیاه، چند لایه بودن پوسته دانه، چند لایه بودن جوّ زمین و واکنش هسته‌ای در دانه گیاه و جوّ زمین از جمله شباهت‌هایی است که می‌توان اشاره کرد. نتیجه این که در قرآن کریم، به دلایل فوق‌الذکر از یک واژه در چند معنا استفاده شده است.

کلیدواژه‌ها: فلق، تنفس صبح، قرآن کریم.

۱. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه امام صادق(ع)، تهران، ایران.

Zohreh.yazdi70@gmail.com

اعجاز تشریحی قرآن کریم در سوره انشراح

رضا ماستری‌فراهانی^۱

محسن بهرامی^۲

در راستای آیات اخلاقی، عبادی، اجتماعی، فرهنگی و حقوقی قرآن، آیاتی وجود دارد که ظاهر یا باطن آن‌ها به علوم تجربی هم اشاره دارد. لذا شایسته است قرآن پژوهان با استفاده از پژوهش‌های قرآنی میان‌رشته‌ای و به خدمت‌درآوردن حقایق علمی ثابت‌شده عقلی و تبیین اعجاز نهفته در این‌گونه آیات آن‌ها را به عموم مردم و به‌ویژه دانشجویان و علاقه‌مندان فرهنگ و تمدن اسلامی ارائه‌کنند؛ زیرا نسل امروز با آشنایی با مبانی علوم تجربی، خواهان و پذیرنده دیدگاه‌های نوین تجربی در دین خود بوده و این‌گونه قرآن پژوهی‌ها موجب تقویت ایمان، آرامش فکری و ارتقاء سلامت معنوی و همبستگی جامعه می‌شود. بنابراین، مقاله حاضر تلاش دارد تا به تبیین اعجاز تشریحی نهفته در بطن آیات سوره انشراح بپردازد. روش و ابزار این مطالعه از نوع توصیفی-تحلیلی و مقایسه‌ای است. به‌منظور انجام این پژوهش، ابتدا ترجمه سوره انشراح بررسی و سپس به کمک فرهنگ‌های معتبر، معانی واژه‌های کلیدی سوره الشرح مشخص و نظر مفسران سوره انشراح معین‌گردید. در ادامه با توجه به معانی کلمات کلیدی آیه، مصادیق تشریحی نهفته در بطن آیات سوره انشراح از منابع پزشکی جدید استخراج و پس از جمع‌بندی یافته‌ها، موضوع مورد بحث و بررسی قرار گرفت. یافته‌های تحقیق حاضر حاکی از آن است که ظاهر سوره انشراح مبین اعطای نعمات الهی به پیامبر عظیم‌الشان (ص) است، اما با توجه به ریشه لغات به‌کاررفته و توالی منطقی و نظم خاص آن‌ها در کمال شگفتی مشاهده می‌شود این سوره به مفاهیم علمی مشخصی نیز اشاره دارد: الف) واژه‌های قرآنی مانند شرح: تکه‌های باریک گوشت (شرحه)، تشریح (کالبدشناسی)، صدر: سینه، وضع: پایین نهادن، وزر: بار سنگین بر پشت، نقص: شکستن/صدای حاصل از فشار به مفاصل، ظهر: پشت/ستون فقرات، رفع: بالا بردن (نقیض وضع)، ذکر: نام بردن هر چیز به زبان، عسر: سختی، یسر: آسانی؛ ب) واژه‌های پزشکی مانند تشریح: کالبدشناسی، شرح‌صدر:

۱. استاد، گروه بیولوژی و علوم تشریح، دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

realmastery@hotmail.com

۲. گروه طب سنتی دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان، ایران.

mohsenbahrami@zums.ac.ir

گشادگی سینه، آنژین صدری (درد و گرفتگی سینه)، ضیق الصدر: تنگی سینه، و فقرات ظهر: ستون فقرات. پژوهش‌های تجربی قرن بیست مشخص کرد که فشار منفی درون پرده‌های جنب و وجود ماده مؤثر بر سطح حباب‌چه‌های ریه (ماده سورفکتانت)، عضلات بین دنده‌ای، حجاب حاجز و هماهنگی آن‌ها، عوامل اصلی باز شدن و جمع شدن قفسه‌سینه برای عمل تنفس است. مهم‌ترین علت بالا و پایین رفتن (رفع و وضع) دنده‌ها، انقباض و انبساط عضلات بین‌دنده‌ای است که به طور شرحه‌شرحه در بین دنده‌ها قرار دارند. همچنین دلیل باز شدن و جمع شدن طبیعی ریه‌ها، بالا و پایین رفتن حجاب حاجز، تغییر فشار منفی پرده‌های جنب، از بین رفتن کشش سطحی حباب‌چه‌های ریه توسط سورفکتانت است تا فرایند تنفس با کمترین فشار بر فقرات ظهر انجام شود. ورود هوا به فضای جنب (استرواح الصدري، پنومو تراکس) موجب تنگی نفس، درد قفسه صدری، نفس‌نفس زدن، سرفه، اضطراب و افزایش ضربان قلب می‌شود؛ به طوری که حتی صحبت کردن بیمار نیز موجب درد می‌شود و صدای شخص نمی‌تواند بلند شود (ورفعنا لک ذکرک؟). علاوه بر این، در منابع پزشکی جدید نوشته شده انحنای فقرات ظهر، طبق فورمول $\{ (1+2R=N) \}$ مقاومت آن را در برابر فشارهای وارده ۱۷ برابر افزایش می‌دهد. فقدان سورفکتانت در بعضی از نوزادان باعث بسته شدن حباب‌چه‌های ریه و بروز نشانگان زجر تنفسی آن‌ها می‌شود. این نوزادان به علت شدت زجر و فشار تنفس به حالت مرگ می‌افتند " و وضعنا عنک وزرک؟ ، الذی انقض ظهرک؟".

کلیدواژه‌ها: قرآن، سوره انشراح، تشریح، اعجاز.

تشریح اهمیت عسل طبیعی در شیوه زندگی سالم بشر با تأکید بر تفاسیر قرآن کریم

احمد رضا محرابیان^۱

عسل از قرن‌ها قبل جهت مداوای بیماران به کار می‌رفته است. در لوح‌های سفالی سومری (۶۲۰۰ سال قبل میلاد مسیح)، پایروس‌های مصری (۱۹۰۰-۱۲۵۰ سال قبل میلاد مسیح)، و داهای هندی (۵۰۰۰ سال قبل میلاد مسیح)، قرآن، تلمود، عهد عتیق، عهد جدید و سایر کتب مقدس در هند، چین، ایران و مصر و همچنین دست‌نوشته‌های بقراط، کاربردهای دارویی عسل تشریح شده است. در آیه ۶۸ سوره نحل بر اهمیت عسل و منشاء گیاهی آن تأکید شده است "وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ" پروردگار تو به زنبور عسل وحی کرد که از پاره‌ای کوه‌ها و برخی از درختان و از آنچه داربست می‌کنند، خانه‌هایی برای خود درست کند. "ثُمَّ كَلِمَی مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكَ ذَلَالًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ." سپس از همه میوه‌ها بخور و راه‌های پروردگارت را فرمانبردارانه پیوی. آنگاه از درون شکم آن شهدی که به رنگ‌های گوناگون است، بیرون می‌آید که در آن برای مردم درمانی است. به راستی این (زندگی زنبوران) برای مردمی که تفکر می‌کنند، نشانه (قدرت الهی) است. مطالعات متعدد بالینی نشانگر نقش عسل طبیعی با منشاء گیاهی و نقش آن در سلامت، درمان و ارتقاء سیستم فیزیولوژیکی بدن است. برای قرن‌ها عسل برای درمان گلودرد، سرفه، ورم ملتحمه و بیماری‌های قرنیه چشم، عفونت‌های قارچی و خشکی پوست، نرم‌کننده، یبوست، اسهال، خواب‌آلودگی و بی‌خوابی مصرف می‌شده است. علاوه بر این، عسل - های متفاوت کاربردهای دارویی متفاوتی دارند که دلیل آن منشاء گیاهی و نیز جغرافیایی متفاوت آن‌ها است. تأثیرات انواع مختلف عسل در ترمیم زخم و ایجاد قدرت کشش بافت زخم سوختگی و نیز اثرات ضد سرطانی در عسل‌های با منشاء گیاهی متفاوت به اثبات - رسیده است. به همین دلیل، اهمیت عسل در درمان بیماری‌ها و انطباق آن با مستندات بسیار با ارزش قرآنی و روایات ائمه اطهار^(ع) مورد بررسی قرار گرفته است. از عسل در قرآن به عنوان شفاء یاد شده است؛ چرا که هیچ ماده غذایی در طبیعت به این اندازه در سلامت و بهبود

۱. استادیار، دانشکده علوم و فناوری زیستی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

mehrabian.pe@gmail.com

بیماری‌های بشر نقش نداشته‌است. اهداف اصلی این مطالعه عبارت‌اند از: تدوین مطالعات برجسته در حوزه کاربردهای دارویی عسل، تدوین تفاسیر مفسران قرآنی و ائمه اطهر^(ع) درباره کاربردهای دارویی عسل و تحلیل به‌روزترین مطالعات در حوزه عسل و منشاء گیاهی آن و تأکید مجددی بر آموزه‌های قرآنی در شیوه مناسب زندگی بشر.

کلیدواژه‌ها: قرآن، عسل، زنبور، گرده، گیاهان دارویی.

مبارزه طلبی قرآن با اعجاز بیانی از دیدگاه بنت الشاطی

طاهره محسنی^۱

زهرا سادات میری^۲

زهرا سادات میری^۳

مسئله اعجاز قرآن از مباحث مهم علوم قرآن است؛ چرا که هرگاه خداوند بخواهد قدرت بی‌نهایت خود را به دیگران نشان دهد با وجود فرستادن فرستادگانش این کار را انجام می‌دهد یا خود خداوند متعال مستقیماً این کار را انجام می‌دهد. یکی از نشانه‌های اعجاز قرآن این است که خلق خود را با قرآن به چالش می‌کشد و اعجاز قرآن عبارت است از ناتوان کردن خلق خدا توسط قرآن از انجام چیزی که به آن تحدی‌نموده‌است. در این پژوهش با توجه به کتاب الإعجاز البیانی القرآن به ابعاد گوناگون اعجاز بیانی از نظر عایشه عبدالرحمن بنت الشاطی می‌پردازیم که ابعاد بیانی اعجاز قرآن کریم را تنها و مهم‌ترین نوع اعجاز معرفی کرده که مورد اتفاق تمام دانشمندان است. اعجاز بیانی به جنبه‌های لفظی و عبارات به کاررفته و ظرافت‌ها و نکته‌های بلاغی نظر دارد؛ اگرچه در این نکته‌ها و ظرافت‌ها، معنا و محتوا نقش اصلی را ایفا می‌کند. اعجاز بیانی دارای پنج بخش است. وی با بیان نمونه‌هایی از بلاغت قرآن نشان می‌دهد که هیچ مترادفی در واژگان قرآن یافت نمی‌شود و جایگزینی برای کلمات قرآن وجود ندارد. در نتیجه ما در این مقاله به این مطلب دست‌یافتیم که هر مفسری در راه آوردن همانند برای واژگان قرآن درمانده و ناتوان است.

کلیدواژه‌ها: اعجاز بیانی، معجزه، فصاحت، بلاغت، تحدی

۱. استادیار، دانشگاه امام صادق^(ع)، تهران، ایران. t.mohsen@isu.ac.ir

۲. طلبه دکترای سطح چهار حوزه رشته فقه و اصول گرایش فقه خانواده، حوزه علمیه رفیعه المصطفی^(ص)،

تهران، ایران. Mirizahra925@gmail.com

۳. طلبه کارشناسی‌ارشد سطح سه حوزه رشته تفسیر و علوم قرآنی، مجتمع آموزش علوم اسلامی کوثر،

تهران، ایران. zohrehmiri199@gmail.com

واکاوی مواجهه قرآن کریم با خشونت‌روانی در خانواده

مرضیه محمص^۱

سمیه جمشیدی^۲

خشونت‌روانی به عنوان هرگونه رفتار و گفتار خشنی که سلامت روانی دیگری را با خطر روبه‌رو سازد، از مسائل و مشکلاتی است که بر زندگی خانوادگی افراد، اثرات منفی فراوانی می‌گذارد. امروزه از آنجایی که موضوع خشونت‌روانی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است، واکاوی دیدگاه قرآنی در این عرصه و با هدف پاسخ‌گویی به ابهامات در این حوزه ضروری به‌نظر می‌رسد. در این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی، آموزه‌های قرآنی درباره پیش‌گیری از بروز خشونت‌روانی در خانواده رصد گردید. نتایج تحقیق حاکی از آن است که قرآن از یک‌سو دربردارنده آموزه‌های اخلاقی خاص خانواده است که در تحقق آرامش و اجتناب از خشونت روانی اثرگذار است. ضرورت مهرورزی، پابندی به پیمان همسری، ضرورت رفتار شایسته و ضرورت بخشایشگری در خانواده مهمترین این آموزه‌های اخلاقی خاص خانواده است. از سوی دیگر، قرآن همه افراد در جامعه را به خودمهارگری در روابط اجتماعی و توجه به ارزش‌های دینی توصیه کرده‌است. پیروی از این اصول عام در روابط اجتماعی در کاهش خشونت‌های روانی در خانواده به عنوان کوچک‌ترین نهاد اجتماعی مؤثر است. از این‌رو، هدف اصلی این مقاله را می‌توان تأکید بر نقش آموزه‌های قرآنی در حل و برطرف نمودن خشونت‌روانی در خانواده دانست.

کلیدواژه‌ها: خشونت‌روانی، خانواده، قرآن، رفتار شایسته، خودمهارگری.

۱. استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشکده الهیات و ادیان، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

m_mohases@sbu.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی‌ارشد مطالعات زنان، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

Jamshidy.s.61@gmail.com

صیحه ویرانگر

مصطفی مرادی^۱

در قرآن کریم، داستان برخی از اقوام پیشین که پیامبرانی نیز برای آن‌ها فرستاده شده با ذکر سرنوشتشان روایت شده است. اگرچه هدف اصلی قرآن از نقل چنین حوادث تاریخی، عبرت-گیری مخاطبان قرآن از ناسپاسی‌ها و تکذیب‌های گذشتگان است، اما دقت در ظرائف نقل چنین داستان‌هایی توسط خداوند متعال می‌تواند دارای اشارات علمی برای پژوهشگران رشته‌های مختلف علوم باشد. از آنجا که روایت سرنوشت گذشتگان در قرآن بیشتر جنبه انذار دارد، پایان داستان‌ها اغلب ختم به عذاب الهی شده که به حسب موقعیت جغرافیایی، نوع گناهان قوم و همچنین دلایل دیگر این عذاب دارای بروزهای خارجی متفاوتی بوده است. خداوند متعال در سوره عنکبوت، چهار نوع از عذاب‌های اقوام تکذیب‌کننده گذشته را طوفان، صیحه، فروبردن در زمین و غرق کردن در آب ذکر کرده است. یکی از انواع عذاب‌های الهی، عذاب به وسیله صیحه است که باعث نابودی اقوام مختلفی از جمله قوم ثمود شده است. با توجه به این نکته که صیحه در لغت به معنای صدای بلند و قوی ترجمه شده است، در این پژوهش به دلیل شباهت‌های زیاد آن به امواج صوتی، صیحه متناظر با امواج شاک (shock waves) - نوعی موج صوتی قوی با دامنه بزرگ - در نظر گرفته شده است. پیشرفت علم نشان داده است که این نوع از امواج دارای قدرت تخریب بسیار بالایی بوده و همچنین قابلیت ایجاد آسیب‌های کشنده در بافت‌های زنده بدن را نیز دارد. در این مقاله تلاش شده است آیات قرآن در مورد عذاب صیحه که بعضی از اقوام گذشته دچار آن شده‌اند، مورد بررسی قرار گیرد و با مطالعه امکان ویرانگری صیحه هم به لحاظ قرآنی و هم به لحاظ آخرین دستاوردهای علم فیزیک، به عنوان پیشنهادی برای تفسیر علمی به روشن شدن هر چه بیشتر محتوای این گونه آیات کمک شود.

کلیدواژه‌ها: اعجاز علمی قرآن، مطالعات میان‌رشته‌ای، تفسیر علمی، صیحه در قرآن، امواج شاک، قرآن و علم.

۱. استادیار، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

m_moradi@sbu.ac.ir

خوانش ترجمه سوره بقره و آل عمران بر اساس نظریه دریافت آیزر

سودابه مظفری^۱

جمیله عتابی^۲

نظریه دریافت، یکی از رویکردهای انتقادی معاصر است که دارای زیر شاخه‌های متعددی است. یکی از این زیرشاخه‌ها، نظریه زیباشناسانه دریافت ولفگانگ آیزر است. با توجه به این که اساس این نظریه، دریافت خواننده از متن است و به مترجم به مثابه یک خواننده می‌نگرد، پس در پی آن است که دریافت مترجم به عنوان یکی از خوانندگان، چگونه و با چه روش‌هایی خلأها و شکاف‌های یک متن را براساس دریافت خود پرمی‌کند. پژوهش حاضر با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و در پرتو نظریه ولفگانگ آیزر، ترجمه‌های الهی‌قمشه‌ای، مکارم‌شیرازی و مشکینی از سوره بقره و آل عمران را به‌عنوان یک متن ادبی برگزیده و پس از بررسی انواع شکاف‌های متن اصلی این دو سوره، چگونگی انعکاس آن در ترجمه فارسی را مورد بررسی قرار داده‌است. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که بخش مجازی زبان (استعاره، کنایه، مجاز مرسل، تشبیه) نامشخص‌ترین بخش سوره‌ها است و در این میان، استعاره بیش‌ترین حجم شکاف زبانی را به خود اختصاص داده‌است. مترجمان برای پرکردن این فضاهای خالی از دو روش حذف و برجسته‌سازی بهره‌برده‌اند. از میان ترجمه‌های مورد مطالعه، الهی‌قمشه‌ای با ترجمه آزاد از این دو سوره شریفه بیش از دیگران از روش برجسته‌سازی برای بازخوانی فضاهای خالی بهره‌گرفته است.

کلیدواژه‌ها: قرآن، سوره بقره، سوره آل عمران، ترجمه، نظریه دریافت آیزر.

۱. دانشیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

soud4_moz@khu.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی‌ارشد، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

sosan.atb1022@gmail.com

اسرار آهن در قرآن

علی مقدسی^۱

در قرآن اشارات علمی بسیاری به کاررفته که برخی از آن‌ها از دیرباز و برخی نیز در سالیان اخیر با ابزار علم روشن شده و شاید بسیاری دیگر را گذشت زمان آشکارسازد. برخی آیات از جمله آیه ۲۵ سوره حدید با ادبیاتی خاص به معرفی آهن و نسبت آن با انسان می‌پردازد. از این‌رو تمرکز اصلی این پژوهش بر بخش "وَ أَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ" از آیه است. سپس بر مفاهیم کلمات «آنزلنا»، «بأس» و «منافع» تمرکز کرده و با به‌دست‌آمدن مؤلفه‌های معنایی فشار، مقدار، انتزاع (غیر مادی) و موقعیت ناملازم در کلمه «بأس» و همچنین روشن‌شدن مفهوم منافع و تفاوت آن با خواص، به ویژگی‌های آهن که برای انسان منفعت محسوب می‌شود، پرداخته می‌شود. بررسی واژه منفعت و ارتباط آن با آهن در کنار برخی ویژگی‌های آهن از جمله نقش آن در میدان مغناطیسی زمین و محافظت موجودات زنده نسبت به پرتوهای کیهانی، نقش محافظتی از لایه اوزون و ویژگی‌های شیمیایی ترکیبات آلی-فلزی در سیستم‌های زیستی که در آن اتم آهن وجود دارد، همگی به نقش بی‌بدیل و انکارناپذیر آهن در حیات بشر اشاره کرده و به‌گونه‌ای هستند که بدون آن چرخه زندگی به‌نحو موجود برقرار نمی‌شد. همچنین مطابق با مؤلفه‌های معنایی فشار و موقعیت‌های ناملازم در واژه بأس، روشن می‌شود که خواص و منافع آهن نیز تحت چنین شرایطی برای بشر رقم می‌خورد. کاربردهای آهن همگی به‌گونه‌ای هستند که بر قابلیت‌های فیزیکی آن همچون تحمل فشار، استحکام و سختی لحاظ شده‌است. همچنین خواص مغناطیسی آهن و پدیده دینامو که برای حیات بشر و میدان مغناطیسی زمین ضروری است، تحت فشار و دمای بسار بالا ظهور و بروز می‌کنند. خواص شیمیایی آهن در سیستم‌های زیستی نیز اغلب تحت فشار و ممانعت فضایی مولکول‌های پورفیرینی رخ داده و منافع بی‌بدیلی را برای حیات موجودات رقم می‌زند. همچنان که خداوند می‌فرماید: "قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا" «بگو آن را کسی نازل ساخته است که رازِ نِهان‌ها را در آسمان‌ها و زمین می‌داند و هموست که همواره آمرزنده مهربان است». عبارات در قرآن دقیق، بی‌نقص و کاملاً حساب‌شده آمده‌اند و اگرچه امروزه به کمک و ابزار علم می‌توانیم به عمق مفاهیم و

۱. دانش‌آموخته دکتری شیمی- فیزیک، دانشکده علوم شیمی و نفت، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

بعد علمی اعجاز قرآن پی‌ببریم، ولی امید آن می‌رود که با پژوهش‌های بیشتر بتوان از قرآن به‌عنوان پیشران علمی و همچنین منبعی الهام بخش در نظریه‌های علمی بهره‌برد. نهایتاً این که نه تنها عبارات قرآن می‌توانند به‌وسیله علم درک شوند، بلکه انگیزه کشفیات علمی به وسیله قرآن نیز تقویت می‌شود.

کلیدواژه‌ها: اعجاز علمی قرآن، آهن در قرآن، نقش آهن در حیات، میدان مغناطیسی آهن، ترکیبات آلی- فلزی آهن.

تحلیل محتوای کمی نعمت‌های بهشتی و کاربردی‌سازی در سبک زندگی اسلامی

سعیده سادات موسوی‌نیا^۱

در مورد جایگاهی در جهان پس از مرگ که انسان رستگار در آن زندگی آرمانی را تجربه خواهدکرد با عناوین گوناگون از جمله بهشت سخن‌رفته است. بهشتیان از موهباتی مادی و معنوی برخوردارند. در آیات قرآنی بارها به وجود نعمت‌هایی از خوردنی‌ها و نوشیدنی، لذات جنسی، مناظر زیبا و جز آن سخن‌رفته که از سوی خوانندگان گاه برداشت حسی شده و گاه موضوع تأویل قرار گرفته‌است. البته باید توجه داشت که موضوعاتی چون رضوان الاهی و لقاءالله نیز به عنوان بهره‌های معنوی بهشتیان مورد تأیید قرار گرفته‌است. اندیشمندان گاه سعی در دفاع از لذایذ حسی و پیاده ساختن آن در جامعه آرمانی داشته‌اند که سبب بروز مشکلاتی در جامعه گردیده‌است. این نوشتار بر آن است که با روش تحلیل محتوای کمی و کدگذاری بسته نشان‌دهد سیر نعمت‌ها به ترتیب نزول از حسی به معنوی کمال‌یافته‌است و در تشویق جامعه به خوبی‌ها در اندیشه کمال‌یافته، بایسته است بر روی نعمت‌های معنوی تأکیدشود.

کلیدواژه‌ها: بهشت، نعمت مادی، نعمت معنوی، تحلیل کمی.

۱. دانش‌آموخته دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران. smrt87@gmail.com

تبیین نقش قرآن کریم در دستیابی به سلامت روانی و اجتماعی (مطالعه موردی: مقایسه میان نسلی بین زنان ۱۵ تا ۵۰ سال شهر تبریز)

محمد مهدوی^۱

زینب احمدپور^۲

فاطمه نگهبان قراملکی^۳

قرآن کتاب هدایت است و در آن مجموعه‌ای از دستورات، پندها و موعظه‌ها مطرح شده‌است که هر کدام به جنبه‌ای از زندگی انسان نظر دارد. از آنجا که سلامت روان و سلامت اجتماعی از جمله موضوعات مهم برای هر جامعه متعالی است، قرآن کریم آموزه‌هایش را به‌عنوان یک مجموعه راهکار و درمان‌های صحیح، قطعی و یقینی در حیطه روان‌شناسی و اجتماعی بیان می‌کند تا افراد با عمل به آن دستورات از هر نوع آسیبی مصون بمانند. از این‌رو، پژوهش حاضر با هدف تبیین نقش قرآن در دستیابی به سلامت روانی و اجتماعی انجام شده‌است. روش مورد استفاده در این تحقیق، روش پیمایشی از نوع توصیفی-مقطعی است که متداول‌ترین روش در تحقیقات کمی است. جامعه آماری تحقیق، شامل کلیه زنان شهر تبریز بازه سنی ۱۵ تا ۵۰ سال در سال ۱۴۰۰ است که از این تعداد، ۳۰۰ نفر زن بر اساس فرمول کوکران و توسط نمونه‌گیری تصادفی- ساده انتخاب شده‌اند. همچنین، این تحقیق میان‌نسلی بوده‌است و بین سه نسل نوجوان، جوان، و میانسال به‌انجام رسیده‌است و میزان متغیرها و تأثیرات آن‌ها در میان سه نسل مقایسه شده‌است. گردآوری اطلاعات با استفاده از پرسش‌نامه استاندارد صورت گرفت. برای انس با قرآن از پرسش‌نامه استاندارد، برای سنجش سلامت روانی از پرسش‌نامه (GHQ-۲۸) و برای سلامت اجتماعی از پرسش‌نامه استاندارد کبیز استفاده شده‌است. ضریب پایایی پرسش‌نامه‌ها با استفاده از آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۹۳۰، ۰/۸۷۳ و ۰/۸۰۸ به‌دست آمده، سپس داده‌ها با آزمون‌های تحلیل واریانس یک‌طرفه، ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی و به وسیله نرم‌افزار SPSS۲۵ تجزیه و تحلیل شده‌اند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که میزان انس با قرآن در بین نسل نوجوان ۶۹

۱. دانشیار، دانشکده الهیات و علوم اسلامی، دانشگاه تبریز، ایران. Mahdavi319@yahoo.com

۲. دانشجوی کارشناسی جامعه‌شناسی، دانشگاه تبریز، ایران. Zeinabhadmpoor@yahoo.com

۳. دانشجوی کارشناسی جامعه‌شناسی، دانشگاه تبریز، ایران. nghbanfatmh05@gmail.com

درصد، در بین نسل جوان ۶۷ درصد و در نسل میانسال ۷۶ درصد است. میان متغیرهای انس با قرآن و سلامت روانی با ابعاد اضطراب، علائم جسمانی، عملکرد اجتماعی و افسردگی در بین نسل نوجوان و میانسال رابطه معنی‌داری وجود نداشت. در بین نسل جوان، انس با قرآن با عملکرد اجتماعی رابطه معنی‌دار دارند. میان متغیرهای انس با قرآن و سلامت اجتماعی با ابعاد شکوفایی، همبستگی اجتماعی، انسجام اجتماعی، پذیرش اجتماعی و مشارکت اجتماعی در بین نسل نوجوان و میانسال، بعد انسجام اجتماعی با انس با قرآن رابطه معنی‌دار دارند و در بین نسل جوان، ابعاد شکوفایی، انسجام اجتماعی، پذیرش اجتماعی و انس با قرآن رابطه معنی‌دار دارند. بر اساس نتایج رگرسیون خطی انجام‌شده در نسل نوجوان، متغیر سلامت اجتماعی ۵۱ درصد، در نسل جوان متغیرهای سلامت روانی و اجتماعی ۱۳ درصد و در نسل میانسال، متغیر سلامت اجتماعی ۱۱ درصد از تغییرات متغیر انس با قرآن را تبیین می‌کنند. نتایج تحقیق بیان می‌کند که میزان انس با قرآن در سه نسل در حد متوسط به بالا است. همچنین انس با قرآن با سلامت روانی و سلامت اجتماعی رابطه معناداری دارد.

کلیدواژه‌ها: انس با قرآن، زنان شهر تبریز، سلامت اجتماعی، سلامت روان، نسل.

شگفتی علمی سوره توحید از منظر شیء‌گرایی در مهندسی سیستم‌های نرم‌افزاری

ابراهیم مهری^۱

محمد رضا بشارتی^۲

منطق شیء‌گرایی، نظریه‌ای با قدمت نیم‌قرن در مهندسی نرم‌افزار و علوم رایانشی است که صدها پژوهشگر به صورت مستقیم و هزاران پژوهشگر به صورت غیرمستقیم در تکوین و تکامل آن نقش داشته‌اند و جزء معدود بنیان‌های نظری علمی در حیطه مهندسی سیستم‌های نرم‌افزاری است. بارزترین و مهم‌ترین دستاوردهای شیء‌گرایی، برنامه‌نویسی شیء‌گرا در زمینه فن پیاده‌سازی سیستم‌ها و نمودار کلاس در زمینه مدل‌سازی سیستم‌ها است. منطق و رویکرد شیء‌گرایی چه در برنامه‌نویسی شیء‌گرا و چه در مدل‌سازی شیء‌گرا موفقیت خود را در زمینه ایجاد سیستم‌های نرم‌افزاری به صورت مکرر و متواتر ثابت کرده‌است. شیء‌گرایی مانند هر نظریه دیگر بر روی ستون‌ها یا اصول موضوعه‌ای بنا شده‌است، مواردی مانند انتزاع، توارث، مدل‌سازی ساختاری و مدیریت پیچیدگی. تمامی این ستون‌ها و اصول موضوعه به-روشنی و صراحت در سوره مبارکه توحید جمع آمده‌است و می‌توان کل نظریه شیء‌گرایی را بر اساس سوره توحید بازتوصیف نمود. یکی از ابعاد شگفتی علمی یا اعجاز علمی در سوره توحید، در بیان کردن تمامی اصول موضوعه لازم برای روش توصیف صفات، هویت‌ها و روش تعریف معانی برای مدل‌سازی و توصیف انواع موجودیت‌ها و سامانه‌ها است. در حدیثی از امام سجاد(ع) به امکان تعمق در آیات سوره توحید در آخرالزمان اشاره شده‌است. بر اساس برداشت علمی علامه طباطبائی^(۵) از این حدیث شریف در این مقاله پیشنهاد شده‌است که شاید یکی از مصادیق تعمق علمی در سوره توحید، تدبّر در زمینه اعجاز علمی این سوره در زمینه علوم نرم‌افزاری و روش توصیف موجودیت‌ها و سیستم‌ها است.

کلیدواژه‌ها: اعجاز علمی قرآن کریم، شیء‌گرایی، مهندسی نرم‌افزار، سوره توحید.

۱. دانش‌آموخته کاردانی برق، دانشکده مهندسی برق، دانشگاه صنعتی شریف، تهران، ایران.

ebrahim.mehri@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری مهندسی نرم‌افزار، دانشگاه صنعتی شریف، تهران، ایران. quranstudent@chmail.ir

زمینه‌ها و ابعاد جامعه سالم در قرآن کریم

سیدمحسن میرسندسی^۱

مکاتب و نظام‌های فکری که در اندیشه رهبری انسان و ساختن فرد و جامعه هستند، هر کدام برای جامعه و شرایط اجتماعی مورد نظر خود طرح‌ها و برنامه‌های خاصی را ارائه‌داده و در کنار آن، ویژگی‌های شایسته‌ای را برای جامعه دلخواه خویش ترسیم می‌کنند. این تصویر از جامعه موردنظر، علاوه بر ابعاد آرمانی عام باید بتواند ویژگی‌های واقعی، عینی و به‌طور نسبی دست‌یافتنی را ترسیم‌نماید. قرآن کریم به عنوان اصلی‌ترین منبع شناختی مسلمانان در آیات متعدد سلامت و تعادل ابعاد مختلف جامعه داشته را مورد تأکید قرار داده‌است؛ به‌گونه‌ای که توجه به آن‌ها در تحقق توسعه اجتماعی و اقتصادی جامعه دینی ضروری- می‌نماید. در چارچوب نوعی جامعه سالم در قرآن است که جوامع و انسان‌ها به هدف نهایی خود که استکمال حقیقی است، نائل می‌شوند و در سایه این کمال انسانی است که نیازهای اساسی و واقعی انسان‌ها در بستر جامعه سالم محقق می‌گردد. بنابراین، موضوع اصلی این پژوهش استخراج و تحلیل جامعه‌شناختی نظرات قرآن درباره ابعاد جامعه سالم به عنوان زمینه اصلی رشد و توسعه انسانی است.

کلیدواژه‌ها: قرآن کریم، جامعه سالم، توسعه انسانی.

۱. استادیار، گروه مطالعات قرآن و علوم اجتماعی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، تهران، ایران.

m.sondosi@gmail.com

قرآن و امر اجتماعی - فرهنگی: برخی ملاحظات نظری و روشی

سید محمود نجاتی حسینی (خراسانی)^۱

چیست آنچه در علوم انسانی - اجتماعی مدرن امر اجتماعی - فرهنگی می‌نامند؟ متن مقدس قرآن نیز این امر اجتماعی - فرهنگی را چرا و چگونه به‌طرز خاص خود نشان داده‌است؟ طرح این نوع پرسیدن‌ها از ماهیت یک مسأله مهم که هم مورد بحث در علوم انسانی اجتماعی مدرن است و هم در پیوند با امر مقدس و دین است، می‌تواند به مطالعات الهیات و فلسفه دین راه‌یابد و بیشتر شبیه پرسیدن به سبک هایدگری است، یعنی طرح پرسش به سبک هایدگر ابرفیلسوف وجودشناس معاصر (سده ۲۰ میلادی) که از طریق پرسش، بینش نسبت به مسأله را هم طرح می‌کند. این نوع پرسیدن هم عظمت موضوع مورد پرسش را نشان می‌دهد و هم اهمیت و خطیر بودن پرسش و رسیدن به پاسخ را برجسته می‌سازد. لذا مقاله حاضر از دو جهت به این پرسش می‌پردازد: اول از حیث نظری و با استناد به ملاحظات علوم انسانی - اجتماعی مدرن و الهیات متن مقدس و الهیات اجتماعی - فرهنگی، دوم از لحاظ روشی و با ارجاع به هرمنوتیک متون دینی و منطق تحلیل متن. پژوهش حاضر در پی این است که این دو پرسش را تا رسیدن به پاسخ‌های مناسب دنبال کند.

کلیدواژه‌ها: قرآن، امر اجتماعی - فرهنگی، الهیات اجتماعی فرهنگی، هرمنوتیک دینی، علم اجتماعی - فرهنگی مدرن.

۱. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی آشتیان، آشتیان، ایران.

nejati.hosseini@gmail.com

قرآن کریم و ادبیات انتقادی هنری

علی نجفی^۱

قرآن کریم، گذشته از اعجاز بیانی در تنوع و خلاقیت بیان هم اعجازآمیز است. گذشتگان درباره برخی از روش‌های بیانی قرآن مانند بیان استدلالی، تمثیلی، داستان و نظیر آن سخن گفته‌اند اما در مورد گوشه‌زنی‌های پوشیده و پنهان و معنی‌دهی‌های تأمل‌برانگیز این کتاب سترگ آن چنان که شایسته‌است، بحث‌نکرده‌اند. از قرن سوم هجری به بعد، برخی از مفسرین گوشه‌چشمی به بعضی از اضلاع چنین زبانی داشته‌اند و الفاظی چون تعریض، تهکّم، تعییر، تقریح، تجسیم معکوس، تجاهل، تعجیز، تشهیر و مواردی از این دست که از صنایع گوناگون نقد هنری به حساب می‌آیند، به فراوانی در کتاب‌های تفسیری به چشم می‌خورند. در دوران معاصر هم تکنگره‌هایی در قالب مقاله و یا کتاب استطراداً و یا مستقلاً (کتاب طنز مقدس) در این خصوص منتشر شده‌است، اما نشان‌دادن چنین زبانی در قالب ادبیات انتقادی و هنری نکته‌ای است که این مقاله با نگاهی بیرونی در مقام تبیین و ارزیابی آن است. این نوع از ادبیات شامل موضوعاتی چون طنز، هزل، هجو، لطیفه، کاریکاتور، نمایش و داستان‌ها و روایات طنز است. از این‌رو، ادبیات انتقادی هنری به معرفی جنبه‌ای خاص از زبان قرآن پرداخته‌است و می‌کوشد چنین ویژگی را در قالب یک ادبیات با چهارچوب و تعریف خاص ارائه‌دهد. روش قرآن در برخی از آیات، به کارگیری نقد با استفاده از واژه‌های مزاح‌گون و گاه واژه‌پردازی‌های رندانه و گزنده است و در دسته‌ای دیگر از آیات، بیانی سخت‌کوبنده دارد و در پس و پیش کلماتش چنان پوشیده مخالفانش را شرمگین ساخته و یا دوستانش را هشدار- داده که جا دارد چنین هنری در قابی ماندگار قالب‌گرفته و شناخته‌شود.

کلیدواژه‌ها: قرآن کریم، اعجاز بیانی، نقد هنری، طنز، هزل، هجو، لطیفه.

۱. طلبه سطح سه حوزه علمیه، قم، ایران. alikhordani11@gmail.com

حکمت علمی سوگند به واژگان حاکی از اوقات در قرآن کریم

مهدی نظام‌آبادی^۱

علی اصغر تجری^۲

هادی واسعی^۳

قرآن کریم علاوه بر معنا و محتوایش، تمام الفاظ آن از نظر چینش کلمات، و حیانی است. این کتاب آسمانی خودش را کتاب حکیم معرفی نموده است؛ لذا می‌توان گفت چینش واژگان به‌کاررفته در قرآن کریم نیز حکیمانه است. پیرامون حکمت سوگندهای قرآنی چند وجه وجود دارد: (۱) برای بیان عظمت و بزرگی پدیده‌های شگرف؛ (۲) جلب توجه بشر به کشف حقایق این امور؛ (۳) زمینه‌ساز تصوّر و تصدیق بهتر جواب قسم و تأکید آن. بر این اساس، کاربرد واژگان اوقات و زمان که در آیات قرآن کریم به آن سوگند یاد شده است، قطعاً از روی حکمت و درصدد بیان غرضی است. اوقات، نقش مهمی در زندگی روزمره، امور اجتماعی، عبادی انسان دارد به‌طوری که واژگان و معارف مربوط به اوقات در قرآن ذکر شده و در برخی آیات به آن سوگند یاد شده است. با توسعه و رشد دانش بشری در قرون اخیر، حقایق قرآن از روشنی و شفافیت بیشتری برخوردار شده است. رهیافت این توجه به علوم و حقایق می‌تواند موجبات کشف حکمت یا غرض سوگند به واژگان اوقات را از بُعد علمی فراهم کند. پرسش اصلی این پژوهش این است که حکمت یا غرض علمی سوگند به واژه‌های حاکی از اوقات در قرآن چیست؟ هدف مقاله حاضر نیز به‌دست‌آوردن حکمت و اشارت‌های علمی آن است. به‌این‌منظور، واژگان عربی اوقات و آیاتی از قرآن که بدان سوگند یاد شده است، مورد شناسایی قرار گرفت. این موارد عبارت‌اند از: عصر، شفق، لیل ادا یغشی، لیل ادا یغشاها، لیل ادا سجدی، لیل و ما وسق، لیل ادا یسر، لیل ادا ادبر، لیل ادا عسعس، فجر، صبح ادا تنفس، صبح ادا

۱. دانشجوی دکتری رشته علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

mahdi.nezamabadi@gmail.com

۲. استادیار، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران. a.tajari@hotmail.com

۳. استادیار، گروه حکمت و کلام اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران. hadvasei@gmail.com

اسفر، ضحی، نهار اذا تجلی، نهار اذا جلاها، لیال عشر، شفع و وتر، قمر اذا اتسق. در ادامه این واژگان با استفاده از لغت‌نامه‌ها، فرهنگ‌ها و دیگر منابع علمی مفهوم‌شناسی شدند. آن‌گاه مطالب علمی مرتبط با این آیات از منابع تفسیری استخراج و مورد تحلیل قرار گرفته و وجه هدایتی و حکمت علمی مرتبط با آن بیان گردید.

کلیدواژه‌ها: حکمت علمی، سوگند، اوقات، قرآن.

بررسی کانون‌های معنایی سوره یوسف^(ع): رویکردی شناختی

راضیه نظری^۱

کانون معنایی از دیدگاه شناختی به جنبه‌های ویژه‌ای از صحنه اطلاق می‌شود که به‌وسیله کاربست متنوع عناصر دستور زبان بنا به مقتضای حال، برجسته‌شده و در اصطلاح تنظیم می‌شود. شایان ذکر است که زبان قرآن کریم مبتنی بر عالی‌ترین ظرفیت‌های معناسازی است. از این‌رو، کاربست مدل تحلیل پیشنهادی لانگاکر مبتنی بر پارامترهای انتخاب، چشم‌انداز و انتزاع با هدف تبیین فرآیندی که در خلال آن کانون‌های معنایی مؤثر تولید شده، تناسب دارد. در همین راستا، سوره یوسف^(ع) که دارای طیف متنوع دیالوگ‌ها است، برای تحلیل انتخاب‌شده است. جستار حاضر از رهگذر مطالعه منابع کتابخانه‌ای و با تکیه بر شیوه توصیفی-تحلیلی به رشته نگارش درآمده است. با عنایت به آنچه که در سطور پیشین بیان شد، پژوهش حاضر می‌کوشد به پاسخی برای این پرسش‌ها دست‌یابد: (۱) پربسامدترین حوزه پایه موجود در نیم‌رخ‌های معنایی کدام است؟ (۲) کدام نقش‌های دستوری بازتاب‌دهنده چشم‌انداز در کانون‌های معنایی هستند؟ (۳) ویژگی غالب کانون‌های معنایی در سوره یوسف چیست؟ فرض بر آن است که حوزه‌های مبتنی بر نظام دیداری، بسامد قابل توجهی در ساختار نیم‌رخ‌های موجود در کانون‌های معنایی داشته‌باشد. شایان ذکر است که نقش‌های دستوری فاعل و مفعول، بازتاب‌دهنده نوع چشم‌انداز کانون معنایی در سوره یوسف است و از آنجا که سوره یوسف از قصص القرآن است، ویژگی تفصیل، غالب کانون‌های معنایی این سوره را شکل می‌دهد. نتایج بحث، حاکی از آن است که از میان حوزه‌های پایه نه‌گانه، فضا بیشترین بسامد را در ساختارهای نیم‌رخ‌برداری شده دارد. همچنین، تقدیم و تأخیرها، نوع افعال و حذف اختیاری نقش‌ها در شکل‌گیری چشم‌اندازهای متن و عینی‌سازی مفاهیم نقش بسزایی دارند. علاوه‌براین، فزونی میزان افعال معلوم و اسم‌های فاعل نسبت به بسامد افعال مجهول و اسامی مفعول نشان‌دهنده آن است که جنبه تفصیل بر انتزاع غلبه دارد.

کلیدواژه‌ها: سوره یوسف، دستور زبان شناختی، کانون معنایی، نیم‌رخ‌های معنایی، انتزاع، چشم‌انداز، تفصیل.

۱. استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه میبد، یزد، ایران.

اعجاز قرآن کریم در تربیت اسوه علوی یک بررسی بر اساس صحاح سته اهل سنت

مریم هاشمی پرپنچی^۱

محمد رضا بشارتی^۲

قرآن کریم، از یک منظر، یک کتاب انسان‌ساز است. لذا یکی از مهترین ابعاد اعجاز آن، تربیت انسان‌های کمال‌یافته است. در صدر چنین نمونه‌هایی و برتر از همگی آن‌ها، حضرت علی (ع) قرار دارد. برای بررسی و اثبات این مدعی، می‌توان با تکیه بر منابع اصلی حدیثی اهل سنت، یعنی مسند احمد بن حنبل و کتب صحاح سته، به واکاوی ابعاد ارتباط شخصیت امیرالمومنین با معارف انسان‌ساز قرآن پرداخت و از این رهگذر، شاهد چگونگی تحقق بیرونی معارف قرآنی بود. معارفی که تحقق مجموع آن‌ها در یک شخصیت واحد می‌تواند مصداقی از اعجاز انسان‌سازی قرآن باشد. در این مقاله، به این هدف پژوهشی پرداخته شده است. از جمله اوصاف و ابعاد شخصیتی حضرت علی (ع) که مستقیماً در نصوص منابع اصلی حدیثی متقدم اهل سنت گزارش شده و از مصادیق تبلور الگوهای شخصیتی قرآن است، می‌توان به این موارد اشاره کرد: عصمت، ایمان، علم و حکمت، شوق به معارف الهی، شجاعت و جهاد، ایثار و شهادت، همراهی با حق، ولایت و امامت، برادری رسول خدا (ص)، وزارت و یاری رسول خدا (ص)، الفت با رسول خدا (ص)، وکالت و مأموریت از جانب رسول خدا (ص)، محل ولادت، سبقت در ایمان و ازدواج ایشان. همچنین از بررسی منابع متقدم اهل سنت به صورت غیرمستقیم و تحلیلی اثبات می‌شود که وصایت نبی که یک مفهوم قرآنی است از شئونی بوده که حول شخصیت حضرت علی (ع) در جامعه مسلمین در صدر اول اسلام مطرح بوده است.

کلیدواژه‌ها: اعجاز قرآن کریم، کتاب انسان‌ساز، حضرت علی (ع)، مسند احمد بن حنبل، کتب صحاح سته.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، تهران، ایران.

quranstudent@chmail.ir

۲. دانشجوی دکتری مهندسی نرم افزار، دانشگاه صنعتی شریف، تهران، ایران.

quranstudent@chmail.ir

رویکرد مبتنی بر همزیستی مسالمت‌آمیز قرآن در مواجهه با تنوع ادیان رویکردی نقادانه بر شمول‌گرایی کارل رانر

سیده‌ادی هاشمی‌نیا^۱

جوامع فعلی جهان معاصر از انسان‌های پیرو ادیان و مذاهب مختلف تشکیل یافته‌است. در این جوامع، شاهد جنگ‌ها و منازعاتی هستیم که ریشه در مبانی اعتقادی و دینی دارد. بنابراین، تنوع ادیان و مذاهب و مناسبات میان پیروان آن از مسائل مهم و محوری مرتبط با صلح پایدار است. متفکران دینی رویکرد به تنوع ادیان و فرق را به سه قسم انحصارگرایی، شمول‌گرایی و کثرت‌گرایی تقسیم می‌کنند. انحصارگرایی، زمینه‌ساز بسیاری از ناهنجاری‌ها در جوامع بشری است. انحصارگرایان با منحصر دانستن نجات در دین و فرقه خود، دیگران را از این دایره خارج می‌دانند. بدیهی است از نگاه این گروه، صلح با کسانی که معتقد به نجات و حقانیت آنان نیستند بی‌معنی است؛ لذا همزیستی مسالمت‌آمیز میان پیروان ادیان و فرق در این جوامع با موانع جدی مواجه‌است و صرفاً با اهرم‌های سیاسی و حقوقی مدارای مصلحت‌اندیشانه در این جوامع، تشویق و تأکیدی شود. نظریه کثرت‌گرایی که جان هیک آن را نمایندگی می‌کند به دلیل لوازم غیرقابل قبول آن و نیز به لحاظ تعارض آن با مبانی دینی برگرفته از قرآن در میان اندیشمندان مسلمان پیروان اندکی دارد. شمول‌گرایی کارل رانر گرچه با طرح نظریه مسیحیت گمنام، کمی از انحصارگرایی فاصله گرفته‌است و تلاش کرده خود را از لوازم غیرقابل قبول کثرت‌گرایی برهاند، اما همچنان انحصارگرایی در نجات شاخصه این نظریه است و لذا نتوانسته دغدغه بشر بر همزیستی مسالمت‌آمیز را محقق کند. در این مقاله ضمن بررسی اجمالی و نقادانه این سه رویکرد، خصوصاً شمول‌گرایی رانر، به رویکرد قرآن در این مسأله می‌پردازیم. رویکرد قرآن به تنوع ادیان خصوصاً ادیان ابراهیمی را در مقام گفتار به جدال احسن و در کردار، در دعوت اهل کتاب به کلمه سواء می‌توان دریافت. این نگاه، همزیستی مسالمت‌آمیز واقع‌گرایانه مبتنی بر اعتقاد به نجات حداکثری ادیان را تبیین می‌کند و راهکار بسیار مترقیانه‌ای است که سبک زندگی بشری را بر اساس اجتناب از انحصارگرایی در نجات ترسیم و تنظیم می‌کند. رویکرد قرآن به مسئله تنوع ادیان را می‌توان رویکرد چهارم معرفی کرد که زمینه‌ساز همزیستی مسالمت‌آمیز واقع‌گرایانه و نه

۱. دانشجوی دکتری مطالعات تطبیقی ادیان گرایش الهیات مسیحی، دانشگاه ادیان و مذاهب، قم، ایران.

مصلحت‌اندیشانه دانست که در تحقق صلح پایدار میان پیروان ادیان و زندگی خردمندانه و مسالمت‌آمیز، نقش محوری و بنیادین دارد.

کلیدواژه‌ها: انحصارگرایی، شمول‌گرایی، کثرت‌گرایی، کلمه سواء، توحید، هم‌زیستی مسالمت‌آمیز.

تأملی بر وجوه اعجاز قرآن با تأکید بر نظر آیت‌الله میرمحمدی

سیدعلی محمد یثربی^۱سیده‌زینب یثربی^۲

همه انبیای الهی از معجزاتی بهره‌برده‌اند تا پیامبری خود را به‌وسیله آن اثبات کنند. ضرورت بحث در اعجاز هم به همین امر برمی‌گردد؛ چراکه معجزه دلیل بر صدق پیامبری است و کسی که به معجزه پیامبری یقین پیدا کند، دین او را می‌پذیرد. در آیات متعددی از قرآن به وجود معجزه برای اثبات نبوت پیامبران اشاره شده‌است. در باب تعریف معجزه، اقوال متعددی وجود دارد. ازدیدگاه آیت‌الله میرمحمدی صاحب تفسیر بلاغ، معجزه امری خارق‌العاده است، مشروط به اینکه خلاف عقل نباشد، موافق با ادعا باشد و دیگری نتواند با او معارضه کند. معجزه از لحاظ بقاء، تابع ادیان است. اگر دینی ابدی و همیشگی باشد باید معجزه آن هم ابدی باشد. قرآن بزرگترین معجزه آخرین پیامبر الهی است. دلیل بر اثبات اعجاز قرآن هم تحدی است که در آیات مختلفی بدان اشاره شده‌است. در بین علمای علوم قرآنی، اصل اعجاز قرآن پذیرفته شده‌است. آن چه مورد بحث قرار گرفته، وجوه اعجاز قرآن است که در این باب نظریات و اقوال مختلفی مطرح است. وجوه اعجاز قرآن به‌طور کلی به چند دسته تقسیم می‌شود: اعجاز ادبی (فصاحت و بلاغت)، اعجاز محتوایی (علوم و معارف) و اعجاز در اسلوب و روش که هر کدام به موارد جزئی‌تر قابل تقسیم است. برخی از متخصصان علوم قرآنی بخشی از این وجوه را پذیرفته‌اند. از نظر استاد میرمحمدی، اعجاز قرآن در همه وجوه به موازات هم می‌تواند اثبات شود و این اعجاز در همه سوره، حتی یک سوره کوچک هم وجود دارد. از نظر ایشان انتخاب بخشی از این وجوه برای اعجاز قرآن، انسان را از حقیقت اعجاز قرآن دور می‌کند. در این مقاله درباره اعجاز، معجزه، اعجاز قرآن و وجوه آن بحث شده و با مطرح کردن نظریات مختلف در باب وجوه اعجاز قرآن، به نقد و بررسی آنها با تأکید بر نظر آیت‌الله میرمحمدی پرداخته شده‌است.

۱. دانشیار، گروه حقوق، پردیس فارابی دانشگاه تهران، تهران، ایران. myasrebi@ut.ac.ir

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد تفسیر قرآن کریم، دانشگاه علوم قرآنی اوقاف، قم، ایران.

کلیدواژه‌ها: معجزه، تحدّی، اعجاز قرآن، وجوه اعجاز قرآن، آیت الله میرمحمدی، تفسیر بلاغ.

واکاوی سیر تاریخی نزول آیات تحدّی از منظر آیت الله جوادی آملی

محمدهادی یدالله‌پور^۱

رضا رستمعلی^۲

خداوند متعال در برخی از آیات قرآن، معاندان لدود و منکران لجوج را به معارضه با این صحیفه آسمانی دعوت کرده‌است. قرآن تمام جن و انس را مخاطب خویش قرار داده و به‌رغم وحدت سیاق، در پنج سوره مکی و مدنی، منکران رسالت و حقانیت قرآن را گاهی به تحدّی به آوردن سخنی مثل قرآن، ده سوره و یا یک سوره دعوت کرده‌است. موضوع تحدّی یکی از اصلی‌ترین مسائل حوزه اعجاز، به‌ویژه اعجاز قرآن است و در تعریف معجزه نقشی بنیادی دارد. این مقاله با نگاهی تحلیلی-توصیفی، آیات تحدّی را تبیین نموده و سپس به بررسی، نقد و تحلیل اختلاف نظرهای اساسی آرای متقدّمین و متأخرین پیرامون سیر زمانی آیات تحدّی و چرایی تقدّم تحدّی به یک سوره از قرآن پیش از تحدّی به ده سوره و ایضاً رفع و دفع شبهات طرح‌شده می‌پردازد. علاوه‌براین، ضمن بیان نظر آیت‌الله جوادی‌آملی در این رابطه، دیدگاه ایشان را مورد واکاوی قرار می‌دهد. مطالعه حاضر نشان داد که آیات وحی در بدو امر بسان ایجاد افلاک آسمانی، قابل افترا نیست؛ چون هیچ‌کدام از ستیزه‌کنندگان آیات آسمانی در میدان عملی مبارزه با قرآن ورود ننموده‌اند. بنابراین، تحدّی به یک سوره یا ده سوره و تمام قرآن، همگی در اصل امکان یکسان‌اند، هر چند در آسانی و دشواری فرق دارند. بر این اساس، هیچ ترتیبی ضروری میان همه و بعض آن نیست؛ یعنی ممکن است تحدّی همه بر بعض یا تحدّی بعض بر همه مقدّم شود.

کلیدواژه‌ها: قرآن، اعجاز، سیر تاریخی، تحدّی، جوادی‌آملی.

۱. دانشیار، گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، مازندران، ایران.

m.yadollahpour@mubabol.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد ساری، مازندران، ایران.

Rostamali_reza123@yahoo.com

بهره‌گیری از اعجاز مدیریتی در رشد فضایل اخلاقی

محمدهادی یدالله‌پور^۱

سیدناصر حسینی^۲

عبدالله گل‌پرور^۳

بی‌تردید دانش مدیریت در رشد فضائل اخلاقی تأثیرگذار است و با توجه به رشد و شکوفایی و ارتقاء این دانش در عصر کنونی و تأثیر آن بر آرامش، ثبات و تقویت فضائل اخلاقی فردی و اجتماعی جوامع بشری و این‌که هدایت جامعه بر پایه مفاهیم عالیه کلام وحی لایزال الهی بنا شده است و قرآن به‌عنوان نقشه راه هدایت بشر و خورشید نمایان در انتخاب معیارهای مدیریتی نقش بسیار سازنده‌ای دارد. مطالعه حاضر تلاش دارد با بهره‌گیری از اعجاز مدیریتی به‌عنوان اعجاز علمی قرآن برای رسیدن به اهداف متعالی مبنای آموزه‌ها در متن مدیریت فردی و اجتماعی قرارگیرد. این نوشتار با تکیه بر روش تحلیلی-توصیفی و به شیوه کتابخانه‌ای به بررسی و تدوین اهمیت مدیریت و نحوه بهره‌گیری و الگوپذیری از آیات الهی با ارائه مؤلفه‌ها و شاخص‌های مدیریتی و جلوه‌های آن که از زمان نزول تاکنون در هدایت انسان‌ها دستاوردهای اعجاز‌گونه‌ای داشته و جلوه‌هایی از اعجاز خود را در تربیت مدیران به اثبات رسانده است، می‌پردازد. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که این بخش از اعجاز کلام الهی در رشد فضایل اخلاقی و پیش‌برد اهداف جامعه مؤثر است و هرچه این ارتباط و انس انسان و جامعه با آیات قرآن بیشتر باشد، زمینه‌ها و ظرفیت‌های تجلی کلام الهی را در عمل و اندیشه افراد جامعه و شبکه روابط اجتماعی فراهم می‌کند و موجب سلامت مدیریتی و افزایش سرمایه اجتماعی و بهره‌گیری صحیح از امکانات سازمانی و خدادادی می‌شود.

کلیدواژه‌ها: قرآن، اعجاز، مدیریت، فضایل اخلاقی.

۱. دانشیار، گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، مازندران، ایران.

m.yadollahpour@mubabol.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی ساری، مازندران، ایران.

quranbook90@yahoo.com

۳. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی ساری، مازندران، ایران.

abdollahgolparvar@gmail.com

بررسی و مقایسه مشکلات زبانی و فرهنگی ترجمه قرآن کریم در ترجمه‌های یوسفعلی و آربری

فاطمه‌سادات صفوی^۱

محبوبه یزدان‌پناه^۲

مترجمان قرآن کریم هنگامی که در تلاشند تا این کتاب مقدس را به زبان‌های مختلف، خصوصاً زبان انگلیسی ترجمه‌کنند با چالش‌های قابل توجهی مواجه می‌شوند. با توجه به این موضوع، پژوهش حاضر بر آن است تا مشکلات زبانی و فرهنگی ترجمه قرآن کریم را در دو ترجمه انگلیسی یوسف علی (۱۹۳۴) و آربری (۱۹۵۵) مورد بررسی و مقایسه قرار دهد. علاوه بر این، محقق برای بررسی میزان دقت مترجمان در ترجمه موارد زبانی و فرهنگی از کتاب تفسیر قرآن نوشته حجه الاسلام قرائتی (۲۰۱۴) استفاده کرده‌است. نگارنده در این پژوهش برای ارزیابی راه کارهای اتخاذ شده توسط دو مترجم ذکر شده در ترجمه موارد زبانی و فرهنگی از نظریه پیترو نیومارک (۱۹۸۸) بهره‌جسته‌است. در این مقاله با استفاده از روش تحلیلی-مقایسه‌ای، تفسیر و ترجمه انگلیسی آیات مختلف قرآن کریم مورد بررسی قرار گرفته است تا نمونه‌هایی از دشواری‌های زبانی و فرهنگی استخراج شود و چگونگی ترجمه آن‌ها نمایان گردد. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که در آیات قرآن، نمونه‌هایی از دشواری‌های زبانی و فرهنگی وجود دارد که دو مترجم مورد نظر را با مشکل مواجه کرده‌است. اگرچه این دو مترجم از راه کارهای مختلفی برای ترجمه این موارد بهره‌گرفته‌اند، متأسفانه در اکثر مواقع در انتقال معنی دقیق و کامل موفق نبوده‌اند.

کلیدواژه‌ها: قرآن کریم، مشکلات زبانی، مشکلات فرهنگی، ترجمه به زبان انگلیسی، نیومارک.

۱. کارشناس مترجمی زبان انگلیسی، دانشکده علوم انسانی حضرت نرجس (س)، دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان، کرمان، ایران. Fatemehsafavi799@gmail.com

۲. استادیار، گروه زبان و ادبیات، دانشکده علوم انسانی حضرت نرجس (س)، دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان، کرمان، ایران. Mahbubeh.yazdanpanah@gmail.com

معانی کان وعض أخواتها اللاتی أخبارها طبائع المخلوقات و صفات الخالق

شکیب الحلفی^۱

إنّ أهمیة هذا البحث ترجع إلى الاستعمالات الخاصة للوحدة النحویة (كان) وبعض أخواتها التي جرى العرف التقليدي أن تُعرب فعلا ماضيا ناقصا، أي بحاجة إلى خبر دلالي تتمّ فيه الفائدة. وهذا النقص في معنى الحدث الدلالي لا مشكلة فيه، وإنما المشكلة في زمن (كان) المُحدد بالماضي المنقطع الذي كثر استعماله لإضافة فكرة الزمن المحدد إلى الجمل المستمرة الزمن الدالة على الثبوت، نحو قولنا: (زيدٌ نشيط)، فإذا أردنا تحديد النشاط بالماضي قلنا: (كانَ زيدٌ نشيطاً)، أي: أنه الآن ليس بنشيط؛ لانقطاع زمن الناشط من الاستمرار في الحاضر. وإذا أردنا تحديد زمن النشاط بالمضارع قلنا: (يكونُ زيدٌ نشيطاً)، أي: نشيط (هنا- الآن)، وليس في الماضي ولا في المستقبل المنقطع عن المستقبل، وإذا أردنا تحديد زمن النشاط بالمستقبل قلنا: (سيكونُ زيدٌ نشيطاً)، أي: في المستقبل على سبيل التوقع وليس الآن ولا في الماضي. هذه الاستعمالات ولدت مشكلة بالمعنى عندما جاءت أخبار (كان) دالة على طبائع للمخلوقات وصفاتٍ للخالق سبحانه وتعالى، أو فضائل له على الأنبياء والناس، التي نتصوّرها بأنّها ثابتة غير محددة بزمن بخلاف زمن (كان) المحدد؛ لذلك تكون الجمل القرآنية نحو قوله تعالى: ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ (النساء: ۹۶، ۱۰۰). ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ (النساء: ۱۷، الفتح: ۶۲) وغيرها فيما لو أعربنا (كان) فعلا ماضيا ناقصا سيكون تركيبها النحوي صحيحا ولكن المعنى فاسد، إذ يجعل هذا الإعراب (الله) غفورا رحيمًا وعلیمًا وحکیمًا في الماضي فقط، أما الآن وفي المستقبل فليس كذلك، وهذا محال، وكذلك تظهر المشكلة إذا جاءت أخبار (كان) دالة على طبائع المخلوقات، نحو قوله تعالى: ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا﴾ (الإسراء: ۱۱)، فالإنسان كان ولم يزل كذلك، ولم يكن عجولا في الماضي فحسب. ولحلّ هذه المشكلة سيقدّم البحث فرضيتين: أولاهما: نفترض أنّ زمن (كان) ليس الماضي المنقطع، بل هو الماضي المستمر ليتحدّد مع الزمن المستمر للأخبار الشاملة لجميع الأزمنة: (الماضي والمضارع والمستقبل) إذا جاءت من المشتقات، وهو الأصل في زمن (كان) بحسب قول ابن مالك (ت۶۷۲هـ) إذ يدلّ "على دوام مضمون الجملة إلى زمن النطق بها [هنا- الآن] دون تعارض لانقطاع، ولذا قيل في قوله تعالى: ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرًا﴾ (النساء: ۱۳۳)، أي:

۱. shakeeb.basri@uokufa.edu.iq

[كان] ولم يزل على كل شيء قدير...^(١١). وهذا الافتراض ينسجم مع صفات الله تعالى التي ليس لها ضدّ، كالقدرة والعلم والحكمة والحلم... الخ. ثانيتهما: نفترض أنّ معنى (كان) هو (صار)، في الاستعمالات التي تأتي فيها أخبار (كان) صفات الله تعالى التي لها ضدّ كالرحمة والغفران والهداية وغيرها، إذ نلاحظ وجود أزداد لهذا الصفات وهي: (شدة العقاب، واللعنة، والإضلال) وغيرها ممّا يحصل فيه التحوّل من حال إلى أخرى عندما يتعامل الله تعالى مع مخلوقاته المادية والبشرية فيكون سلوكها عوامل مستقلة والصفات الإلهية عوامل تابعة تتغير لأغراض إصلاحية وتربوية؛ لأنّ الله تعالى يتعامل مع عباده العاصين والكفار غير الشاكرين بصفات الشدة في العقاب، أما إذا تابوا وأصلحوا وشكروا فلا بدّ أن تصير الصفات غفورا رحيمًا شكورا هاديا، بمعنى تتحوّل من حال إلى أخرى ثانية ضدّها بما يُعبّر عن عظمة الخالق وعلمه وحكمته في تشريعه الذي يوصل البشرية إلى هدف تربوي أسمى، فقوله تعالى: ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ بمعنى: صار غفورا رحيمًا مع من تاب وأصلح، وكان غير ذلك مع من كفر وارتكب الجرائم. وأخيرا يمكن أن نضع تقنيتين تحليليتين اعتمادا من الفرضيتين السابقتين: أولاهما: تقنية (كان ولم يزل كذلك): وتستعمل لتحليل الجمل التي تأتي أخبار (كان) فيها من الصفات الثابتة التي ليس لها ضدّ، وتعنى هذه التقنية أنّ زمن (كان) هو الماضي المستمر، وهي ناقصة بمعنى أنّها بحاجة إلى خبر دلالي منصوب على الخبرية. ثانيتهما: تقنية: (كان بمعنى صار كذا بعد كان كذا): وتستعمل لتحليل الجمل التي تأتي أخبار (كان) فيها من الصفات التي لها ضدّ، وتعنى هذه التقنية أنّ زمن (كان) هو الماضي المستمر؛ لأنّ الماضي المنقطع يُفسد المعنى ويقبله رأسا على عقب من المديح إلى الذم أو بالعكس بحسب ما مرّ، ويكون الخبر منصوبا على الحالية. وقد اقتضت طبيعة البحث أن يُقسّم على ثلاثة مباحث تسبقهما مقدمة عرضت فيها مشكلة البحث وفرضيات حلّ المشكلة فضلا عن تقنيات التحليل التي تكشف عن معاني النحو لهذه الاستعمالات القرآنية الخاصة يليها تمهيد نظري يبيّن أهمية المسند، وختمَ بخاتمة عرضت فيها أهم نتائج البحث، تليها قائمة بأسماء المصادر والمراجع، أما المباحث الثلاثة فهي: المبحث الأول: استعمالات (كان) التامة والناقصة المحددة الزمن. المبحث الثاني: استعمالات (كان) بمعنى: (كان ولم يزل). المبحث الثالث: استعمالات (كان) بمعنى (صار) التي أخبارها أحوال ثابتة.

بين إسرائيلین (إسراء النبی موسی و إسراء النبی محمد(ص)): دراسة قرآنیة تاریخیة مقارنة

عبدالإله عبدالوهاب هادی العرداوی^١
أمل سهیل عبدالحسینی^٢

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين محمد النبي الأمين وعلى آله الطيبين الطاهرين. لا شك أن الرسالات السماوية السابقة كلها امتداد لبعضها البعض، فلا تقاطع ولا تنافر بينها؛ لأن مصدرها واحد من عند الواحد، وكلها تؤكد أن لا دين غير الإسلام جامع للقلوب وموحد للصفوف ومنقذ للشعوب من الفتن والخطوب، وانه الدين الذي لو تخلفت عنه أمة كان مصيرها التهاوي في سراييب الغواية ومستنقعات الضلالة، فقال تعالى مصداقا لذلك: (إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ) آل عمران/١٩ وهذا ما أكدت عليه كل الرسالات السماوية، شرقى الأرض وغربها، فهو دين واحد في الأولين والآخرين لا يختلف فيه اثنان، وقد جاءت دعوة كل الأنبياء والمرسلين برسالة التوحيد، هذه الرسالة التي جمعت القلوب على الحب والتأخي، (يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ) (الحجرات/١٣) ، وعليه فإن كل الرسالات السماوية أكدت على أن الإسلام هو دين الله الواحد في الأولين والآخرين لا تختلف إلا صوره ومظهره، أما روحه وحقيقته فواحدة لا تتغير، كذلك فإن أنبياء الله ورسله تختارهم السماء وفق مواصفات هي تحددها، بقى شيء واحد مختلف عندهم هو قضية الأفضلية، يعنى هل: أن كل أنبياء الله بدرجة واحدة من القرب الإلهي أم أن هناك تفاوتاً؟. الجواب: نعم هناك تفاوت في الأفضلية والقرب من الله، فهناك الأنبياء أولو العزم، وهناك أنبياء لكنهم ليسوا مرسلين، وهناك الأنبياء المقربون وهناك الأنبياء المصطفون، وهذا التفضيل قد صرح به القرآن الكريم، فقال عز من قائل: (تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ) البقرة/٢٥٣، من هذا المنطلق جاءت فكرة الكتابة في هذا الموضوع لكي نقف على حقيقة الأفضلية مع نبين عظمين من أنبياء أولى العزم هما: موسى ومحمد (صلى الله عليه وآله وسلم)، فانتظم البحث في ثلاثة مباحث، وقف الأول على ومضات من حياة ومواقف نبي الله

١ . استاذ، كلية التربية الأساسية، جامعة الكوفة، جمهورية العراق.

٢ . استاذ، كلية التربية المختلطة، جامعة الكوفة، جمهورية العراق. dr.amal.althusaini@gmail.com

موسى ، ثم ليقف المبحث الثانى على ومضات من حياة النبى الخاتم محمد (صلى الله عليه وآله وسلم)، ثم لنعقد مقارنة فى نهاية المطاف للوقوف على نقاط الالتقاء والافتراق بينهما، لتتعرف أخيراً على من منهما حاز على مقام الأفضلية وذلك من خلال المبحث الثالث الذى سيعقد مقارنة بين الإسرائيلين ، إسرائ موسى وإسرائ محمد ص لنجعل من القارئ الكريم حكماً فى إثبات الأفضلية.

المعجزات النبویة من خوارق للعادة إلى أحداث طبيعية: بين تفاسير الحداثيين والأحمدية

نبیل حسین^١

بعد عصر التنوير اكتشف العلميون والعلماء انه لم يؤكد أحد أى ادعاءات خارقة للطبيعة بالطريقة العلمية. بل أساس كل ادعاءات بوقوع معجزة هو الإيمان بادعاءات طائفة دينية أو كتبها. مشابهاً للمسيحيين الطبيعيين، بعض المسلمين اعتقدوا بما أن الله خلق العالم الطبيعي طبقاً لمشيئته، لذلك الخوارق للعادة تحتوى على انقطاعات لمشيئة وخلق الله فرفضوا الاعتقاد بوقوعها. ولاعتبار العلمانيين والملحدين الاعتقاد بخوارق للعادة سخيفة اضطر المسلمون الحداثيون إلى تأويل معظم المعجزات المذكورة فى القرآن مجازاً أو طبيعياً لأن لا يُتهم القرآن بالخطأ. وقالوا إن القرآن يستخدم الرموز والاستعارة لترسيخ دروس أخلاقية. وقال محمد أسد - بشكل خاص بين الحداثيين - أن قصص المعجزات تبنت أساطير تراثية كموقع لتدريس مكارم الاخلاق. القرآن أحياناً يرفض تاريخية الأساطير وأحياناً يسكت عنها. فى كلا الحالات، التعاليم الأخلاقية مستفادة. ويقول محمد أسد أن ثبوت تاريخية الأحداث ليس هو الهدف الرئيسى من رواية هذه القصص. يذهب بعض المفسرين إلى تأويل معجزة مجازاً ثم طبيعياً فى حالة أخرى. والطبيعيون هم الذين فسروا المعجزات بطرق لا تتناقض مع المشاهدات التجريبية للطبيعية. فى هذه الحالات، النصوص وصفت بشكل شعري ورمزى الظواهر الطبيعية والاعتيادية فى حياة نبي أو جماعته. فى حالات أخرى، اعتبروا المعجزات كأحداث نادرة الحدوث، ولكن مع ذلك أحداث طبيعية ناتجة من عمليات طبيعية. تناقض رئيسى لم يبدوا موجوداً بين تفاسير الأحمدية وغيرهم من الحداثيين. ولا أحد من المسلمين الحداثيين أعترف بأنه تأثر بأفكار الأوروبيين أو المسيحيين السابقين الذين ناقشوا موضوع المعجزات فى القرن السابع عشر. لا توجد أدلة ملموسة أن المسلمين فى هذه الدراسة اطلعوا على كتابات المسيحيين الذين سبقوهم بقرنين إلا ربما محمد على. أشار محمد على إلى موسوعة اليهود وبعض المقالات الأكاديمية فى العهد الجديد ليوضح صحة الاستنتاجات وإثبات معتقداته التى يقدمها الباحثون غير المسلمين. مع ذلك، محمد على لم يدعى أنه يتبع منهجية أو افتراضيات هؤلاء الكتاب. فى عهد تصعد أوروبا سياسياً وتهيمن على الدول الإسلامية، سيكون مُحسّر

١ . استاذ، قسم الدراسات الدينية، جامعة ميامي nhusayn@miami.edu

لهؤلاء الحدائين لىبثوا تهمة أقرانهم المسلمين المتحفظين والمقلدين لعلماء المذاهب الإسلامية أنهم متأثرين بفكر غربى. هذا ربما ىشرح سكوت المفسرين الحدائين عن التشابه فى أفكارهم مع بعض المسيحيين الذين كتبوا بضعة أجيال قبلهم.

قول ابن مسعود حول المعوذتين بين الشك واليقين

محمد نور حسين^١

الفلق و الناس مكتوبتان في آخر القرآن الكريم من حيث أنهما سورتان مستقلتان كسور آخر. يقال لهما المعوذتان والعوذتان. أمر الله الرسول أن يتعوذ بهما من السحر و الحسد و الشر و وسوسة الشيطان، وهاتان السورتان نزلتا بعد ما سحرته اليهود، فمرض مرضا لم يستطع أن يتنفس الصعداء إلى أيام طويلة. فجاءه ملكان وأخبراه بأنه سحر بليد بن الأعصم اليهودي، و أشارا إلى بثر تحتها صخرة في ركيه و في ركيه كديه، فأتى بها و أحرقها، فخرج صحيحا، و حينئذ نزلت عليه هاتان السورتان، فجعل كلما قرأ آية انحلت عقده. هكذا مذكور في الكتب المتداولة، و هذا مشهور عند العوام و الخواص. و هكذا تم تضمينهما في المصحف العثماني الذي يقال له "الإمام." فهما غير منفصلان من كتاب الله و تتليان في الصلوة و في خارجها من زمن الرسول إلى الآن. لكن قول ابن مسعود مخالف لذلك و قال: المعوذتان ليستا من كتاب الله، فعنده المعوذتان نزلتا للتعوذ بالله يعني للدعاء فقط، فصار قوله متضادا للإمام المتواتر يتولد به الشك و الشبهة في قلوب القارئین الذين يقرئون الروايات المتخالفة و إنما عامة المسلمين يعتقدون بأن القرآن لا شك فيه، لا في عدد السورة، و لا في عدد الآيه و العلماء يعرفون بأن القرآن هو المنزل على الرسول المكتوب في المصاحف، المنقول عنه نقلا متواترا بلا شبهة. فورد السؤال: هل قول ابن مسعود صحيح أم ما هو في المصحف؟ فإن صح أن النقل المتواتر كان حاصلًا في عصر الصحابة فإنكاره كفر، و إن صح أنه لم يكن حاصلًا في ذلك الزمان فيلزم أن القرآن ليس بمتواتر في الأصل. هذه غاية الصعوبة. فأجاب بعض المؤلفين أنه لم ينكر كونهما سورتين، بل أنكر الكتابة في المصحف، و قال البعض: إنه كان لا يرى كتبهما في المصحف لشهرتهما، و استدلوا من إنكاره سورة الفاتحة في رواية، فنحن لا نسلم هذا التاويل لأن قوله جاء بسند صحيح، و قوله: "إنهما ليستا من كتاب الله" صريح لا يحتاج إلى التاويل، رواه البخاري وأحمد و البزار و الطبراني و ابن مردويه حتى جاءت الرواية: إنه كان يحك المعوذتين من المصحف، و يقول: لا تختلطوا القرآن بما ليس منه، إنهما ليستا من كتاب الله، إنما أمر النبي أن يتعوذ بهما و كان ابن مسعود لا يقرأ بهما. و في رواية البخاري: إنهما ليستا من كتاب الله. فتضاد قول ابن مسعود المصحف المتواتر و في ناحية أخرى أن

١. الأستاذ المشارك، القسم العربي، جامعة شيتاغونغ، بنغلاديش. drhmnh@cu.ad.bd

قوله جاء بسند صحيح، فتولدت مشكلة لم تحل كاملة، و وردت أسئلة لم تجب كافية، فمست الحاجة إلى البحث و الدراسة عن هذا الموضوع (قول ابن مسعود حول المعوذتين بين الشك و اليقين).

Emergency measures to address the COVID - ۱۹ crisis in the application of Qur'ānic public interest metrics

Seyyed Mohammad Akrami^۱
Mohammad Mehdi Valadkhani^۲
Mohammad Reza Besharati^۳

With its widespread prevalence, SARS-CoV-۲ disease has led to emergency regulations in many parts of the world. These emergency regulations are subject to a wide range of restrictions on citizens' rights. Some governments have taken advantage of this situation, and called for unlimited powers. Since these actions are based on the fact that the public interest lies in them, they must be evaluated continuously so that the rights of individuals in society are not unjustly violated. This article examines the actions of countries that have been most affected by the virus so far and analyzes them with measures of public interest derived from the holy Qur'ān, and offers suggestions for a more effective fight against the virus. Finally, this article considers the key solution for countries to pay serious attention to the concept of global public interest (based on the contemplative understanding of the family of Naas verses in the holy Qur'ān)

Keywords: holy Qur'ān, emergency measures, public interest, Qur'ānic public interest metrics.

^۱. Associate Professor, Medical Faculty, Tehran Medical University, Tehran, Iran. Akramism@tums.ac.ir

^۲. Ph.D. Public Law. Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran.
Valadkgani9۲۲@atu.ac.ir

^۳. Ph.D. student of Software Engineer, Sharif University, Tehran, Iran.
Besharati@ce.sharif.edu.ir

The concepts of hope and fear in the Islamic thought implications for spiritual health

Fatemeh Bahmani¹

The holy Qur'ān and medieval Islamic writings have many references to "hope" (rajā) and "fear" (khawf) as both single and paired concepts. However, a comprehensive analytical study on these two notions from an Islamic point of view still seems lacking. Both paper and electronic documents related to Islamic and Qur'ānic literature are being used in this study. Also Web resources are searched for keywords of fear, hope and Islam in three languages of Arabic, English and Persian, including Tanzil.net, Almaany.com, Tebyan.net, Holyquran.net, Noorlib.ir, Hawzah.net and Google Scholar. Findings indicate that hope and fear are comprised of three conceptual elements: emotional, cognitive and behavioral, and are identified as "praiseworthy" hope or fear, when associated with God as the ultimate object. Nonetheless, this praiseworthy hope or fear is only distinguishable as "true," when both are in equilibrium, a necessary condition for spiritual health, which results to perfection. Islam rejects excessive hope or excessive fear, describing both as a "pseudo"-type, which would respectively contribute to self-deceit and despair, and end in spiritual decline.

Keywords: fear, hope, khawf, Rajā, Islam, God's grace, God's wrath, divine beauty, divine majesty, jamāl, jalāl.

¹. Fbahmanimd@gmail.com

Explanations for the to write or not to write of "Al ALF" in the manuscript of the Qur'ān in light of the Tübingen manuscript

Munshid Falih Wadi¹

The study of the ancient Qur'ān through knowing their ages and the time of their writing is extremely important, especially since some of these manuscripts were written at an early time in Islam, in the first Hijri century, which gave them the utmost importance to explore fundamental issues that still preoccupy researchers, especially in the areas of the original roots of some words in the Qur'ān. The Holy Qur'ān, and the issues of Qur'ānic drawing which some claim to have been influenced to a large extent by Nabataean Aramaic, and Syriac Nabataean. All these various studies that dealt with the Qur'ānic pronunciation or written in the ancient Qur'āns have taken an important part of the researchers' concerns, and there is no doubt that writing systems have developed over time. Those Manuscripts of Qur'āns were a good example and a fertile material for studying these issues by following the sober and purposeful scientific method without following ideological precedence or flimsy suspicions. And the deletions and the explanations for those increases and decreases, the research attempts to explore the linguistic defects that allow the increase and decrease in drawing the thousand, as well as trying to study some inscriptions for martyrdom. It and an attempt to find philological comparisons help the researcher to reach some explanations for the phenomenon of drawing the 'AL ALF' in the Manuscripts of Qur'ān, and the research is based on the 'Tübingen manuscript', which is one of the ancient manuscripts. The manuscript dates back to the second half of the first Hijri century, and according to the University of Tübingen website, the manuscript may date back to the period from ٦٤٩ To ٦٧٥ AD, that is, twenty to forty years after the death of the Messenger of God, may God bless him and grant him peace.

¹. University of Diyala, College of Islamic Sciences, Department of Creed and Islamic Thought. mnshidalwadi@gmail.com

Keywords: graphic alif in the Qur'ān, ancient Qur'ān, manuscripts.

Qur'ānic neglected allusion to the mission of the seventy-two disciples of Jesus

Mohammad Ghandehari^۱

Aṣ-Ṣaff (٦١:١٤) reports a group of Israelites believed in Jesus and they finally prevailed over their enemies. This report has been challenging for both classical commentators and modern scholars who failed to find any historical or biblical reference for this account. Moreover, modern scholarship has regarded this account significantly different from that of Jesus in the New Testament, maintaining that “this verse is not related or reflect not so much anything in the Gospels.” However, there are some pieces of evidence showing that the Qur'ān is alluding to the story of the mission of the seventy-two disciples in Luke ١٠ (vv. ١ & ١٦-٢٣). The account of the faithful group in the Qur'ān is analogous to the way the disciples of Jesus are described in Luke ١٠. (Their identity, the number of the group and the way Jesus sends his disciples) In both Qur'ān and Luke, there is a confrontation between the disciples and their enemy, in which the strengthening that the faithful received from God was spiritual in nature, which resulted in final domination of the disciples of Jesus over their enemies. Addressing these parallels, in this paper, I will examine how the Qur'ānic text relates to the Lukan narrative.

Keywords: Jesus in Quran, The disciples, Sura as-Saf.

^۱. Ph.D. Candidate, gandehri@gmail.com

Recent German publications on Mary in the Qur'ān

Hajj Muhammad Legenhausen^۱

Over the course of just the last five years there have been significant publications in the German language about the figure of Mary ('a) in the Qur'ān written by both Muslim and Christian authors. Much of this work is inspired for its methodology on the work of Angelika Neuwirth and the Corpus Coranicum project. After introducing this approach and its application in some of Prof. Neuwirth's own writings pertaining to Mary ('a) in the Qur'ān, an examination will be made of two of the most important studies whose results offer momentous contributions to our understanding of both the figure of Mary ('a) in late antiquity and how the Qur'an, in this context, may be seen to take a theological stance critical of some tendencies that were current at the time of its revelation. Of the two book length studies, the first work to be considered is by Zishan Ghaffar, *The Qur'ān in its religious- and world-historical context* (۲۰۲۰); while the second is the cooperative work of Muslim and Christian authors who offer their analyses as an exercise in comparative theology: Muna Tatari and Klaus von Stosch, *Prophetess, Virgin, Mother: Mary in the Qur'an* (۲۰۲۱). Both of these works contribute profoundly to our understanding of the Qur'an and the way in which Mary ('a) is presented in it.

^۱. The Imam Khomeini Education and Research Institute, Qom.
mlegenhausen@yahoo.de

Qur'ānic identity building a discourse analysis of Asmā' al-Qur'ān

Fadhli Lukman¹

This paper seeks to explain the way in which the Qur'ān historically establish its identity through its use of asmā' al-Qur'ān (al-qur'ān, al-kitāb, al-furqān, and al-dhikr). In doing so, it analyzes every single use of asmā' al-qur'ān terminologies historically within its formative period. This analysis requires the use of al-tartīb al-nuzūl approach—that of al-Jābiri—integrated with the theory of the order of discourse introduced by Michael Foucault to understand the process of identity building of the Qur'an. This study found that the Qur'ān language was the tool by which the Qur'ān distributed its power both explicit and implicitly. The implicit mechanism was through its positional play between the traditional sha'r and the earlier scripture that influence the psychological state of the Quraish. The explicit mechanism is by clearly proclaiming itself as the Arabic scripture (Qur'ānan 'arabiyya). Asmā' al-Qur'ān has an integral role on both strategies. There would be no other way better than utilizing language to gain influences for Arabs community who appreciated language very much and had high emotional relation to it. With both strategies, the identity of the Qur'ān had been successfully established in its first seven years, even though not many had faith in it.

¹ . Lecturer, Master of Arts, Universitas Islam Negeri Sunan Kalijaga, Yogyakarta, Indonesia. fadhli.lukman@uin-suka.ac.id

Translating the untranslatable: a discursive assessment of key political concepts in selected English translation of the Qur'ān by Indian sub continental scholars

Owais Manzoor Dar^۱

The Qur'ān – the book of law, prayer, wisdom, worship, commands and prohibitions – is the central source of guidance in the life of Muslims. Muslims believe it was revealed for the people of all centuries, and it meets the needs and requirement of all people. Therefore, interpreting and translating the Qur'ān has been the most important concern of Muslims. Despite their belief vis-à-vis the untranslatable of Qur'ān, they attempted at translating and interpreting it with the intention of communicating its comprehensive meaning and message to the non-Arabs or to those who don't understand the Arabic language. In continuation with this long historical process of translating the Qur'ān into different non-Arabic languages, various translations works have emerged in the Indian Subcontinent too, especially in Urdu and English. In this context, the paper attempts to study the three key political concepts Khalīfa; Ulū'l-amr, and Shūrā in three English translation and commentaries of the Qur'ān by Indian exegetes – Muhammad Shafi's (d.۱۹۷۶) Ma'ārifu'l Qur'ān; Abdul Majid Daryabadi's (d.۱۹۷۷) Tafsīru'l- Qur'ān; and Sayyid Abul A'lā Mawdudi's (d.۱۹۷۹) Tafhīmu'l Qur'ān. In doing so it will address some major issues like: to highlight the problem of 'loos of meaning' in translating the Qur'ān; to identify how these renderings varied with one another; and to underscore how these translations has been influenced by different theological traditions, political and sectarian interests. The paper will follow critical and comparative research methods to explain convergence and divergence in these translations concerning the above mentioned key political concepts.

^۱. Ph.D. Candidate, Department of Islamic Studies, Jamia Millia Islamia, New Delhi, India. owaismanzoor111@gamil.com

Bāqir al-Ṣadr and epistemic decolonisation: the *tafsīr mawḍūʿī*, the Islamic alternative in *iqtiṣādunā* and the struggle for cultural hegemony

Pietro Menghini¹

The Lebanese scholar Chibli Mallat, analysing Bāqir al-Ṣadr's work, affirms that the Iraqi intellectual proposed a whole new comprehensive theory of the Islamic State, mainly focusing on constitutionalism and economics. Following Mallat's intuition, this paper will focus on the second aspect of Bāqir's work. In particular, it will deal with the use of thematic Quranic Exegesis (*tafsīr mawḍūʿī*) in Bāqir's main work on economics, *Iqtiṣādunā*. The article will argue that al-Ṣadr's use of this kind of Exegesis is determined by his will of providing a comprehensive understanding of Islamic vision on economics as a central part of a new Islamic society. Furthermore, the paper will argue that in Bāqir's work, this new conception of Islamic society is also voted to propose a valid alternative to capitalism and Marxism, both as economic systems and conceptions of society, fighting Western cultural influences and Epistemic colonisation. Henceforth, the article will frame Bāqir's effort to build a comprehensive critique of Western Epistemic colonisation within the concept of Cultural Hegemony and Counter-hegemony as defined by Asef Bayat and Antonio Gramsci and analyse his endeavours within this framework. In order to highlight these points, the presentation will provide an overview of the use of *al-tafsīr al-mawḍūʿī* in a short selection of passages from *Iqtiṣādunā*, drawing on the methodological framework provided by Gramsci, Bayat and other authors.

¹. pietro.menghini@unina.it

The idea of female -angels in the Qur'ān: issues and challenges

Zahra Mohagheghian^۱

The idea of angels being female is one of the pre-Islamic ideas noted in the Qur'ān and has caused many difficulties for modern scholars. Mentioning the idea in an early Meccan sūrah (al-Najm), as a conversation with the pagans, is justified when the Arabs were already familiar with it. While the evidence of this being female is not found not only in Arab pre-Islamic beliefs, but also in Jewish and Christian ones. The issue both makes the idea of angels as the daughters of God ambiguous and leads to some difficulties in the angels' relationship with the three goddesses al-Lāt, al-'Uzzā and Manāt. So, the main questions are as follows: What is the origin of the idea of angels being female? How did the pagans consider the angels as females and then with what justification did they consider them as the daughters of God? What was the connection between the female angels and the three Arabian goddesses? Research findings suggest that the idea of angels being female can only be rational on the basis of a combined model, not a single one, and refers to certain early Jewish sects that associated some stars with angels.

Keywords: female angels, daughters of God, Arabian goddesses, Venus.

^۱. Assistant Professor, Quranic Studies Department, Institute of Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran. z.mohaghegh@gmail.com

A critical review of the theories on the scientific miracle of the Qur'ān

AbdulQadir, Muhammad-Bello¹

Undoubtedly, the glorious Qur'ān is the last but the most comprehensive heavenly book and the everlasting miracle of the holy prophet of Islam to the entire universe, which over the decades has attracted the attentions of both the Muslim and non-Muslim scholars. The miraculousness of the Qur'ān is not only limited to its eloquence and rhetoric, one of the miraculous dimensions of the Qur'ān that was proposed by some Muslim scholars in the last century is its scientific miracle. Scientific miracle is one of the most controversial miraculous dimensions of the Qur'ān which has generally been a subject of debates among the Muslim scholars. Thus, the main objective of this research work is to study and critically review the various proposed theories by the Muslim scholars about the scientific miracle of the Qur'ān, in an attempt to identify the correct approach. The methodology used in this research work is a descriptive-analytical research method, whereby the collected data have been expressed and analyzed based on rational and textual evidences to reach at the research outcome. Meanwhile, the method of data collection used in this research is a library method; in which the required data were gathered by referring to the printed sources. Meanwhile, the findings showed that the glorious Qur'ān is never a scientific encyclopedia, but there are some references to some natural phenomena which might be considered as scientific mysteries in this contemporary age. This is aimed to establish the unity and the power of God and to affirm the divinity and miraculous nature of the glorious Qur'ān to all and sundry.

Keywords: holy Qur'ān, Qur'anic miracles, miraculous dimensions of the Qur'ān, scientific miracle, i'jāz 'ilmī.

¹. PhD candidate of Qur'ān and Orientalists, Faculty of Qur'ān and Hadith, al-Mustafa International University, Qom. Iran. salati@all@gmail.com

Human potential in the Quran: study on the potential of the heart and the level of ability in memory and understanding the meaning of the Quran

Kharunnas Jamal^١
Regar Sawaluddin^٢

This study aims to analyze the human potential in the Qur'ān. This research is designed in the form of library research or library research that uses various library sources as a source of research data. The data studied were sourced from the Qur'ān, books and the results of research by Muslim scholars and scholars. The data used is divided into namely primary data and secondary data. Primary data includes the Qur'ān which talks about human potential in the Qur'ān: A Study of the Potential of the Heart and the Level of Ability in Memorizing and Understanding the Meaning of the Qur'ān. The data analysis used the text analysis method, namely selecting key terms from the vocabulary of the Qur'ān, determining the basic and relational meanings and concluding and integrating these concepts into one general concept. The results of this study are: first, the potential of the heart, the heart is mentioned ١٢٢ times spread over ٤٠ letters and ١١٢ verses, collected in terms of qalb, shadr, lubb, and fu'ad. The human heart has the potential for goodness to have characteristics such as those mentioned in the Qur'ān: qalibun saliim; qalibun muniib; heart of converts; qalibun muthmainnun; taqwal qulub; sakinah heart; and ra'fatul qalbi warahmatuh. Having a human heart acts as a human controller in doing all his actions. A clean heart will be easier to memorize the Qur'ān and understand its meaning as desired by its Lord.

Keywords: Qur'ān, potential, human.

١. UIN Sultan Syarif Kasim Riau irunjamal@gmail.com

٢. Institute of Islamic Religion (STAI) of Rokan Bagan Batu.
regarsawaluddin@gmail.com

Resolving Meccan / Medinan disputes in the Qur'ān

Mahmoud Shokrollahi-far¹

Holy Qur'ān is the most significant official resource for the canons in the Islamic civilization, and any challenge on this book may cause significant theological consequences among Muslims. Such a challenge concerns the Meccan/Medinan source of the chapters of the Qur'ān. Historically, the gradual revelation of the Qur'ān accomplished during twenty-three years, first in Mecca before Hegira and then in Medina after Hegira. Hence, the Qur'ānic scholars classified the chapters of the book based on their source of revelation as either Meccan or Medinan, respectively. This classification of the source of revelation is of great significance both in the exegesis of the Qur'ān and in the chronological organization of the canonical topics elaborated in the book. The debate on this categorization mainly raised by the fact that the revelation of some chapters started in Mecca, and were still incomplete when the Prophet immigrated to Medinawhere, the remaining verses of the incomplete chapters revealed to him. This caused some Qur'ānic scholars dispute the Meccan or Medinan source of some Qur'ānic chapters amounting to thirty-two out of one-hundred and fourteen. The same dispute concerns the source of nearly two-hundred out of more than six thousands verses of the book, disregarding the source of the whole chapters to which they belong. To differentiate the Meccan and Medinan chapters and verses stylistically, the Qur'ānic scholars have mainly spoken about their topics, lexical choices and rhyme. Approaching this dispute of the Qur'ān as a stylometry task, this paper reports its text classification results on the Meccan/Medinan disputed sources of the chapters and verses of the Quran. These experimental results show that sixteen out of nineteen chapters and one-hundred and eighty-two out of two-hundred and seventeen verses in the Meccan sections together with nine out of thirteen chapters and three out of eighteen verses in the Medinan

¹. Lecturer, university college of Nabi-Akram, Tabriz, Iran. mah_shok@gmail.com

sections of the Quran are effectively classified and disambiguated in terms of their Meccan or Medinan source.

Keywords: holy Qur'ān, Meccan, Medinan, stylometry, machine learning.

Qur'ānic aligned corpora

Shafiqeh Tahmasebi^۱
Mahmoud Shokrollahi-Far^۲

Aligned corpora consist of multilingual language sources aligned at different language levels such as chapters, paragraphs, sentences, phrases, and words. We use them in many applications such as developing machine translation systems, inter-lingual studies, and extracting bilingual or multilingual dictionaries and terminologies. An important concept in the construction of an aligned corpus is 'corresponding or translation units' which refers to any identifiable corresponding aligned segments in the source text and translation text in the aligned corpus. As an especial application, there are some aligned corpora developed on the translations of the Qur'ān. Some of these corpora, aligned at word level, are The Qur'ānic Arabic Corpus with nine bilingual Arabic-English corpora, The Qur'ān Excel with three bilingual Arabic-English and four bilingual Arabic-Urdu corpora, and Boundary Annotated Qur'ānic Corpus with one bilingual Arabic-English corpus. Moreover, Al-Qur'ān Corpus is a bilingual Arabic-Indonesian corpus aligned at verse level. Each of these aligned corpora has its own specific features, strengths and weaknesses in different aspects. However, a general gap among these Qur'ānic aligned corpora is ignoring Persian translations of the Qur'ān. In the present paper, we first review the existing Qur'ānic aligned corpora in various languages. Then we report the Qur'ānic trilingual aligned corpus under development at the University College of Nabi Akram, Tabriz, Iran on the Persian and English translations of the Qur'ān. This corpus is going to improve

۱. MA student of English translation studies, University Collage of Nabi Akram, Tabriz, Iran. shafaght.۲۰۰۰@gmail.com

۲. Lecturer, university college of Nabi-Akram, Tabriz, Iran.
mah.shok@gmail.com

hopefully the performance of the machine translation systems for translating the Qur'ānic texts.

Keywords: holy Qur'ān, Qur'ānic corpora, aligned corpora, training data.

The Hebrew Bible, the New Testament and the Qur'an: a legal approach

Holger Michael Zellentin¹

Scholars have long sought to connect the narratives of the Qur'an with those of the Hebrew Bible and the New Testament, recently with an increasingly emphasis on the role these narratives played in Late Antiquity. The topic of law, though central in all three Scriptures, has hardly been treated in this important quest, for obvious reasons. The legal affinities between the Qur'an and the Hebrew Bible, on the one hand, are both pervasive and difficult to classify, especially since the Qur'an rejects some of the Biblical laws. The New Testament, on the other hand, has often been conceived of as uninterested in legal discourse, or even as antinomian, despite much evidence to the contrary. In the present talk, Holger Zellentin seeks to connect the Hebrew Bible, the New Testament and the Qur'an by focusing on the laws for non-Israelites we find in each of the three Scriptures. The Hebrew Bible, firstly, contains a layer of law addressed to the so-called gerim, the non-Israelite residents of the Holy Land. The New Testament, secondly, builds on these gerim-laws when formulating the legal observances it promulgates for non-Jewish believers in Jesus. The rabbis, thirdly, share the Christian exegetical approach, albeit in a more lenient manner. The Qur'an, finally, stands in the tradition of an expansive interpretation of these biblical laws for non-Jews that many late antique Christians scrupulously obeyed.

¹. Professor, Tübingen University, Tübingen, Germany.
holger.zellentin@uni-tuebingen.de

Book of Abstracts

**THE FIRST INTERNATIONAL
CONFERENCE ON
INTERDISCIPLINARY QURANIC
STUDIES
&
SIXTH NATIONAL CONFERENCE ON
THE MIRACLE OF QURAN
(ICIQS 2022)**

۲ - ۳ March ۲۰۲۲

**Shahid Beheshti University International Conference Center
Tehran-Iran**

